

Александар Дупчек

из перспективе светских политичара и личности

Јозеф Шкултети
Јозеф Мазар
И КОЛЕКТИВ

Јозеф Шкултети
Јозеф Мазар
И КОЛЕКТИВ

Александар Дупчек

из перспективе светских политичара и личности

Нови Сад, 2022.

БИБЛИОТЕКА

Посебна издања

Главни и одговорни уредник

Др Небојша Кузмановић

Аутори пројекта и уредници словачког издања

Јозеф Шкултети и Јозеф Мазар

Технички уредник српског издања

Татјана Цавнић

Предговор српском издању

Александар Дупчек је сојстивеним живојом оставио поруку, која инспирише многе, али има и оних, који народе деле и не уједињују...

Из цитата Јанка Ђуровке из Кисача

Када су нам наши пријатељи из Архива Војводине након успешних изложби „Александар Дупчек – демократа, хуманиста, Европљанин” предложили да се садржај књиге Александра Дупчека, преко страних политичара и личности, преведе на српски језик поводом 101. годишњице његовог недоживљеног рођендана, након овог предлога вратили су ме у Србију. Тачније, у село Кисач, мом пријатељу Јанку Ђуровки, земљораднику и душом и телом, и његовим пријатељима. Пре једне деценије, када сам га упознао, разговарали смо о његовом упознавању са поруком и животном одисејом Александра Дупчека. О томе детаљније говори Јан Ђуровка у поменутој књизи. Истина је и да смо се присетили 1999. године и помоћи деци у Србији погођеној ратним сукобом. У то време сам био иницијатор овакве помоћи да се више од 500 деце из ратног подручја превезе у нашу Словачку. То се и десило.

Када су приликом обележавања 2. годишњице од настанка Дана Словачких великана на Јанковом Вршку, управо у овом крају, родном месту Александра Дупчека, односно изнад његовог родног Ухровца, где је током II светског рата брат Александра Дупчека погинуо у непосредној борби са фашистима, а сам Александар Дупчек био рањен, данас такође већ наши дугогодишњи пријатељи, наивни уметници из Падине и Ковачице, насликали велику, грандиозну Сliku пријатељства. Од тада та прелепа слика краси простор јединог планинског хотела Партизан на овој територији. Истовремено, она у себи крије нити наше сарадње, која се развила у веома квалитетне оквире за дубље упознавање наших заједничких народа – Словена, на њиховом путу ка мировном животу на планети Земљи.

Није случајно што сам у уводу свог говора истакао што је у нашем заједничком разговору рекао већ поменути Јан Ђуровка. Тада, након одговорног рада на њиви, увече након 22 сата, Јан Ђуровка је, између осталог, рекао: „Александар Дупчек је сопственим животом оставио поруку, која инспирише многе, али има и оних, који народе деле и не уједињују”. Рекао је то напорним радом у тешком животу, чак и у међуратним периодима искушаван, на први поглед једноставан, али по мом мишљењу, мали велики великан.

Поред Јанка Ђуровке, поменућу, на пример, и Имриха Доната, почасног конзула Словачке Републике у Бад Хомбургу у данашњој Немачкој, који је рекао: „Дупчеков социјализам са људским лицем ме је очарао у мом каснијем животу.”

Када смо коаутор ове књиге Јозеф Мазар и ја у Друштву словачких великана, у којем је он потпредседник за област Људевита Штура, процењивали допринос руководства Архива, ауторско мајсторство и збирку садржаја из историје сарадње у историји Срба и Словака, сложили смо се да је права срећа сарађивати са људима, чији кредо је све више и више упознавати савремен цивилизован свет кроз богате историјске прекретнице. Ако се то дешава, онда човек мора доћи до сазнања да је квалитетно развијена и постојећа држава била, јесте и биће стварана породицама, које су биле, јесу и биће сарадници у преношењу живота и љубави човечанству. Спасити породицу значи спасити цивилизацију. А и ми смо у сарадњи са директором Архива др Небојшом Кузмановићем, који је дипломирао социологију и филозофију, или његовим замеником Кристијаном Обшустом, социјалним антропологом и археологом, пронашли чланове такве породице, која сваким својим стваралачким напором покушава да помогне у спасавању, па и у развоју и побољшању квалитета живота ове цивилизације.

Ако међу њих урачунамо, на пример, Станета Рибича, који деценијама живи у Словачкој Републици, председника Удружења Срба који живе у Словачкој, сазнаћемо које су предности, а какав напор изискује препознавање богате историје не само појединаца, већ читавих породица у богатој историји Словена.

И сâм сам још као дете препознао предности породичног живота. Александар Дупчек је посећивао нашу породицу, када сам још био дете. И касније сам пратио његове кораке на тешком и неједноставном путу у политичким збивањима наших живота. Чак се усуђујем да тврдим оно што је касније јавно рекао у мојој другој књизи о Александру Дупчеку тадашњи премијер бивше Чехословачке Социјалистичке Републике. Књига носи наслов: *Тако смо ја њознавали*.

Др Честмир Цисар (Честмиř Цисаř) је цитиран у књизи на њеној 154. страници: „Потребу за политичким променама осећали су шездесетих година 20. века многи партијски и непартијски чланови, посебно интелигенција, с правом незадовољни недостатком личних слобода, ниским животним стандардом, али посебно дилетантизмом бројних функционера.”

Занимљива изјава чак и са данашње тачке гледишта.

Многим људима у Словачкој је позната порука Александра Дупчека, коју нам је оставио: *Верујем у добро човека*. Упркос томе, данас нема потребе читати из разних дискусија и овакве процене садашњости:

Питање: Како доживљавате садашњост из перспективе живота породице, деце, студената, шта утиче на наш живот?

Одговор директора Средње спортске школе: „Као контрадикторан, а у последње време чак и негативан. Проверене позитивне вредности се губе на рачун богатства, а то је кроз историју увек доводило до пропасти цивилизација погођених на овај начин. Ђаци и студенти нису ни гори ни бољи од нас у њиховом узрасту. Оно што се променило је окружење, које их заједно формира, а које је

циљано усмерено на стварање потрошача, који не размишља превише, ни у којем случају не пружа отпор, образованог тек толико да може да изврши неки задатак у великој машинерији борбе за профит. Подмећу им се узорци, који их не воде ни ка моралу, ни ка образовању, ни ка части. Ништа добро за друштво, а још горе за спорт.

Али можда грешим, као што су у прошлости грешили многи, који су поштовали правила одређеног доба и веровали у одређена правила и принципе. Можда ће свет постати бољи, удобнији и приступачнији. Али да будем искрен, не изгледа тако...”

Није случајно што ово гледиште износим на крају свог говора. Овом књигом се трудимо да се искрено обратимо углавном младима. Веровати у људско добро значи знати и познавати из праксе потврђене кроз векове, да се карактер не може лако и тихо изградити. Само захваљујући искуству из искушења и невоља може се ојачати душа, имати јаснија визија, подстаћи амбиција и постићи успех.

Јозеф Шкулијеџи, председник
Друштва словачких великана

Уместо увода

Ова књига не жели да буде плагијат већ написаног, непроживљеног сопственим емоцијама. Нема амбиције да доноси стручне студије о темама тачних почетака, наставка и актуелних погледа академика из историје на живот и рад Александра Дупчека, иако прецизно одређивање почетака и краја важних догађаја, али и њиховог тока у историји сваког друштва, народа, има свој значај. Приклањам се онима који тврде да је значајно и зато што омогућава дубље разумевање узрока или поступака, који су некада тешко разумљиви.

Лично, као дете сам више емотивно него свесно схватио, зашто ми је господин Александар Дупчек као детету сиромашног столара за причест донео у то време популарне кошуље од дедерона, које су носили његови синови. До данас нисам избрисао из сопственог срца то, што значи дубље познавање и упознавање деловања значајних политичких, историјских личности сваког народа, па и оних са државним атрибутима, ако су тако посебне, топле и драге личности укорене у сопственом срцу.

У том случају, они заувек остају покретачи онога, о чему се говори да нам помаже да у сваком од нас тражимо људску доброту, да у сваком искрено пронађемо и проценимо моралну снагу, па чак и породично, чврсто повезано заједништво и узајамност. Без личног примера, вештачко достојанство ни у једној функцији неће произвести нити донети друштвено добро.

Људске особине карактеристичне за живот Александра Дупчека садржавале су природне витамине човечности за људско добро. Последњи пут сам са њим разговарао на Јанковом Вршку (брежуљак) два дана пре његове саобраћајне несреће на 88. км према Прагу на познатом месту у партизанској борби против фашистичких зверстава, у борби са оружјем у руци против уљеза, где је у борбама за нашу слободу погинуо и брат Александра Дупчека.

Јанков Вршок, који се величанствено уздиже на Стражовској планини на 533 метра надморске висине, изнад Ухровца, словачког села у округу Бановце над Бебравом. Као и у случају Александра Дупчека, оно је и родно место Људевита Штура, словачког народног будитеља, кодификатора књижевног словачког језика, политичара, филозофа, историчара, лингвисте, писца, песника, публицисте,

Др Јозеф Шкулијеши

уредника и педагога. Ухронец ће у овом издању књиге бити познат и у многим деловима света због захтева за дубљим познавањем заоставштине Александра Дупчека, јер је књига из већ наведених разлога објављена и на енглеском језику.

Они који учествују у оваквом практичном сведочењу заоставштине Александра Дупчека у иностранству и подржавају обраду књиге у таквој форми, обично се искрено баве и емотивно понашају тако да не би вечно замрла неопходна заоставштина Александра Дупчека за живот у миру и друштвеној слози.

Овогодишње обележавање 100 година од рођења истакнутог политичара, државника, хуманисте (Александар Дупчек је рођен 27. новембра 1921. године), приморава нас да се вратимо у период новембра 1968. године, када је окончан процес препорода у Чехословачкој, да би дошао новембар 1989., који нас у Чехословачкој подсећа не само на тадашња студентска дешавања, већ и на пад комунизма. Управо у поменутиим годинама и данима Александар Дупчек је у њима доживљавао своје радосне и тешке тренутке, које су се у појединим тренуцима граничиле са опасносношћу по сопствени живот. Словачка академија наука је за ширу јавност објавила низ материјала добијених из овог периода преко историчара, који су као књиге и студије доступни у многим библиотекама, као и говора не само значајних представника иностраних институција, већ и личних пријатеља Александра Дупчека.

У години прославе 100. годишњице рођења Александра Дупчека, Друштво словачких великана одлучило је да чешће помиње ову значајну и неформално искрену прославу од срца људи, који су знали и знају да се ради о стогодишњици прослављања рођења искреног и племенитог човека модерне историје, који није заборавио прошлост својих предака и свет, у коме су живели и радили. То је свакако обележило животе целих њихових породица и осталих суграђана. Мало ко зна да је Александар Дупчек планирао да од планинског хотела Партизан направи санаторијум за релаксацију и лечење за пензионере, с тим да би он сам обезбедио економско покриће њиховог боравка, а тиме и рада хотела. Трагична смрт га је сурово истргнула из такве намере, за коју сам и ја обећао своју активну сарадњу, и изазвала велику тугу у срцима многих племенитих људи.

У садржају овог књижног издања под називом „Александар Дупчек из перспективе светских политичара и личности”, који у свакодневној пракси више пута учествују са неколико најближих сарадника у оживљавању и примени животних истина Александра Дупчека, којима је дотакао 1968. године, али и касније, огромну већину свог народа, ће читалац прочитати и сазнати много неистраженог и непознатог. Такође захваљујући обичним људима, без политичке праксе. Управо зато, што су давали све од себе и храбро тражили и још увек покушавају да пронађу путеве и начине да шире људско добро на територији, која му је била најближа срцу.

Прошлост и будућност су биле и јесу многим личностима, њиховим визијама, често приближаване путем књига. Састављачи ове публикације су живописним изложбама током прве половине године у Србији и Словачкој републици добијали

основе савремених мишљења многих активних људи. Друштво словачких великана уважавало је и обратило се таквим људима, који у својим срцима носе основе и праксу социјалне политике за добробит свог народа и представљају је својим радом. То је био основ садржаја ове публикације.

Стога смо настојали да одаберемо узорак широког спектра оних, који својим животом и резултатима свог рада испуњавају за ову књигу њену сврху и циљ, који је једноставан. Онима, који би желели да живе од активног рада Александра Дупчека, неће бити дато место у овој публикацији. Они, чија срца још увек куцају за неформалну пропаганду, а нарочито спровођење људског добра у мировном животу на овом свету, се појављују са својим погледима на свет, ставовима, али пре свега резултатима свог рада на појединачним аспектима.

Изложбе, које сам поменуо, звале су се: „Александар Дупчек – политичар, државник, хуманиста”. Када сам лично отварао изложбу, на пример у Новом Саду у Србији, и видео у очима људи, које смо као децу сопственим аутобусима возили за Словачку током америчког бомбардовања бивше Југославије пре више година, много суза због бола, сажаљења или људског понижења, донето је решење да се свету пружи природна дедукција стварног испуњења заоставштине Александра Дупчека. У духу намера већ написаних и објављених публикација поводом других важних и значајних јубилеја. С циљем, да се теорија споји са практичним животом.

Ако демократија и солидарност постану само фразе, неће користити европској заједници, нити ће користити појединачним народима и народностима унутар њих. Приклањањем се заоставштини Александра Дупчека политичким фразама изреченим од стране многих посланика или званичника државе и, пре свега, јавне управе, оно не представља достојанствени интерес за ширење људског добра са државничким вредностима Александра Дупчека, који је и даље признат у овом свету.

То чинимо, јер нас је већина оних, са којима смо разговарали и са којима причамо у разним приликама, упозорила да ће напредне и прогресивне идеје Александра Дупчека из године у годину, из месеца у месец и из дана у дан постајати све затвореније за већину народа и све више падати у заборав, на крају чак и погрешна историјска епизода, посебно од стране оних, који у то време нису дали свој допринос, нису темељно препознали наслеђе са разликама у светском животу, у васпитно-наставном процесу у школама, нису наилазили на личну самодисциплину у васпитању, мислећи да није неопходно да познају прошлост. Ови редови нису ни о комунизму, ни о социјализму. Реч је о сведочанству постојећег људског маразма људи. Већ у то време, када је Александар Дупчек почео јавно да се појављује са својим објавама, било је добро познато, да ако државна власт није поштен сервис грађана, мир неће имати чврсто место у свету. Историја такође указује на то, да ако држава није средство за постизање квалитета живота, неће бити предуслова за суочавање са друштвеним и хуманизујућим напретком.

Хајде да читамо заједно, да анализирамо, шта пише у овој књизи, да се прво запитамо, зашто још увек постоји подела у свету на сиромашне и богате, запитајмо

се, како изгледа словачка собица, на коју се позивао Александар Дупчек, када му је у Европском парламенту била предата Сахаровова награда. Ако се неко тренутно поноси или дичи расправама о облицима социјалне правде и искреног односа обичног човека и оног са етикетом политичара, запитајмо се, који од њих се заиста својим свакодневним радом, својим деловањем приближава идејама Александра Дупчека.

И сам сам се веома дивио, у времену за Александра Дупчека и Лудвика Свободу најтежем, њиховој личној култури и одговорности за животе милиона људи у држави, коју су ови државници представљали у најтежим преговорима са структурама власти света. Идеје, ставове, мишљења Александра Дупчека данас више цене у свету него ми у нашим практичним животима на домаћој политичкој сцени.

Због тога са домаће политичке сцене људи из савременог врха политике нису добили простор. Стручност, хуманост, мудрост, али и поштеност у себи носе многи, који својим радом, његовом организацијом, својом понизношћу доносе праве вредности за генерације, које долазе после нас. Одузимање или одсецање онога што нисмо изградили, има друге атрибуте осим поноса на народ, завичај, миран и испуњен живот под небом истинског мира.

*Јозеф
Шкулџеји,
председник
Друштва
словачких
великана*

Одјекнуло је пре двадесет година у Бриселу

Поштоване екселенције,
даме и господа,
драги пријатељи,

Дозволите ми да вам пожелим добродошлицу на изложби посвећеној животу и делу једног од најзначајнијих словачких политичара модерне историје, личности међународног формата – Александра Дупчека. Символично је да се налази у просторијама које су оличење идеје европеизма, која је била средиште Дупчековог политичког и људског напора.

Ниједан словачки државник није симболизовао драматичне промене последњих деценија тако изражајно као А. Дупчек. Активно је обликовао одлучујуће историјске догађаје Словачке у 20. веку – борио се против фашизма у Словачком народном устанку, предводио је реформски покрет 1968. и постао је трибун народа у новембру 1989. Захваљујући Дупчеку, политичка клима у тадашњој Чехословачкој се током шездесетих година 20. века значајно отоплила.

Парадоксално је управо Александар Дупчек постао жртва комунистичке власти 1969. године, иако се шездесетих година разантно залагао за рехабилитацију жртава репресалија и њихов повратак у грађански и политички живот.

Првео је скоро 20 година у унутрашњем избеглиштву. Међутим, он није ћутао, већ је и у овом тешком периоду износио замерке у духу свог моралног и политичког кредо:

„Слобода губи смисао, ако човек нема основних средстава да је оствари.”

За Дупчека је била велика сатисфакција, што је у животу доживео суштинске промене и што се опет вратио политичком животу. После нежне револуције године 1989, његова огромна популарност довела га је на место које му је с правом припадало. Изабран је за председника Федералне скупштине.

Александар Дупчек је одувек био свестан европске димензије унутрашње политике и његова прва званична посета је у јануару 1990. године била посета седишту Европског парламента и парламентарне скупштине Савета Европе у Стразбуру. Био је свестан да проевропска оријентација више није само питање политичког изјашњавања, већ да је то нарочито активна сарадња унутар европских структура. Европејство је видео као вишеслојно. За њега је то пре свега значило јачање народног идентитета, проналажење ефективног амбијента за његов развој и његово

самоостварење коришћењем савремених цивилизацијских токова. Основни момент развоја савремене Европе недвосмислено је формулисао речима: *„Желимо да учесћујемо у интeгратионом процесима савремене Европe и да активно учесћујемо у процесима, као што су социјална правда, остваривање људских слободности, њихових права и слобода, њихови права на здраву животну средину, на законску заштити од самовоље и неправде.“*

Порука Александра Дупчека је изузетно актуелна у европском контексту. Не постоји алтернатива изградњи просперитетне и стабилне Европе, само конкретна сарадња на принципу равноправности свих народа.

Напори Александра Дупчека у борби за људска права препознати су 1990. године доделом Сахаровове награде од стране Европског парламента у Стразбуру. Поштовао је и почасне докторате са универзитета у Болоњи, Мадриду, Вашингтону, Даблину и Бриселу, чија је додела уједно била и чин „поновне видљивости“ овог харизматичног политичара европској јавности.

Александар Дупчек је унео етичку димензију у политику, био је суштински демократа и хуманиста у вршењу државничких функција и у односима са најближима.

Већ за живота је постао симбол вечне вере у човека и слободу, симбол племенитог отпора насиљу и нетрпељивости. Давао је људима наду, љубав, поштовање и веру. Својим ставовима ширио је јединствену поруку визионара друштвене солидарности и хуманизма. Био је убедљив пример, колико је важно имати политичку визију, залагати се за њу и са њом повезивати своју судбину. За његове савременике остаће изазов његова храброст, морална снага, људска скромност и достојанство, који су му обезбедили стално место међу великим европским државницима.

На крају желим да захвалим Друштву Александра Дупчека, које својим радом настоји да сачува и шири Дупчеково наслеђе и које је припремило ову изложбу. Захваљујем и особљу Амбасаде Словачке Републике у Бриселу и Европском парламенту на сарадњи, без чије сусретљивости не бисмо могли да одамо почаст Александру Дупчеку поводом његовог недоживљеног осамдесетог рођендана.

Јозеф Шкулџеји током уводне речи

А. Душек у свом кабинију Федералне скупшћине Чехословачке Републике

Строг према себи, љубазан према људима!

Милан Дујчек

Веома ценим, што село Ухровец не заборавља и присећа се својих значајних личности – земљака из Ухровца. Ове године је то посебно успомена на мог оца, родом из Ухровца – Александра Дупчека поводом његовог недовољно живљеног стотог рођендана.

Мој деда Штефан Дупчек, такође родом из Ухровца, и бака Паулина Дупчекова су због посла отишли у САД. Штефан Дупчек је сарађивао нарочито са својим рођаком Јаном Дупчеком током издавања својих завичајних новина, радио је у радничком покрету, у радио емисијама за сународнике. Штефан Дупчек је овде већ стекао јак осећај за правду, ангажовање за подношљивије радне услове, социјалну

сигурност. Рођак мог деде Јан Дупчек је остао у САД и заједно са супругом, рођ. Климачковом, која је била родом са мијавских салаша, имао је три ћерке, које сам касније често сретао током петогодишњег боравка у САД, а разговарали смо и о животу њиховог оца – Јана Дупчека и мог деде – Штефана Дупчека. Драго ми је што сам и на овај начин успео да упознам свог деду, који је утицао на обликовање мог оца Александра Дупчека, не само из искустава у САД, већ касније и из совјетског Киргистана.

Недавно ми је унука Јана Дупчека из САД писала да се у наставном плану и програму њеног унука, који ће те године дипломирати, такође помиње Александар Дупчек и да је он признао да је његов далеки рођак. Требало је да припреми и неколико реченица о Александру Дупчеку. Не знам како је испало његово излагање, али ми је у исто време његова бака дала задатак да окарактеришем мог оца једном реченицом. Уф! Тежак задатак. Написао сам:

„Строг према себи, љубазан према људима, следио је свој сан о праведном друштву у стварном животу.”

Човек се свакако не може описати једном реченицом, јер знам да је, поред љубазности и срдачности, био и строг према својим сарадницима у погледу радне етике на радном месту. Од нас деце је такође захтевао радне навике и одговорност, али је свакако највише у мојим сећањима остао као човек са песмом на уснама. А у политичком животу? Било је ту и оштрих сусрета.

Сећам се нашег првог боравка у Прагу 1960–1963. У то време мој отац је био државни секретар за индустрију, а као и на свакој својој функцији, увек је био окружен најобразованијим стручњацима и почео је да предлаже одређене реформе за развој

ефикасности и продуктивности у индустрији. Тадашњем председнику Новотном се нису свиделе иновације и зато га је опозвао са функције и пребацио у Словачку. То је значило крах његове каријере, али ми као породица нисмо приметили да то смета мом оцу. Вероватно му то није ни емотивно сметало, знао је да савлада много теже препреке и изазове, није имао лако детињство у совјетској Русији, преживео је тешке тренутке као партизан у отпору фашизму, а могу да замислим да би успео да се избори и да савлада сваки посао, јер то на крају доказују и разноразна радна места, на којима се вољно, али у многим случајевима и невољно, у свом животу нашао.

Лично ми је било драго што смо се вратили у Братиславу, јер је то мој родни град. Мој отац је умео да надокнади захтевни ментални рад физичким радом нарочито у башти, али и спортом. Често је радио у канцеларији у улици Хлбока до касно у ноћ, па ме је мајка слала да предвече однесем оцу вечеру у канцеларију. И поред свог захтевног посла мој отац је нашао времена и да посети родбину и пријатеље у Ухровцу, Бановцима, Тренчину, Топољчанима, Новом Месту на Ваху. Било је то време без мејлова, било је то време личних сусрета.

Мој отац је веровао у добро, носио је свој крст у покорности. Правда, поштење, труд, љубав према породици, људима и отаџбини били су његов кредо.

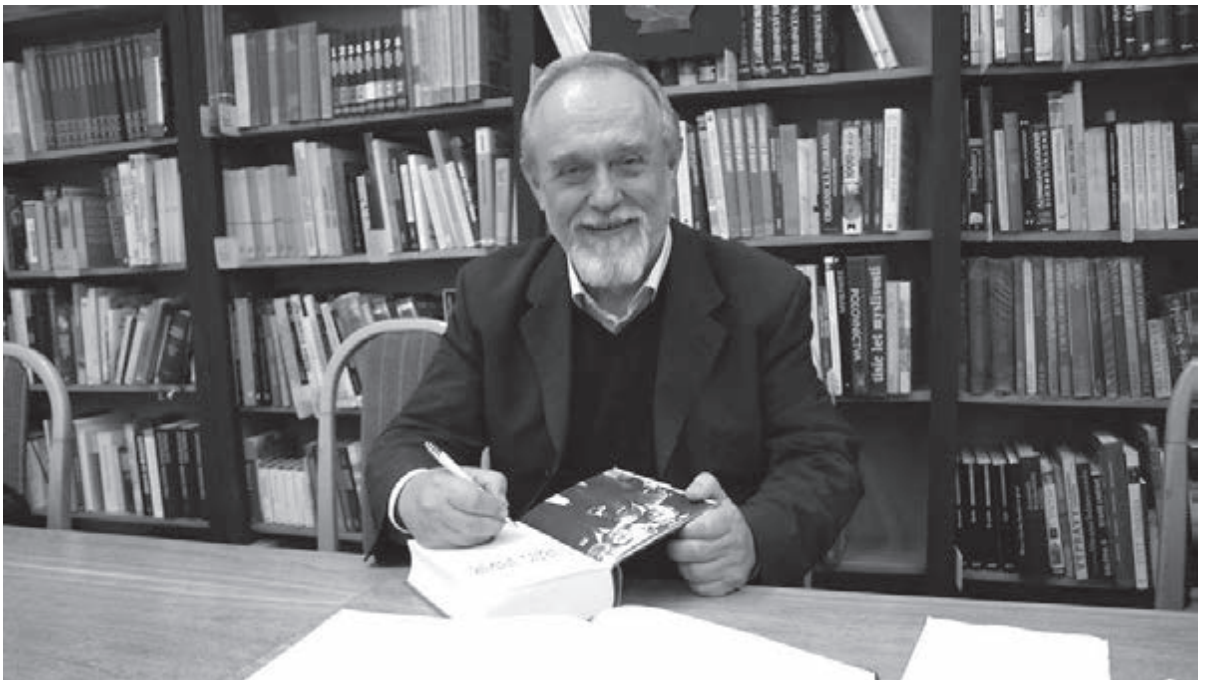
*С љубављу и поштовањем ја се сећам.
Милан Дуйчек*

Сва четири сина Александра Дуйчека (слева надесно) Петер, Милан и Павол

Породица Дујчек за живогџа својџа оџа и деде Александра на џорочичном окуџању

Значај личности А. Дупчека за Словачку, Европу и свет

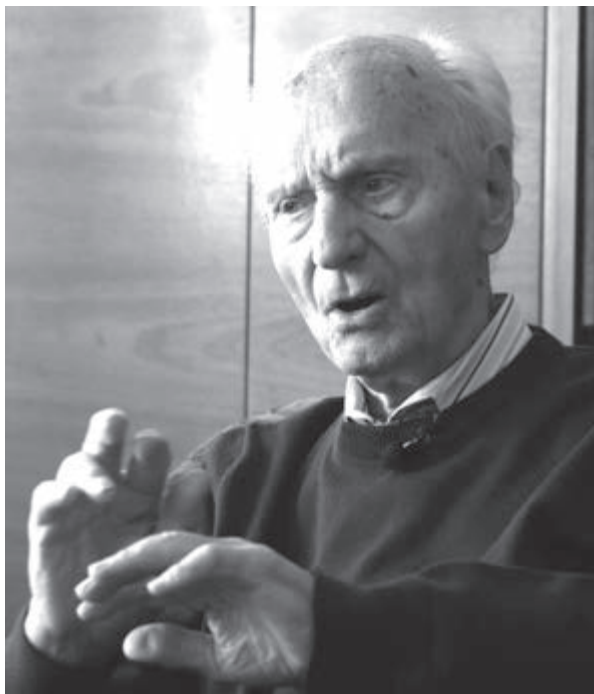
Шира јавност је почела да поближе схвата и упознаје А. Дупчека нарочито шездесетих година. Његовим доласком у Братиславу и добијањем позиције првог секретара Централног комитета Комунистичке партије Словачке 1963. почиње квалитативно нов развој политичког живота у Словачкој и у целој републици.

Захваљујући Дупчековом односу према демократији и настојању да се елиминише тоталитарни систем у Словачкој, у Братислави 1963. године уследили су догађаји познати као Братиславско пролеће, које је претекло Прашко пролеће за чак пет година. Писци и публицисти у Словачкој су за кратко време добили могућност за критичко обрачунавање са нељудским тоталитарним режимом.

Ипак, врхунац Дупчековог живота била је посебно незаборавна шездесет осма година. Бројна комисија састављена од историчара, политиколога и социолога, који су проучавали овај период, прикупила је десетине хиљада страница, сазнања и докумената о овом периоду. О овом периоду знамо не само из ових докумената, већ и из сведочења оних, који су доживели и преживели 1968. годину и могу да дају своје сведочење о Дупчековом поштењу.

Година 1968. била је покушај да се изазове интензивнија подршка код људи, без које се након превазилажења двадесетогодишње нормализације не би могло доћи до новембра 1989. и пада тоталитарних брежњевљевских система. Зато је А. Дупчек у иностранству био цењен као протагониста и симбол ове промене. Свет је много боље схватио о чему се ту ради, него многи Дупчекови домаћи критичари. Данас свет више не сумња да се 1968. радило о радикалној промени система. У року од неколико недеља 1968. била је укинута цензура штампе, рехабилитовано је скоро 40.000 политичких затвореника, успостављена је слобода штампе, вероисповести, слободнија могућност путовања, оснивања друштвених организација и удружења – све су то атрибути, које смо поново осетили након новембра 1989.

А када Александра Дупчека и његове сараднике нису успели да сломе свим могућим облицима притиска, у Словачку је била послата армија од пола милиона

војника са хиљадама тенкова да на време угуши овај покрет и спречи његов продор у совјетску империју. Заувек ће остати чињеница да је 1968. година донела распад у овај систем, који је постао неминован и за Словачке и за Чехе. Александар Дупчек је показао своје људске квалитете тако што није подлегао огромним притисцима и није се спустио на понижавајућу самокритику и прљање Братиславског и Прашког пролећа.

Овај државник је до краја свог живота остао поштен човек. Наравно, такви политичари би нам и данас били потребни у што већој мери. Његове оцене 1968. године ући ће у историју овог доба. Он сам о томе на једном месту каже: *„Иако ме данашњи закаснили сирајези криве за свашта, ја сјално говорим једно тје истје: тиражио сам комјромисе у насјојању да сјречим крвојролиће. Смајрам да је нејрихвајљиво јоказиваајти херојсјтво светју без икакве наде у усјех и јо цену хиљада живојта. Лакше је одлучивајти о свом живојту. Теже је одлучијти о живојтима друјих. Убеђенији сам нејо икад да смо мојли да јобедимо само ’морално.’”*

Ове закључке Александра Дупчека о 1968. години потврдила је и Комисија Владе ЧСФР за анализу догађаја током 1967–1970, у којој сам ја био члан за Словачку Републику, а која каже да је Александар Дупчек заузео оштар, негативан став према окупацији Чехословачке, и из његовог говора на крају московских преговора јасно је да је одбио интервенцију.

Бивши председник СССР Михаил Горбачов изразио је велико признање Дупчековој политици у време његове смрти, рекавши: „Поштујем овог човека и клањам му се. Осећам изузетну симпатију према Дупчеку. Када бисмо сви ишли путем који је започела Чехословачка, путем који избегава кривине и екстреме, мислим да бисмо данас били другачији и свет би био другачији, а да се у исто време промене не би тако тешко спроводиле.”

Након 1968. године, када су тенкови уништили снове и наде Прашког пролећа, Александар Дупчек је постао светски симбол отпора. Послат је у амбасаду у Турској у нади да ће емигрирати. Није то урадио, није емигрирао и остао је са својим народом. Опозван је из Турске и избачен из КСЧ. Цела Дупчекова породица је била тешко погођена годинама нормализације. А. Дупчек и његова породица живели су изузетно тешко. Државна безбедност га је пратила на сваком кораку. Чували су га свуда – код куће, на улици, па чак и на гробљу, на гробу његовог оца и брата Јулија.

И ми, његови пријатељи, који смо са њим делили заједничку судбину, такође смо били осумњичени, понижавани, против нас се водила истрага и били смо затварани. Било је тренутака, када је цела Дупчекова породица била скоро на ивици снаге. Репресалије су се нарочито повећале након 1974. године, када је Дупчек написао протестно писмо Федералној скупштини и Словачком народном већу као притужбу на кршење закона, грађанских права и слобода. Садржај писма је био објављен у иностранству. А када је Дупчека бранио Олаф Палме, Хусак је од њега затражио, да одведе Дупчека у Шведску. Међутим, пасош су му из предострожности давно одузели.

У октобру 1987. Александар Дупчек даје опширан интервју италијанском дневнику „Л'Унита”. Њиме иступа из илегалности и креће на пут отворене борбе са режимом. Ово његово иступање, са свеобухватном анализом тадашње ситуације и карактеристикама полазишта, пренеле су све веће светске агенције.

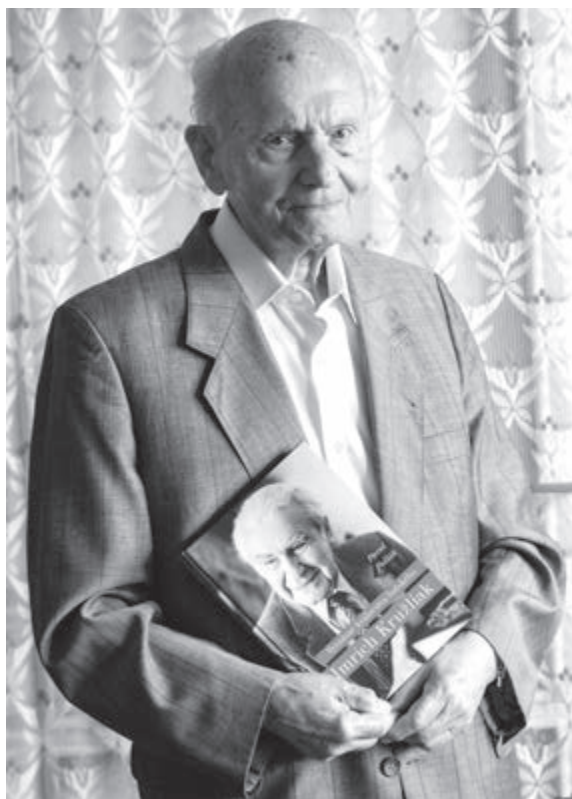
Одмах је уследио позив са чувеног Универзитета у Болоњи, који је Александру Дупчеку доделио почасни докторат. У свом свечаном говору у Болоњи Словачка се приклонила хуманистичким принципима учења Јана Амоса Коменског и цитирајући познате речи Светог Фрање Асишког, показао је Словачкој могућност проналажења заједничких моралних основа.

Одушевљени дочек и аплаузи у Италији, пуне слушаонице студената и бескрајан број питања вратили су Александра Дупчека у јавни живот. Одговара, објашњава, делује убедљиво и људски. Зато и овде данас захваљујемо Универзитету у Болоњи на овом смелом чину, догађају, који је помогао Александру Дупчеку и читавом његовом процесу препорода да изађу из дугогодишњег угњетавања на ваздух слободе и истине.

Након тога догађаји су се брзо одвијали. Демонстрације у Прагу и другде одржавале су се скоро током целе 1988. године, било на годишњицу 21. августа или 28. октобра; потписивала се петиција „Неколико реченица” и други протести. Затим су уследили разни протести – 17. новембар 1989, масовни митинзи у Прагу, Братислави и другим градовима у земљи, као и генерални штрајк упозорења. Александар Дупчек је поново на трибинама. На Вацлавском тргу и на Летној и другде писало је: „Дупчек у замак!” Међу првима је тражио оставку КСЧ на Вацлавском тргу и Летној 26. новембра 1989. године, а позвао је и СССР и друге државе Варшавског пакта да прогласе неважећим улазак својих трупа у Чехословачку 1968. године.

Цео свет до данас одаје почаст и поштовање А. Дупчеку за његову дугогодишњу поштеност, непристрасност, продорност и храброст, којом је своје име уписао у историју модерног политичког схватања.

Поред италијанске Болоње, добио је и почасне докторате великих страних универзитета у свету (не само у Вашингтону, Мадриду, Бриселу, Даблину), већ и домаћег Универзитета „Јан Амос Коменски” у Братислави. Високо је ценио награду „Андреј Сахаров”, која се додељује светским борцима за људска права, коју му је године 1989. доделио Европски

парламент и званично му је била предата у Стразбуру у Француској 17. јануара 1990. О овом догађају је веома прикладно говорио Милан Чич, тадашњи председник „Владе народног разумевања”, тј. прве демократске републике, у захвалници А. Дупчеку: „Ваше име европског државника ушло је у Европски парламент као праведног, мудрог и људског државника. Са Вашим именом у Европски парламент улазе и Словаки као први народ ове републике, који у европском дому жели да заузме место народа са пуним идентитетом. Додела награде *Андреј Сахаров* Вама је за Словаке и целу нашу државу велика част. Наш народ зна да су Ваше намере са њим добре, јер је он ишао и иде са Вама.”

Тада је Дупчек добио и остале награде: Награду Међународног хуманистичко-етичког савеза, Годишњу награду Међународне групе за људска права у Сједињеним Америчким Државама у Вашингтону, највише државно одликовање Републике Аустрије, државно одликовање Републике Италије, Орден витеза Великог крста, награду за људска права Светског јеврејског конгреса, који додељује Аустралијски институт за јеврејска питања у Аустралији, Међународну награду „Алфонз Комин” у Барселони, награду „Паул Харис” Ротари фондације испред Ротари Интернационал у Мумбају, награду за демократију Фондације Турска демократија у Анкари, награду „Човек године 1968”, објављену у народној анкети у часопису *Сџерн* у Савезној Републици Немачкој, „*Zeitung für Bayerische Landes Geschichte*”, златне медаље европских и америчких градова. Александар Дупчек је био присталица чешко-словачке узајамности. Устрајао је на позицијама пуне равноправности оба народа: Чеха и Словака. Његови принципи чешко-словачке узајамности такође су произишавали из забринутости за интересе словачког народа. Био је искрен и постојао је страх да нас не задесе последице трагедије југословенских народа. На свим иностраним путовањима с поносом се изјашњавао као Словак и успешно учинио видљивом своју вољену Словачку. Имао је чист карактер, био је чврст у принципима и ставовима, обележеним својом хуманошћу, хуманизмом и демократијом. А. Дупчека као честитог политичара и човека са великим моралним начелима и идеалима дочекивали су и слушали политичари, индустријалци, финансијери, представници културног света, али и обични људи у Аустрији, Швајцарској, Немачкој, Енглеској, Француској, Јапану, Аустралији, Канади, САД и другим земљама.

Веровао је у добро човека. Често поплуван, проклињан, шиканиран, усправно је корачао трновитим путем своје судбине. Из њега је зрачила једноставност и мудрост. Са Штуровим јасним челом изнад обриса провинцијализма, изван мржње и националне нискости, осећао се и понашао као савремени Европљанин.

Његов трагични одлазак сличан је трагичном одласку Љ. Штура и М. Р. Штефаника, за разлику од њих, савремена документарна истраживања показују да А. Дупчек није напустио овај свет нормалним путем, већ путем који организовано води из Москве у Праг, нажалост, и до Братиславе. Данашња генерација више неће знати праву истину о његовом одласку, као што шведска јавност неће знати за

атентат на Олафа Палмеа, као што америчка јавност неће знати за атентат на америчког председника Џона Кенедија.

Нова, млада Словачка у настајању изгубила је у А. Дупчеку политичара, чији је цео живот и рад карактерисала жеља за стварањем социјално праведног друштва. Одрастао је међу ковачима, у црном занату, и никада није крио своје порекло. Вишемилионска породица наших грађана изгубила је у њему пријатеља, који је својом људскошћу прешао границе Словачке.

Два пута током свог живота постао је словачка политичка легенда и није престао да то буде. Уосталом, оно што је А. Дупчек урадио за Словачку, а што није стигао да уради, још дуго ће утицати на наш живот. Одлазак А. Дупчека је тежак губитак за словачки народ, јер је отишао у време када је Словачкој био најпотребнији. Отишла је историјска личност, која својим доприносом историји двадесетог века превазилази размер свог живота и живота његових савременика. Његови снови о слободи, братству, добром суживоту народа остаће у нашим рукама.

Добили смо изразе саучешћа и жаљења због његовог одласка из готово свих европских земаља, САД, Канаде, Јужне Америке, Азије и Аустралије.

У саопштењу од 8. 11. 1992. холандска влада му је одала почаст и назвала га важном политичком фигуром, која је својом борбом за социјализам са људским лицем за многе људе представљала наду у демократију и слободу.

Захваљујући својој поштености и истрајности, и у новијим истраживањима је устрајао на челним местима, а велики део словачке јавности желео је да он буде председник Словачке Републике од јануара 1993. године.

Какву нам је поруку оставио Александар Дупчек?

На прослави свог 70. рођендана 1991. године, који је обележила цела демократска Европа, Александар Дупчек је одржао говор, који можемо сматрати једном од порука нашим народима. Између осталог, рекао је: „Молимо Вас, Чеси и Моравци, не тражите непријатељство према чешком народу у одбрани легитимних словачких интереса, то је испуњење давног сна, који је чешки народ раније остварио и који словачки народ сада остварује. Желим и радим само на томе”, наставио је Александар Дупчек, „да ова земља што пре превазиђе трагично наслеђе тоталитаризма, да изгради социјалну тржишну привреду, демократски систем и владавину права, у којој ће сваки грађанин наћи своје место и овде се осећати као код своје куће, у својој домовини, која ће га увек подржавати у најтежим тренуцима. Живимо и делујемо на начин, који одговара нашој заједници. Чувајмо и старајмо се за нашу планету као универзални интерес свих нас.” Ово је порука А. Дупчека, значајног сина нашег народа, значајног Европљанина.

Познавао сам Те, драги Шањко, лично, као веома поштеног и толерантног човека, који је веровао у истину, веровао у све добро, што је у људима. Ниси знао

за подмуклост, знао си да разумеш и своје противнике и да према њима будеш обзиран. Политика, коју си оличавао, имала је заиста људско лице. Представљао си хуманост, скромност, храброст, па су Ти људи веровали и следили Те. За Тобом је 14. новембра 1992. плакала цела Словачка.

Твоје дело ће заувек остати записано у историји наших народа, а нарочито у историји словачког народа. Данашње и будуће генерације ће се враћати имену Александра Дупчека и црпити подршку из његових незаборавних идеја. Већ за свог живота си себи поставио споменик хуманости и племенитости.

Словачка, Чешка, Европа и свет могу да се поносе Александром Дупчеком. Усталасао је политичку разину деформисаног социјалистичког света и показао му правац ка будућности слободних људи и слободних независних народа.

На крају, Имрих Кружљак, водећи представник словачке емиграције у Европи, САД и Канади, у својој књизи *У чекаоници историје* (Имрих Кружљак је више од двадесет година радио на Светском конгресу Словака на водећој позицији као близак и поверљиви сарадник председника конгреса Штефана Б. Романа) је овим речима оценио личност аутора:

„Лично, још из историје знам да ниједна диктатура неће трајати три генерације. Зајо сам навијао за све реформистичке комунисте и некомунисте у нашој земљи. Новости, које сам у Минхену добијао од млађих људи из Словачке, који су ми касније постали лични пријатељи, јошви храбро Павола Полака, ојачале су моје уверење да је пад комунизма и његовог тоталитаризма само њихање времена. Овде морам да напоменем да су неки од ових пријатеља, посебно Павол Полак, касније постали рејки информатори зајадних крујова о ситуацији у Словачкој. Он је такође преносио моје поверљиве поруке Густаву Хусаку. Након што је постао председник ЧССР, Хусак је врло мало обраћао пажњу на савете, који су и за њега били добронамерни. Али служи му на часи што није дозволио да се нико од оних, који су доносили ове вести, политички пројана и кажњава, најројив, што их је подносио и примао. То је била заслуга и садашњеј премијера Пејтра Цолојке, који је омоћућавао и подржавао ове контакте. Овом изјавом не желим да сведочим о ничијем кредитиљету, само желим да потврдим чињеницу да је словачка политика од 1938. године често изгледала друјачије од онога, како ју је историја приказивала. То је и позив историчарима, да је њихова дужност да сведоче о истини, ништа друјо, ништа више и ништа мање, само о истини, макар се радило о било чему и било коме. На крају крајева, ако неко од историчара не жели да пројадне у историји, мора јоворити истину, ништа осим истине.”

Др Павел Полак

Др Павел Полак (лево) често разговара о разним темама из шире перспективе о раду, животу и човечности Александра Дуйчека са председником Друштва словачких великана др Јозефом Шкулетијем и у свом сџану.

И за дворскої фотоірафа Александра Дуїчека, родом из Зволена, који је као айсолвенїї новинар-сїтва своје прве кораке као професионални фото-репортер направио у новинама оїранка за папир и целулозу у Словачкој под називом Словцеїа – Владимира Бенека (на слици десно), прослава 70-годишњице ової значајної државника светскої формациа је била веома пријатна. Искрена.

Европеизам Александра Дупчека

Државе, земље, народи са малом површином, демографским и економским потенцијалом, којим географски положај није гарантовао барем релативну непристрасност, увек су морали више пажње посвећивати спољном и инострано-политичком контексту свог постојања и развоја. Често су њихови политичари морали одлучивати само у сенци великих и у унутар њима креираних „координата”.

У 20. веку кључни моменат за нас је био однос са Европом. Сваки политичар, који је желео да својој земљи обезбеди безбедност и погодне услове за њено постојање и развој, морао је да се бави европском оријентацијом, тачније њеном конкретизацијом.

Поред историјски значајних настојања да се успостави чехословачка држава након распада Аустро-Угарске и завршетка Првог светског рата, М. Р. Штефаник је изнео и размишљања о Сједињеним европским државама. М. Хоџа, премијер Чехословачке Републике у другој половини 30-их година прошлог века, поново је изнео нови свеобухватни поглед на успостављање односа на нашим просторима, пројекат средњоевропске федерације.

1. Полазишта и границе европеизма Александра Дупчека

Када је Александар Дупчек 1949. године професионално ушао у политику, Европа је већ због Другог светског рата била подељена на сфере утицаја, а обновљена Чехословачка је била сврстана у зону СССР-а. Тако су били јасно дефинисани вектори спољне оријентације и политике.

На разним функцијама на нивоу округа, региона и штаба (1949–1967), Александар Дупчек се постепено упознаје са актуелним проблемима, стиче извесну перспективу и тражи решења. Учешће у рехабилитационим комисијама чини његову перспективу реалнијом, лишава га многих илузија и догми. Породично окружење у коме је одрастао и вредности које је стекао и које су му биле својствене, такође играју важну улогу. Његови родитељи су догодишњи боравак у САД због посла заједно са малим Александром Дупчеком заменили за Централну Азију у бившем СССР-у, где је имао прилику да види суровост стаљинистичког режима. Друштвени осећај, хуманизам, демократију и људску жељу за бољим и праведнијим животом стекао је директно и природно у средини у којој је одрастао, а те особине су га пратиле током целог живота.

Убрзо осећа, у почетку интуитивно, контрадикцију између визије, обећања и стварности. Постепено препознаје да су један од узрока проблема у економском животу последице изолације од првобитних веза и односа са Европом. Он формулише необичне ставове за то време (1967): „Неке лекције у новим условима јуде на важности... Главне проблеме не могу да изазову и организују ни емигранти ни империјалистички агенти.”

Друштво улази у преткризно стање. Сукоб са тадашњим највишим представником партијског и државног врха око положаја Словачке и начина управљања земље завршава се сменом А. Новотног, којег је на челном политичком месту јануара 1968. године заменио А. Дупчек. Постепено се предузимају први кораци ка ширењу демократије и либерализацији односа економске, политичке сфере и иностране области. Међутим, напори Александра Дупчека и реформатора за либерализацију односа са Западом и бар делимично обнављање некадашње (нарочито) економске сарадње наишли су на снажно противљење Москве.

А све то додатно потврђује и стратешко-владајући став Запада, посебно САД (а то се данас често заборавља), које су се тада још увек придржавале поделе Европе на сфере утицаја и наше сврставање у зону СССР.

Сумње, оптужбе, резерве и ултиматуми ескалирају током целог процеса препорода. Према речима представника СССР-а, Чехословачка због својих контаката са Западом представља претњу не само социјализму у ЧССР, већ и целој зони. Чак представља претњу и доводи у питање резултате Другог светског рата.

У таквој атмосфери и расположењу, совјетско руководство, као и лидери других земаља Варшавског пакта, нису баш благонаклони према изјави А. Дупчека на састанку Политичког саветодавног комитета Варшавског пакта у Софији 6–7. марта 1968. да пракса потврђује да по многим питањима тапкамо у месту и да су потребни интензивнији кораци у решавању питања економске сарадње, као и да треба узети у обзир да капиталистички систем иновира („капиталистички свет се опет рађа”), да они налазе пут ка развоју, а ми упадамо у тешкоће.

Нови однос са Европом, обнова економских и културних односа, постао је део Акционог програма у пролеће 1968. године, саставни део демократских реформи или, тачније, настојања да се оне остваре. Према Александру Дупчеку, либерализација односа са Европом требало је да допринесе економском развоју земље, да је укључи у ток „научне и техничке револуције” (парола тог времена).

То није било делимично мишљење, став, већ део програмске линије за превазилажење изолације земље. У ишчекивању догађаја констатујемо да се, како се показало, свака промена спољне политике (и не само ње) могла десити само у контексту стратешко-владајућих интереса СССР-а, уз свест, сагласност или упутство совјетског руководства.

Сврха тако прокламованог односа са Европом, према њеним протагонистима, била је да то буде „ефикаснија евројска и њре свеја средњоевројска њолијика,

која ће дојринеиши учвршћивању мировних односа у Европи и развоју сарадње између земље са различитим друштвима. Сада имамо и задатак да се пробдијемо кроз неизнаише услове, да експериментиршемо, да социјалистичком развоју дамо нови излед”.

Акциони програм је био дугорочан концепт сарадње и суживота са Европом и остатком света. Заједно са идејама о коришћењу тржишта, обнове и развоја малих и средњих предузећа, укидања цензуре, либерализације деловања цркве итд., представљала је нова полазишта, која су отварала простор даљим реформама и променама совјетског модела социјализма, његовој модернизацији у складу са условима у Чехословачкој. Акциони програм је садржао елементе и идеје, које су такође реаговале на општи контекст развоја у другим земљама у зони, и, хтели-не хтели, то је био и изазов за њихово вођство. Међутим, њихове реакције су биле негативне.

На пленарној седници ЦК КПСС 9. априла 1968. године о Акционом програму је расправљао Л. Брежњев, који га је критиковао и оценио као ревизионистички.

Притисак Москве је у пролеће и лето 1968. – сразмерно развоју демократских реформи и јавности, која се све више активизује – ескалирао. То су, на неки начин, биле спојене посуде. Као у другој димензији, односно у случају унутрашњих реформи и покушаја нових елемената у спољној политици у односима са Европом. Главни аргумент представника СССР-а заснивао се на чињеници да границе Чехословачке са Западном Немачком нису само наше (као независне државе чланице УН), већ и заједничке границе земаља совјетске зоне са западним капиталистичким светом.

2. Оријентација Александра Дупчека на заједничку европску кућу

Напор да се олабаве односи са Западом и демократизују унутрашњи односи изазвао је дубоку политичку кризу у земљи, али и забринутост због „преношења чехословачког вируса” на друге земље совјетске зоне, укључујући и њену матичну државу.

Уласком трупа Варшавске петорке у Чехословачку *de facto* је окончана прва етапа Дупчековог европеизма, која је била замишљена углавном као настојање економске сарадње и учешћа у међународној подели рада у контексту „научне и технолошке револуције” у настајању – иако земаља са различитим системима, али са условима мировне коегзистенције и демократске сарадње. Чехословачка је на тај начин требало да превазиђе заостајање за економским развојем развијених земаља Европе.

Александар Дупчек се после неколикомесечне епизоде у функцији амбасадора у Турској вратио кући и након искључења из јавнополитичког живота, како је познато, радио је под надзором и у изолацији као механизатор у Шумској управи у Красњанима (*Красјану*) (предграђе Братиславе).

Александар Дупчек је из окупације земље и насилног прекида демократских реформи, укључујући и тежњу за новим односима у Европи, дефинитивно успоставио нови однос са Европом, нову личну, народну и државну оријентацију, која је била део његове програмско-политичке трансформације системског карактера.

Промишљања Александра Дупчека о односу према Европи у годинама тзв. нормализације (1969–1989) добијају нови ниво квалитета. Упркос изолацији, био је осетљив на помаке и промене које су се дешавале, посебно на међународном плану. Нова европска оријентација А. Дупчека улази у другу етапу, чији је резултат замена тезе о економској и културној сарадњи земаља са различитим системима феноменом „заједничка европска кућа”.

Нова европска оријентација А. Дупчека постепено је улазила у политичку агенду, најпре 1970-их у склопу протестних писама против кршења људских права и слобода. Показало се, да су демократија и поштовање људских права и слобода важан део обликовања спољне политике и оријентације једне земље. Искористио је протестна писма за подршку спољне политике В. Бранта.

Александар Дупчек је отишао у пензију 1982. године и до 1985. је радио на пола радног времена. Имао је више времена да се посвети обради информација, контактима и посетама у Прагу, припремајући разне интервјуе, чланке итд. Атмосфера је такође била повољнија, а изолација се ублажила. Томе је објективно допринела промена у СССР-у, а А. Дупчек ју је дочекао са новом надом као закасне лу потврду његових реформских напора (упркос Горбачовљевој резервисаности у вези са 1968).

Овако је Златну медаљу Александра Дупчека преузео 75. премијер Италије Романо Проди од словачких представника Друштва Александра Дупчека, његовог сина др Павола Дупчека (видимо их здесна налево по редоследу), професора Ивана Лалухе и др Јозефа Шкулшеија.

Текуће промене у економској сарадњи земаља Европске заједнице, њихова динамика с једне стране и стагнација у нашој земљи с друге стране, потврдили су Дупчекова размишљања од пре 20 година (1967/68) о потреби укључивања наше привреде у „ток” европских интеграционих и цивилизацијских промена. У међувремену „референтни оквир” овог ангажмана се променио и А. Дупчек је то поздравио. После 1968. наставља се његова лична програмска трансформација и сасвим природно прелази на платформу социјалдемократске природе (тржиште, плуралистичко грађанско друштво, социјална правда и друге вредности европске демократије). Приликом њиховог стицања у току практичних знања и искустава, било је и делимичних нејасноћа, колебања, тактичких грешака, које су произашле из неких остатака превазиђених догми, али је коначно стање било недвосмислено и потврђено политичком праксом А. Дупчека у годинама 1989–1992.

Према досадашњим сазнањима, идеја о европској кући, која је резултирала новим моделом Дупчековог европејства, први пут је прокламована у интервјуу за италијански дневник *Л’Униџа*. Текст одговора је доставио крајем 1987, а објављен је јануара 1988. У опширном интервјуу наводи:

„Из историје 1968. у ЧССР, како сам покушао да их наведем, произилази, да би савремена корекција деформација била значајан допринос изградњи „евројске куће” (погдукао А. Д.). Јер у њеној основи треба да буде допринос свакој народа или државе и заиста равноправна сарадња. Затим, било какви акти насиља, било да су се десили у прошлости или се дешавају данас, у историјској су сувишности са његовим најорима, као и са најорима да се задрже било какве бенефиције.”

Од самог почетка, Александар Дупчек европску кућу, њено формирање, схвата у контексту демократије. Европска кућа је вредност заснована на равноправности сваког народа и државе, искључује насиље с једне стране и привилегије с друге. Искуство (негативно) са покушајем европске сарадње, када смо били део совјетске зоне, и каснија војна интервенција трупa Варшавског пакта против демократских реформи у земљи била је озбиљан животни мemento за А. Дупчека у дефинисању његовог политичког живота и става према разним појавама и новим стварности-ма, које је живот доносио. И не само у овом случају, већ у свим другим његовим активностима, чак и након новембарске промене до 1992. године.

Тако изгледају сва Дупчекова размишљања о европској припадности и заједничкој европској кући, што је изражено и у његовом говору на додели почасног доктората Универзитета у Болоњи у новембру 1988.

Александар Дупчек је заједничку европску кућу схватао из ширих историјских и прогностичких димензија и контекста грађана, који не губе народни идентитет и истовремено чине европско заједништво. *„Евроја је живи организам, суштински повезан заједничким догађајима и судбинама народа и надом нових генерација да живе слободније и боље... Хајде да нађемо начине и учинимо све за то, што уједињује народе Евроје на иушу најред, а не за оно, што их до сада дели. Поштоји треба да радимо заједно на рационалажењу оптималних решења, која могу оставити чврсте темеље за будућност Евроје.”*

За европеизам А. Дупчека, вредносни референтни оквир заједничке европске куће је био кључан; не као догма, већ као полазна основа за практичне активности имплементације. Он систем вредности, на коме почива европска заједница, не повезује са уском или једностраном партијском профилацијом, већ у њеном испуњењу види смисао друштвеног цивилизацијског развоја, коме жели да лично допринесе, тражећи притом дијалог и консензус. Такође у овај напор убраја и покрет за демократизацију у Чехословачкој 1968.

3. Активности Александра Дупчека у вези са припремама за придруживање европским структурама и обнављањем контаката са демократским земљама света

Дупчеково европејство се нашло у новој ситуацији после новембра 1989; промењене стратешке линије моћи стварају нове услове, могућности и изазове. Фаза практичне имплементације постаје не само могућност, већ и хитна потреба након што је Берлински зид престао да постоји и Горбачов је ослободио простор у средњој Европи. Ако је први талас антитоталитарних покрета 1968. у Чехословачкој био заустављен и „привремено” замрзнут, други талас антитоталитарних покрета 1989. променом става СССР-а и постепеним одласком његових трупа је био олабављен не само стратешки, већ и системски.

Следећа фаза Дупчековог европеизма после 1989. тече без граница и параметара догматизма и моћи тоталитарног система. Подела Европе је нестала и, за разлику од интеграцијских структура у Европској заједници, њихова противтежа, која је требало да симболише предности директивног система, тј. Савет узајамне и привредне помоћи, распала се. Престале су да функционишу префериране везе између земаља совјетске зоне, које су наметане 40 година. Чехословачка, традиционално повезана углавном са земљама западне Европе, морала је, а и хтела да тражи покидане везе у свету, али и нове везе, са новим структурама европске кохезије. Рад Александра Дупчека у овој фази тако добија карактер активности повезаних:

- са обнављањем изворних и успостављањем нових контаката са демократским земљама Европе и света, са стварањем политичких и друштвених услова за економску и културну сарадњу,
- са припремом за приближавање и придруживање интеграционим групама у области економије, законодавства и безбедности, које у Европи постоје већ неколико деценија и доказале су своју вредност и делотворност.

Први контакти и активности, улазак у разна припремна удружења и одељења Европске уније одвијали су се буквално од првих дана после новембарске промене 1989. године, и то искључиво због иницијативе и активног учешћа ФС ЧСФР Александра Дупчека, који је у Европи и европским друштвеним институцијама уживао велико поштовање и пажњу. Представићемо бар кратак преглед његовог деловања.

Институције Европе, која се интегрише (1990–1992)

а) Парламентарне и управне институције

– Дана 9. јануара 1990. (12 дана након избора за председника парламента), А. Дупчек шаље писмо председнику Парламентарне скупштине Савета Европе А. Бјорцком, у којем га обавештава да Чехословачка Република подноси захтев за статус госта Савета Европе. Почели су први интензивни преговори двојице државника. Доношењем закона о грађанским правима и слободама и економском плурализму у Федеративној скупштини испуњени су услови и статус госта нам је додељен у мају 1990. године. Примљени смо за пуноправног члана Парламентарне скупштине Савета Европе 22. априла 1991. Свечаности у Стразбуру је присуствовао и Александар Дупчек и председник ПС Савета Европе, имајући у виду поделу Европе и Хладни рат, дочекао га је речима: „Веома дуго смо Вас чекали и коначно сте овде.”

– Од 16. до 17. јануара 1990. Александар Дупчек, као председник ФС, био је у својој првој званичној посети иностранству, Стразбуру, на тлу СЕ и у седишту Европског парламента. Он је у свом говору званично пријавио републику, коју је представљао, интегришући се Европи и њеним институцијама. Након разговора са водећим представницима (Ж. Делор, извршна власт, Е. Б. Креспо, парламент, итд.), постепено су отпочели припремни радови за закључивање споразума о придруживању Чехословачке Социјалистичке Републике Европским заједницама. Споразум је био потписан 16. децембра 1991. у Бриселу, осим Чехословачке потписали су га и представници Пољске и Мађарске.

У јесен 1990. године је била основана Комисија влада Чехословачке Социјалистичке Републике, Чешке и Словачке Републике за сарадњу са Европском заједницом, која је првобитно требало у дугорочној и комплексној слици да координира и иницира предузимање практичних корака у претприступним преговорима, у којима су посредством ње почели да учествују представници не само централних, већ и националних, посебно економских ресора. Очекивана је сарадња у креирању новог законодавства. У оквиру ЕЗ у Бриселу формирана је чехословачка мисија.

д) Евроатлантске безбедносне структуре

– У првом периоду оријентације посткомунистичких земаља на европске и евроатлантске безбедносне структуре, пажња је била усмерена на Северноатлантску скупштину. Састојала се од 500 чланица из 16 земаља НАТО-а и других придружених држава. Може се рећи да је у то време на неки начин консултативним радом парламент представљао НАТО. То је требало да ојача поверење и разумевање између држава учесница. За прве контакте и преоријентацију бивших држава чланица Варшавског пакта била је то веома погодна институција.

– У новембру 1990. група посланика ФС присуствовала је састанку Северноатлантске скупштине у Лондону као посматрачи. Били су први из зоне бившег СССР-а. У Лондон су дошли са А. Дупчеком, који је допутовао у званичну посету Енглеској и Северној Ирској.

– Дупчек се 27. новембра 1990. обратио и политичком одбору Северноатлантске скупштине, коментарисао је наш однос са Варшавским пактом и добио подршку за наше интересовање за учешће у скупштинским активностима.

– Дана 29. новембра 1990. А. Дупчек се обратио на пленарној седници 36. заседања Северноатлантске скупштине. Поздравио је крај Хладног рата и потврдио је наше интересовање за учешће у активностима Северноатлантске скупштине. Скупштина је прихватила његово тумачење и након тога:

ФС је 2. јула 1991. одобрио резолуцију, којом прихвата понуду статуса придруженог чланства у Северноатлантској скупштини.

У Европском парламенту његов председник Б. Е. Креспо (16. јануара 1991) први пут је пожелео добродошлицу А. Дупчеку на додели Сахаровове награде, рекавши: *„Убеђен сам, да Вас многи од нас сматрају ситаријим њријатиљем, који нас је њоследњих 20 година њирестјано ѡрајџио и био је нераздвајно ѡвезан са нашим сећањима на нашу младост. Када је Ваша земља у авиусџу 1968. била друшљално окујџирана, били сје ојџириликџ исџијих година као ја сада. Тој лејџа смо ми, милиони Евројљана, делили са Вашим народом њејово ојромно разочарење.“*

Председник ЕП је тиме изразио везе и повезаност, на којима се темељио однос целе плејаде европских демократских политичара (В. Брант, Ф. Митеран, О. Палме, Х. Фишер, као и тадашњих „момака“ – В. Рот, Б. Креспо, Р. Проди, Ј. Ферхојген и други) са Александром Дупчеком, према реформама 1968, али и према развоју након 1989. Овде су биле зашифроване и могућности да искористимо наш потенцијал за даљи проевропски и интеграциони развој.

Успостављање и развој билатералних односа између ЧСР и држава Европе и остатка света било је још једно успешно опредељење спољнополитичког деловања Александра Дупчека као председника Федералне скупштине. То је значајно допринело развоју економске и културне сарадње и имиџу Чешке и Словачке. Позива на посете и састанке било је много и у погледу испуњавања других дужности председника ФС (управљање активностима и скупштинским састанцима, посете страних политичара Чехословачкој итд.) није било могуће свима и одмах удовољити. Али и поред тога, до лета 1991. А. Дупчек је имао 23 службене посете иностранству. Посетио је парламенте, разговарао са премијерима, краљевима и светским моралним ауторитетом, тадашњим папом Јованом Павлом II. Без обзира на разноликост конфесионалног опредељења, споразумели су се у питањима мира и хуманизма.

Александар Дупчек је био први чешко-словачки грађанин, којег је примио цар Јапана, а био је и први страни политичар, који је преговарао са краљем Олавом В, 87-годишњим краљем Норвешке, након његове тешке болести. Као личну сатисфакцију (иако закаснелу), свет је схватио посету код М. С. Горбачова и став о инвазији совјетске војске на Чехословачку 1968. године.

Пет универзитета у иностранству му је за његово учешће доделило почасни докторат (Болоња, Мадрид, Вашингтон, Брисел, Даблин), у Стразбуру, Вашингтону,

Аустралији, Барселони и Мумбају је примио разне међународне награде, Аустрија, али и друге земље доделиле су му највише државно ордење и признања.

Али није се радило само о званичним посетама, преговорима о билатералним односима, итд. Александар Дупчек је, с обзиром на поверење, ауторитет и поштовање, које је уживао у свету, имао прилику, и искористио је, да коментарише актуелне проблеме Европе и света, нпр. о питањима мира и безбедности, о ескалацији тензија и опасности од локалних ратова у Југославији, о питањима ксенофобије и расне нетрпељивости. Увек се представљао као европски државник. Радио је на стварању синергије демократских европских политичара у контексту хуманих традиција европске политике, што је високо ценило европско јавно мњење (нпр. каснији добитник Нобелове награде, писац Г. Грас). Тим више смо се ми, посланици ФС, изненадили у негативном смислу те речи, када су званичном оценом чехословачке спољне политике у јануару и новембру 1991. од стране министра иностраних послова на пленарној седници Федералне скупштине Александар Дупчек и његове активности у иностранству били потпуно игнорисани.

Немачко питање било је од највеће важности за безбедност и сарадњу у Европи. Наши народи су то такође осетили. Тако су, током историјски прве посете и састанка делегација чехословачког и немачког парламента у априлу 1991, на подстицај А. Дупчека, потписале заједничку изјаву са председником Бундестага Р. Сусмутовом, у којој се предлаже дефинитиван крај Другог светског рата и периода Хладног рата и позива се на европско уједињење на платформи људских права и људских слобода и на одбацивање национализма, нетолеранције и супериорности. „Дајмо следећој генерацији, која не сноси одговорност за прошле грехе и кривице, прилику да искористи историјску шансу и са нама испуни древни сан о уједињеној Европи” – каже се у заједничком саопштењу, у коме се такође скреће пажња на опасности социјалних тензија: „Опасност од нове поделе Европе на богате и сиромашне је реална.” Заједничка изјава А. Дупчека и Р. Сусмутове (нацрт је формирао А. Дупчек) допринела је задовољењу јавног мњења у обе земље, које је било огорчено након не толико примереног обраћања В. Хавеле 1990. по питању послератног протеривања судетских Немаца из Чехословачке.

Александар Дупчек се у својим размишљањима о новој Европи изјаснио и против изолације Русије, све док се она буде развијала на демократским основама, а сарадња је та, која би требала подржати овај правац. Истовремено је прогностички упозоравао да је социјално питање у еуфорији пада комунизма поново потцењено, због чега ће првобитни антагонизам и биполарност односа Запад–Исток бити замењени новим тензијама између богатијег Севера и сиромашнијег Југа и подстаћи ће сукобе, тензије и социјалну неправду.

Током својих контаката са иностранством, А. Дупчек није заборавио на представљање Словачке. Током бројних путовања у његовој делегацији су се увек налазили и посланици из Словачке. А, ако су временске прилике дозвољавале, значајне стране делегације и политичаре, посебно у почетку, упознавао је и са Братиславом.

На пример, већ 16. маја 1990. у Братиславу га је пратио В. Брант. Добро познат је инцидент током званичне посете Ф. Митерана у септембру 1990. Словачки званичници, према федералној режији, требало је да га приме у Братислави само у хотелу. А. Дупчек је, уз сагласност Ф. Митерана, када га је упознао са положајем Словачке у заједничкој држави, бар постигао да представници Словачке прихвате Ф. Митерана за председника Француске Републике. Ако не у Братиславском замку, онда бар у седишту СНР.

Дупчек је посете иностранству и интервјуе са страним политичарима искористио да се упозна са функционисањем тржишне привреде и плуралистичког цивилног друштва, који су се почетком процеса трансформације почели афирмисати и код нас. Он је на марго полемике о природи тржишта након посете скандинавским земљама, које су већ тада биле познате по својим успесима, у парламентарној дебати рекао: *„Прошао сам кроз низ европских држава. Разговарао сам са мноћим водећим пољитичарима из различитој пољитичкој сјеќира мишљења. Занимала ме је и неопходност и уносан ниво инћервенције у механизам тржишне ћривреде. И свуда сам био убећен да се морају корисћити и сћити законодавни и економски рећулатћори. Одрећени рећулатћори су већ ћу. Наравно да се делатћност ћривреде не сме оћраничавати, већ развијати.“* У ћовору ћоводом свој 70. роћендана већ дирекћно корисћити ћермин 'социјална ћржишна економија'.

Развој од лета 1992, који је у Словачкој и Чешкој на основу поделе заједничке државе довео до настанка независних, суверених демократских држава Чешке и Словачке Републике, није значио прекид континуитета оријентације према ЕУ. Напори за активну интеграцију у европске структуре de facto и de iure већ су били у току унутар Чехословачке Социјалистичке Републике и Чешка и Словачка у њеном саставу су заправо већ учествовале у њима.

Прва фаза интеграционих напора после новембра 1989. године, прокламовање политичке воље, формирање законодавних основа, контакти са представницима институција ЕУ – све је то још увек повезано са периодом заједничке државе 1990–1992. Током овог периода, ЧСР је била примљена за члана Парламентарне скупштине Савета Европе, успостављен је Споразум о придруживању ЧСР ЕУ, а ЧСР је стекла статус придруженог чланства у Северноатлантској скупштини. Каснији улазак Словачке и Чешке у европске и евроатлантске структуре није израстао „на зеленом терену” преко ноћи, већ је био директно под утицајем и оквиром наведених чињеница.

Национални савет Републике Словачке, који је проистекао из избора у лето 1992. године и усвојио основне документе везане за настајање независне Словачке Републике (декларација, устав), истовремено је прогласио да је наследник (један од наследника) државе после ЧСР. Још на састанку 3. децембра 1992. усвојио је „Декларацију Националног савета Словачке Републике парламентима и народима света” и „Декларацију Националног савета Словачке Републике о чланству Словачке Републике у Савету Европе и преузимању обавеза по међународним уговорима”.

Оба предлога образложио је председник Одбора за спољне послове Националног савета Републике Словачке И. Лалуха. Декларацију је подржала влада 1. децембра 1992. Она је изразила интерес да постане чланица Савета Европе и других међународних организација.

Европеизам Александра Дупчека се формирао и развијао постепено. Првобитно је био једнострано сужен у послератној Европи. Апсолутизација источњачке оријентације, како географске, тако и владајуће и системске, убрзо се показала недовољно функционалном у погледу динамике цивилизацијског развоја.

Од настојања економске и културне сарадње са развијеним европским земљама са тржишном економијом, А. Дупчек, након горких животних искустава након 1968. године, прелази на идеју заједничке европске куће, а после 1989. године на практичне кораке и настојања да се придружимо интеграцијским групама, које је у међувремену Европска заједница створила.

Европеизам Александра Дупчека је вишеслојан. То не значи губитак националног идентитета, већ потрагу за ефикасним системом и окружењем за његов развој у условима Европе, која се уједињује. Европеизам Александра Дупчека је превазилажење догматских стереотипа и његова критичка, али и позитивна и активна саморефлексија, као и саморефлексија дела првобитно радикалне левичарске групе. Основа је демократија и вредности социјалне правде и хуманизма, који су, према Дупчеку, актуелни и у новим условима и противречностима времена, које после превазилажења тензија Запад–Исток оживљава парадигму поларизације односа Север–Југ.

Дупчеков европеизам је, шире гледано, позитивно превазилажење тоталитаризма стаљинистичког типа, и то у неслози са њим, а не само после његовог распада. Истовремено, то је одбацивање тоталитаризма и друштвене неправде у било којој „иновираној” варијанти.

Иван Лалуха

Овако је Злајну медаљу Александра Дуйчека преузео 75. премијер Италије Романо Проди од словачких представника Друштва Александра Дуйчека, његовог сина др Павола Дуйчека (видимо их здесна налево по редоследу), професора Ивана Лалухе и др Јозефа Шкулетића

А. Дуйчек током својег говора у Европском парламенту

Александар Дупчек у Стразбуру у јануару 1990. године

Додељивање Сахаровове награде 1989. године одвијало се можда у најинспиративнијим и најозбиљнијим месецима у послератној историји Европе. Сама награда је додељена први пут 1988. године, када су је међусобно поделила двојица јуначких противника тираније у својим земљама, а притом су обојица провела године у затвору за казну за своју храброст: Нелсон Мандела и Анатолиј Марченко.

Овако је Енрике Барон Кресџо у Стразбуру Александру Дупчеку предао Сахаровову награду (на слици лево)

Сама награда је била осмишљена да охрабри и подржи све, који раде у области људских права и слободе мишљења. У време настанка награде био је прилично потцењен њен могући утицај и значај. Сам Андреј Сахаров је још увек био изолована, маргинална фигура у Совјетском савезу.

У време, када је Александар Дупчек стигао у Стразбур јануара 1990. године, у његовој земљи и широм Европе десиле су се промене. У то време сам радио као дипломатски саветник председника Европског парламента, шпанског социјалисте, бившег министра и неког, ко се активно одупирао фашистичкој диктатури у сопственој земљи. Он и господин Дупчек свакако су били симболичке личности, постизање демократије у њиховим земљама сукобило се са њиховим „повратком у Европу”. Ови догађаји су допринели мирном уједињењу континента, као и проширењу и напредку у процесу европских интеграција.

Поступак, процедура за избор добитника награде подразумева опсежне преговоре између различитих политичких група у Европском парламенту. На почетку су номинације различитих кандидата. Већ је било упечатљиво да су 1989. четворица од петорице номинованих дошла из средње и источне Европе. Били су то:

- Доина Цорнеа, водеће (главно) почетно светло опозиционог покрета у Румунији, где је диктатура Николаја Чаушескуа и даље била у напетости позицији.
- Ђула Хорн, тадашњи министар спољних послова Мађарске, који је тражио поновно отварање мађарских граница 1989. године, што представља феномен, који је допринео колапсу комунистичке диктатуре у бившој Немачкој демократској републици а потом до мировног поновног уједињења Немачке.
- Тадеуш Мазовјецки, који је 1989. био изабран за првог некомунистичког премијера у Пољској.

Један од кандидата ван Европе био је Чико Мендес, бразилски активиста, који је био убијен 1988. као резултат борбе за спасавање амазонске прашуме. Од тог времена добитници Сахарове награде заиста су долазили из целог света.

Александар Дупчек је био познат као вођа покушаја реформе комунистичког система 1968, али га је у овом процесу спречила инвазија земаља Варшавског пакта у његову земљу, којом је управљао Совјетски савез. Године 1989. совјетски председник Михаил Горбачов је сам покушао са спроведе реформе, али је исход његових напора остао неизвештан (упитан), нејасан.

Након што је Комитет за спољне послове Европског парламента проценио ову петорицу номинованих, водећи представници институције гласали су за доделу награде г. Дупчеку. Ова одлука је била донета 22. новембра 1989. Тада је ситуација у Чехословачкој такође била прилично неизвесна, а мој посао је био да увидим, како би та награда заправо могла да се додели. Једини преседан је био пре годину дана, када је господин Марченко умро, а господин Мандела је деценијама био затворен у Јужној Африци.

Господин Дупчек је у Словачкој био изолована личност све док се поново није драматично појавио последњих недеља учешћем у демонстрацијама у Прагу позивајућим на политичку реформу. Режим је одговорио репресијом и у почетку су његови дипломатски представници у Бриселу председнику уложили протест против онога што сматрају мешањем у унутрашње ствари њихове земље. Парламент је протествовао због насилних репресија студената у Прагу 17. новембра 1989, два дана пре одлуке о додели награде. Стотине хиљада демонстраната у истом граду потресли су диктатуру Комунистичке партије у њеним темељима.

У овом контексту уопште није било јасно да ли ће г. Дупчек моћи да преузме своју награду лично на састанку Европског парламента у Стразбуру. Идеја, да ће по њу доћи у року од два месеца, чинила се далека, али у стварности су се догађаји у Прагу одвијали тако брзо да се то показало као могуће.

Почетком децембра успостављени су контакти са француском Амбасадом у Прагу, која је била у контакту са Александром Дупчеком. Предузете су мере да би могао да отпутује у Стразбур као обичан грађанин.

Шест дана након доделе, Комунистичка партија Чехословачке се одрекла власти. Овај догађај је био један од главних корака ка окончању Хладног рата и паду гвоздене завесе, која је постојала од доласка комуниста на власт 1948. године.

Током ових недеља, успостављени су контакти и са г. Дупчеком преко италијанског социјалистичког посланика у Европском парламенту. Јиржи Пеликан (*Jiří Pelikán*) је био кључна фигура догађаја 1968. године и дуго низ година је живео у егзилу у Италији. Он је контактирао господина Дупчека баш у његовој кући у Словачкој.

Нажалост, Андреј Сахаров је умро током овог кратког периода интервенције. Обавестио је Европски парламент да је намеравао да присуствује церемонији

доделе награда. Овом посебном приликом, на крају свог обраћања, председник је прочитао поруку од ове инспиративне личности, у којој је признао историјски значај „Прашког пролећа” и доделио награду победнику за његову храброст и проницљивост. Његова удовица Елена Бонер могла је да посети Европски парламент двадесет година након оснивања награде.

Том приликом је 2008. године награда била додељена кинеском адвокату из области људских права Ху Та. Догађаји у Пекингу у јуну 1989. такође су били део позадине бурних догађаја у централној и источној Европи.

Крајем децембра 1989. Федерална скупштина Чешке и Словачке Федеративне Републике је за председавајућег изабрала Александра Дупчека. Након тога, када је у Стразбур допутовао својим службеним авионом, обратио се Европском парламенту у Стразбуру са своје службене функције. Дипломате, које су протестовале због његове награде, сада су га пратиле током његове посете. Енрике Барон Креспо је касније посетио Праг и Братиславу да би предузео мере ка потпуно новом односу између демократских институција. Г. Дупчек је председавао седници Федералне скупштине у Прагу, на којој је говорио господин Барон Креспо.

У свом говору на церемонији доделе, г. Дупчек је у име својих суграђана рекао: *„Прихваћајући Сахаровову награду, мислим на оне, који заслужују право на обнову и промене, које се непрестано дешавају. Чак и у најтежим тренуцима своје историје, народи, који чине нашу земљу, никада нису престали да се осећају као део велике борбе човечанства за слободу.”*

Као што је Андреј Сахаров навео у свом прошломесечном извештају, написаном у данима пре његове смрти:

„1968. година је ушлица на нашу судбину. Пролеће је донело наду; то ме је подстигло да радим на мојим идејама. Аустрија је уништила моје илузије и подстигла нашу јавну активност. Истило је важило за многе моје пријатеље. Шачица совјетских дисидентата црпела је снагу из Прашког пролећа, која им је била потребна за даћи низ година тежке борбе, а једино оружје им је била слобода. Не можемо, а да не поменемо године стипендије, које су уследиле после олује 68. Истод њедела ипак је шињала ватра. Уверен сам, да је 'дах слободе', у којем су Чеси и Словаци уживали, када је Дупчек био њихов вођа, био прелој мировних револуција, које се сада дешавају у источној Европи и у самој Чехословачкој. Ојети нам служе за пример! И ојети их се нејријатељи илаше.”

Видети у Стразбуру насмејано и мирно лице, које је свет први пут угледао у пролеће 1968, био је за мене, као и за многе друге сам по себи инспиративни, незабораван и историјски догађај. Прво вече у Стразбуру Енрике Барон је приредио вечеру у част Александра Дупчека у ресторану „Crocodile”, где су се почетком 1980-их састајали посланици, да покрену кампању за трансформацију Европске економске заједнице у Европску унију, каква је данас, са Чешком Републиком и Словачком као пуноправним чланицама од 2004. године. Ништа од овога не би било могуће без одлучујућих догађаја 1989, у којима је Дупчек успео да заврши реформски процес, који је био блокиран 1968. године.

Председник Европског парламента је у својим мемоарима написао да је „инвазија шенкова Варшавској пакти до Прага сахранила наде једне генерације и отворила дубоке кризе у западним комунистичким партијама”.

Поводом обраћања господину Дупчеку, током доделе награде изразио је дубоку емоционалну важност овог догађаја:

„Господине Дупчек, ово је први пут да је већина нас имала прилику да се срећне са вама, сигуран сам за многе од нас, иако поздрављамо старог пријатеља, који је са нама последњих 20 година и који је нераскидиво повезан са нашим усвојенима из младости. Тој лећи смо ми млади у Европи делили у својим милионима фрустрацију и разочарање чехословачким народом и са дубоком тугом и осећањем беспомоћности пратили, како злоупотреба моћи и ирационалности ометају пут ка нади и демократији. Баш као што смо 1968. били дубоко шоћени тризором шенкова на улицама Прага, у новембру, уверавам вас, да смо са ужасом, али иуни наде и радости, пратили, како поново стојити пред масом људи, која је ликовала на Вацлавском тргу, узвраћајући/тврдећи Вашим речима за безнадежан систем и корумпирану и неефикасну политичку класу/стајус. Сада, као и тада, подржаваће мировни прелазак на нови демократски поредак, у коме се поштују људска права. Желео бих да у име овој парламенти кажем председнику Народне скупштине Чехословачке и свим његовим сународницима, који ову свечаност предају у својим домовима, да на овој додели желимо да срдечно поздравимо цео чехословачки народ и посветимо му срдачну усвојену на оне, који су своје животе дали у борби за слободу и демократију.”

У пролеће 2004, само 15 година касније, Словачка је постала пуноправна чланица Европске уније, чиме је завршен процес промена у Европи, који је А. Дупчек покушао да успостави 1968.

Џефри Харис

Након што је Европски парламент уручио Сахарову награду Александру Дупчеку, за конференцију за новинаре у историјама Европској парламенти владало је велико интересовање новинара из целој свету

Александар Дупчек припада историји, припада Европи, припада човечанству

Док са људима живимо и проживљавамо са њима животна искуства, веома тешко успевамо да схватимо њихов значај и пуну ширину њиховог значења. Схватили смо то у Болоњи 1988, када смо видели Александра Дупчека, изненађеног реакцијама целог света на његов повратак на међународну сцену.

Три године након повратка у политички живот и присећања дужих више од једне деценије услед његове трагичне несреће, анализирајући три његова најзначајнија говора, која приказују укупну визију решавања проблема друштва, покушаћу да дођем до неколико закључака:

Професор Гвидо Гамбеџа

1. Александар Дупчек припада историји

Нова чехословачка оријентација из 1968. био је последњи органски и свестан покушај иновације реалног социјализма изнутра. Био је то широко и са великим ентузијазмом подржан покушај од стране јавног мњења и обичних људи. Репресија Совјетског савеза и других држава Варшавског пакта показала је недостатак разумевања корисности процеса реформи, који је требало да обезбеди опстанак самог система. Представљала је почетак његове кризе. Данас можемо рећи да није прерано дошао Дупчек, већ је Горбачов дошао прекасно. Како је истакао Дупчек, није случајно да је овај покрет настао у Чехословачкој: то је било због његове прошлости, и далеке и недавне, захваљујући његовом положају у срцу Европе, економској и социјалној ситуацији, коју је земља постигла између два светска рата. Разлог, зашто је Дупчек, а не неко други, постао симбол овог покушаја, можемо разумети тек данас, а ради се не само о „објективној” улози, коју је он тада одиграо.

Пре свега, Дупчек је имао велику способност да комуницира са људима и био је веома популаран. Успео је и да задржи непроменљив став, од којег није одступио, ни када је одбио сакрити се у иностранству. Напротив, хтео је да се врати у Братиславу као обичан грађанин – „заточеник” режима. Био је то човек са јасним погледом на ситуацију, који је био свестан историјског контекста да је, упркос изгледу, основни пораз Русије био у њеној хегемонистичкој визији комунистичке империје.

2. Александар Дупчек припада Европи

Државник, коме је било након савезничке инвазије на Чехословачку 1968. онемогућено двадесет година активно се бавити политиком, поново се вратио у политику у функцији председника Федералне скупштине своје државе. Европа га је прихватила као једног од својих синова. О томе сведоче и признања, које је добио 1990–1992. од многих шефова држава. Поводом додељивања Сахарове награде А. Дупчеку од стране Европског парламента 17. јануара 1990, њен тадашњи председник Енрике Барон Креспо је рекао: „Данас, као и тада (1968), били сте то Ви, који сте преферирали мирољубив прелазак на нови демократски систем, где су поштована људска права.” За Европу велика лекција за кохерентност, пожртвовање и интелектуално поштење, али и предвиђање из политичке тачке гледишта.

Говор Александра Дупчека у Европском парламенту је експлицитан изазов за убрзани процес проширења Европске уније. Између осталог каже: *„Послуйајмо тако да развој у Чешкој и Словачкој, али и у Европи буде нејовраћан. Не преушијајмо нишија случају, нејо итражимо начине да се консолидују они најори, који уједињују народе Европе, а не они, који их још увек деле. Хајде да радимо заједно на ироналажењу најирикладнијих решења, која би створила чврсте основе будућности Европе.”* Будућност је у заједничком европском дому, како је јасно рекао Дупчек. Не постоји противречност између жеље да се поврати свој суверенитет и бити спреман делимично га добровољно изгубити у корист стварања Европе. Европе слободе против нетолеранције, сарадње против насиља, те Европе, коју је Дупчек прижељкивао, у којој границе између држава су оно што их спаја, односно не служе као линије раздвајања, позивајући се на заједничке историјске и културне корене. Они су ти, који одржавају односе међу народима у сваком тренутку, упркос променама и политичким превратима. У овом контексту, важну улогу имају нарочито универзитети, као нпр. Карлов универзитет у Прагу или универзитети засновани на традицијама Истрополитанске академије у Братислави, који су кроз континуитет њихових међусобних вековних односа праве банке емитери јединствене валуте зване култура.

У говору, који је Дупчек припремао за XIX конгрес Социјалистичке интернационале у новембру 1992, али који услед трагичне несреће на њему није одржао, бави се још једним великим европским проблемом. Он јасно критикује штету, коју је проузроковао концепт ширења национализма, који представља претњу миру, а такође критикује неравноправни систем у међународним односима.

Од почетка новог правца у Чехословачкој 1968. Дупчек се суочио са проблемом међународних односа. Тражио је међусобно поштовање народа на основу признања њиховог суверенитета и на основу њихове међусобне равноправности. Ово је био неопходан услов за почетак сарадње. Сарадња, која је нужно морала да се прошири и на развијене капиталистичке земље, према којима ћемо, на основу Акционог програма КПЧ, *„ирименији иолийику узајамној мировној суживоји”*. Такође у руско-чешко-словачком документу, објављеном у Братислави августа 1968. године Дупчек наглашава да „односи између држава морају бити засновани

на принципу равноправности, поштовања суверенитета, *државне независности и територијалној интегритету, сарадње и солидарности...*” Присетимо се и одломака са предавања у Болоњи: *„Наше искуство и наша пракса потврдили су да се међународни односи не могу заснивати на хијерархијским критеријумима.”*

3. Александар Дупчек припада човечанству

Вера у човека и поверење карактеришу његово уверење да ради за добробит праведног и слободног друштва. У свом говору у Болоњи он цитира Св. Фрању: „Боже, дај ми понизности да прихватим оно, што не могу да променим, дај ми храбрости да променим оно, што мењати могу, дај ми мудрости, да препознам разлику између њих.”

Толеранција и дијалог. Такође цитира бенгалског писца и мислиоца на предавању у Болоњи Р. Такуру, који се 1930. током посете Москви обратио руским представницима: „Пошто сте себи поставили задатак мисије, која се тиче читавог човечанства, баш због његовог интереса морате прихватити постојање различитих мишљења. Ставови се развијају само захваљујући слободном кретању снага духа и моралног убеђења. Насиље рађа само насиље и слепу глупост.

Слобода размишљања је потребна да бисмо разумели и прихватили истину, коју терор убија.”

Акциони програм КПЧ из априла 1968. поставља за циљ јединство, синтезу демократије и хуманизам са социјализмом у свакој одређеној делатности. Смисао и садржај овог политичког програма је било служење човеку и народу, поштовање људских вредности.

По Дупчеку, порекло ових појмова може се наћи у закључку књиге Т. Г. Масарика Чешко питање (1895): „...свим нашим народним напорима смисао даје управо хуманистички програм... Хуманизам је наш главни циљ, како национални, тако и историјски...” У том смислу је Дупчек одржао говор у Болоњи и тако је живео, понашао се и радио.

Дупчеков хуманизам је онај хуманизам, који је одувек био основа европске идеје. Дупчек се у свим својим говорима враћа поверењу у човека, поверењу у његову способност деловања у корист праведнијег и слободнијег друштва.

Оставио је велико наслеђе, које нам служи не само као критика реалног социјализма, већ нам може бити од користи и у будућности за стварање европске заједнице народа, не само државе. Није случајно да нацрт новог уставног уговора садржи сличне предоцбе, које је Дупчек изнео у својим последњим говорима пре десет година. Навешћу одломак из члана 1.2 као пример, у којем пише: „Унија је заснована на вредностима поштовања људског достојанства, слободе, демократије, једнакости, владавине права и поштовања људских права. Ове вредности су заједничке за државе чланице у друштву плурализма, толеранције, правде, солидарности и недискриминације.”

У преамбули трактата стоји: „Свесни тога, да су њени становници, који су долазили у постепеним таласима из древних времена човечанства постепено развијали вредности, које су основа хуманизма: једнакост људи, слобода и поштовање разума. Црећи инспирацију из културног, религиозног и хуманистичког наслеђа Европе, вредности којег, увек присутне у њеној заоставштини, укорењене су у животу друштва, схватање централне улоге човека и његова неприкосновена и неотуђива права и поштовање закона.”

Професор Гвидо Гамбеџа

Александар Дупчек – велики реформатор – мој узор

Александар Дупчек остаје невероватно присутан, иако већ 30 година није међу живима.

Ово не важи само за мене као старијег човека, већ и за те младе људе, који из свих снага раде за будућност. Управо она је о огромној будућој вољи и питању, одакле долази и камо хоће да доспе.

У значајној мери не ради се о репресији и забораву, већ о сећању и оријентацији на проналажење трајне вредности усред најважнијих промена лицем у лице са климатским условима и животном средином, насиљем, ратом и расељавањем, као и због миграција и суживота људи различитог народног и културног порекла, језика, вероисповести, образовања и економског, социокултурног начина живота организованог или заснованог на слободи, припадности и независности. Александар Дупчек није одустајао ни код једне препреке, претњи, препуштања и хапшења, код екстремних економских препрека његовог позитивног уверења и вредносних ставова. Живео је у комунистичком систему и био је економиста високог ранга, партијски члан и политички ангажован.

Оно, што ме је са њим повезивало и дан-данас утиче на мене. Био је у свом размишљању и деловању подједнако важна личност као Вацлав Хавел, који је првобитно био активан 1968. године у краткој фази Прашког пролећа, у идеолошкој подели везаних за активности у вези слободе, људских права, преиспитивању и продубљивању људских права, па све до демократских друштвених система и демократске државе, које су биле удаљене од централизованог јединственог система.

Дупчек и његов круг пријатеља морали су да напусте политичку сцену, њихове реформске идеје биле су одбијене. Априла 1969. Дупчек је поднео оставку на место првог секретара, јер су критика и одбацивање његове личности постајали све учесталији. Ипак, званично му је било захваљено „за његов рад за обнову демократије и хуманизацију друштва”. Неостаљинистички напади су били све интензивнији. Дупчек је протествовао против накнадне психозе његовог наследника Густава Хусака (уп. писмо од 28. августа 1969). Ова кампања није била кратка, трајала је 21 годину. Није се преселио, остао је код куће уместо да емигрира.

Његова личност је била свугде избрисана из јавног живота: Државна безбедност је пратила сваки његов корак, као и његове породице, онемогућивали су му контакте са другим људима. Упркос свој изолацији и прогону, ова личност је увек

Професор Риџа Сусмуџи

имала снагу интензивног изражавања, непрекидног осмеха, духовну снагу да се држи својих убеђења у земљи, као и у иностранству. Ово је посебно специјалан апел.

Пре свега, био је не-обично истрајан и упоран и поступао је стратешки промишљено. Пример је био коверат са колективним писмима из 1974. го-

дине Федералном парламенту и Словачком народном савету.

Ово писмо се односило на протесте против кршења закона, непоштовање слобода грађана, против његове личности и његове породице. Дупчек се држи своје фундаменталне критике тоталитарног система владе, који је насиље, страх, као и корупција, кроз које се владајуће снаге труде да одрже овај систем – без прихватања демократских снага и било каквог облика отпора.

Ово писмо је објављено у страној штампи, па је добро познато. Олаф Палме брани Александра Дупчека: и сам је искористио сваку прилику у унутрашњој и спољној политици да нађе пут, како да промовише новооријентисану демократију.

Посебна помоћ била је перестројка Горбачова, који је у Братислави посетио Дупчека. Рађала се нада, али ју је угушило најоштрије одбијање. Али светло наде се није угасило (уп. Дупчек 1991 / Профил пркоса, „Смена”). Дупчеков круг се ширио, иако спорије него у другим регионима, на пример у Пољској. Тамо је све више био активан покрет Солидарност (*Solidarnosc*).

Ово нам данас даје јасну поруку: Не одустајте и ако можете у овим временима, тражите и налазите савезнике. Дупчек се држао идеја Прашког пролећа. За мене је постао пример због свог начина живота током прогона и изолације.

Својој судбини се супротставио преко мале групе својих пријатеља и својих сопствених способности: његов технички (инжењерски) таленат, његов дом у природи (ловац) и његова повезаност са људима, а посебно са људима у кругу своје породице.

Знао је, шта је привремено опет изгубљено, али је зрачио уверењем и борио се даље.

Борио се и живео је за повратак својих идеала, живећи и даље, како је знао и умео. Био је велики реформатор, знао је, шта је нама људима потребно, шта нас држи заједно. Није нестао из мог живота, јер ме је натерао да размислим и да идем даље у његовим идеалима. Његова смрт је дошла прерано, његовој земљи и мени

био би потребан на дуже време. То свакако показује искуство људима, који увек истрају у својим уверењима. То нас обавезује да њихове сигнале, тихе или гласне позиве, не игноришемо.

Његово УПРКОС и наше УПРКОС морају бити јачи. Тренутно се то односи на Европу, која се стално колеба између сопствених интереса и заједничких вредности. Важно је и једно и друго: наши сопствени захтеви и заједнички интереси, наш спас за будућност у слободи, миру и праведној расподели животних могућности и животних трошкова.

Хуманост је више од онога, што људи могу сами да ураде. То има огромну кохерентност, а онда пре свега, ако ми људи по својој природи и људској снази не изгубимо оно, шта можемо бити: Наду.

Прочитајте га, разумите га и водите се њиме, реформатором Александром Дупчеком.

Проф. др Рийа Сусмуџ

Када је Златну медаљу Александра Дупчека преузео Ханс-Дитрих Геншер

Наслов овог интервјуа не доноси одговор. Међутим, и са становишта ове публикације има веома високу вредност. У време, када је 78-годишњи најдуже в. д. министра спољних послова у историји немачке демократије **Ханс-Дитрих Геншер** преузео Златну медаљу Александра Дупчека на Словачком институту у Берлину, да би онда журио на пријем са енглеском краљицом, **новинар и публициста Јурај Вереш** је успео да са њим уради и овај интервју.

Јурај Вереш је, нажалост, преминуо. Међутим, оставио је кроз своју перцепцију света за следеће генерације, између осталих, и ову вредну новинарску успомену. Треба нагласити да је већ као студент новинарства на Филозофском факултету Карловог универзитета у Братислави објављивао углавном у дневним новинама *Смена*, *Правда*, *Културни животи* и у многим другим, а од 1956. предавао је на Катедри за новинарство Филозофског факултета Карловог универзитета у Братислави.

Тачно је и да се ради о истом Јурају Верешу, који је за време нормализације био због своје политичке ангажованости и подршке демократској иницијативи Александра Дупчека 1968. године и због неслагања са совјетском агресијом отпуштен са Филозофског факултета Карловог универзитета и искључен из Савеза чехословачких новинара, али је након нежне револуције Јурај Вереш као новинар рехабилитован.

„Мајсторски је савладао и дијалој са јосјодином Геншером, коме смо као првом човеку у свешу у Немачкој уручили Златну медаљу Александра Дупчека,” прisetио се његовог стваралаштва садашњи председник Друштва словачких великана Јозеф Шкултети, које је проследио у ову публикацију, тако да би најважније делове интервјуа могли на словачком и енглеском језику да читају и љубитељи књижевне литературе.

Приликом преузимања Медаље Александра Дупчека, именули сје у јовору да без Прашкој йролећа 1968. не би било новембра 1989. и грујих йреломних дојаћаја йоменуше јогине...

Дубоко сам у то уверен. То су потврдила и дешавања и догађаји у Европи. И не тиче се то, наравно, само бивше Чехословачке. На крају крајева, постоји ланац догађаја, који су водили до пада Берлинског зида 9. новембра 1989. Станице на овом путу биле су народни устанак у Немачкој демократској републици 17. јуна 1953, мађарски устанак 1956, развој и догађаји у Пољској и Прашко пролеће 1968. године. Сваки од ових догађаја довео нас је до краја поделе Европе и Немачке.

*Не чини вам се, као ња-
радокс историје, да су се скоро
њаралелно дојодила два исто-
ријска њроцеса: с једне стїране,
расїад држава – на њримењ Чехословачке, а на друїој стїрани
уједињење Европје? Како стїе у овом конїтекстїу њледали
на њојаву самостїалне Чешке
и Словачке Републике?*

То је само привидан парадокс, који има одређене историјске корене и узроке. Али ове паралеле нису у међусобном сукобу. Мировна и мирна подела ваше државе је била суверена одлука Чеха и Словака. Сигурно је своју улогу у томе одиграло очекивање да ћете се поново наћи у Европској унији, што се и догодило. Ово је дало процесу поделе перспективу и стабилност.

DEUTSCHE WELLE

Dubček: „I believe in the goodness of man“

Fotodokumentation
der Alexander-Dubček-Gesellschaft

20. August bis 13. September 2008
Deutsche Welle, Bonn

Не само Х. Д. Геншер, већ и друїи њолиїичари су њреко медија ширили њозитїивну стїрану важне лично-стїи Александра Дуїчека на међународној сцени. Најбољи доказ – фотїодокументїарна њоїврга захваљујући емїтїовању радија „Дојче веле“ (Deutsche Welle) у Бону.

Какво је ваше мишљење о усвајању европској уставу? Ради ли се њој вама о настанку неке савјер државе или уније, ради ли се у одређеним обласцима о настанку државној суверенитету или националној индипенденцији? Може ли се њоворити о њудитку народно-државних комитенција?

Европски устав без сумње ствара оквир за европски суживот, који је кроз историју Европе узоран. Сви европски народи су на добитку, јер могу без страха једног од другог да живе свој идентитет, и зато што се наш суживот заснива на једнакости и равноправности европских народа, нема разлога за скептицизам.

У свом њовору сје дејално размајрали 1968. њодину у Чехословачкој. Рекли сје да ни данашња Немачка и Европја не би без њруда биле ѡамо, ѡде јесу, да није било ѡако великих историских личностии, као ѡшо је Александар Дуичек? Није ли ѡшо ѡрешивање?

Није. Рећи ћу вам зашто. Дуичек и све оно, што је тада промовисао и симболизовао, био је то за нас на Западу светао и охрабрујући пример борбе за слободну егзистенцију људи са обе стране гвоздене завесе. Без оваквих догађаја и развоја, како сам већ поменуо, наше жеље не би могле да се остваре, Берлински зид не би могао да падне 1989. године, ни оно, шта је представљао. Ми на Западу смо, међутим, могли политиком и солидарношћу, коју смо настојали да достигнемо, допринети ономе, што смо желели. Али то су морали да ураде људи источно од гвоздене завесе.

Код нас, међушим, често њоједини њолишничари, њолишничолози и историчари Дуичеков значај, реформе 1968, њејове сјавове и креишање, које су изазвали, доводе у ѡишање...

Могу само да поновим оно, што сам рекао, у шта сам уверен и у шта смо се уверили. Када сам, на пример, већ као министар иностраних послова Савезне Републике Немачке након многих перипетија успео да се састанем са кардиналом Томашеком или бившим министром спољних послова Јиржијем Хајеком (*Jiří Hájek*), обојица су ми на првом месту са поштовањем и признањем говорили о Дуичеку, о његовим циљевима и судбини, о томе, како је и шта је урадио за демократски развој и слободу грађана. Рекли су ми и да је он један од првих, који је говорио о заједничкој европској кући, док совјетски тенкови на дуже време нису брутално надјачали прве кораке до демократије.

Да ли сје се и лично сасјали са Александром Дуичеком?

Да, али касније. После новембра 1989. имао сам прилику да га лично упознам. До тада је за мене био представник промена и настојања да се уведу идеали слободе и демократије, које смо могли да потпишемо под датим условима и могућностима. Александар Дуичек припада великим историјским личностима не само словачке и чехословачке историје, већ у мојим очима и европске историје.

Шта бисте још рекли о њроменама у нашим европским земљама?

Од мене се тражи да изразим захвалност за храброст људи у тадашњој со-вјетској сфери власти, за то, што су у миру постигли слободу. Такође бих желео да захвалим Михаилу Горбачову и Едуарду Шеварнадзеу због тога што су се у свим земљама одрекли потраживања на доминацију Москве. Управо захваљујући томе данас и ви можете слободно да питате, слободно да говорите, слободно да мислите и пишете. Није добро заборављати.

Овако је Ханс-Дитрих Геншер њреузео Злајну медаљу Александра Дуйчека из руку Јозефа Шкулѡеѡија (на слици лево) и Пеѡра Дуйчека (на слици десно)

Историјска улога А. Дупчека 1960-их не може се оспорити

Ова конференција нам нуди прилику да се ода почаст личности, која је одиграла важну улогу у овом делу света. А такође је то и прилика да мало размислимо о везама између ове личности и тренутне ситуације у овом делу света. Морам рећи да ме је име и личност политичара фасцинирала чак и пре 35 година. Ово одушевљење се наставља, и даље је присутно. Од касних 1990-их имам личне контакте са А. Дупчеком. Тада смо обојица били изабрани на исту функцију председника парламената и од тада су наши међусобни односи

појачани посетама и састанцима у Прагу, Бечу, Братислави, Салцбургу, Швајцарској, Стразбуру и у другим градовима. Сећам се Дупчековог 70. рођендана у новембру 1991, када су госпођа Сусмут и други гости из различитих делова Европе дошли овде, а ја сам имао част да господину Дупчеку доделим највише признање Републике Аустрије. Године 1992, када се А. Дупчек нашао усред разматрања о даљем политичком развоју, дошло је до тог трагичног догађаја, оне страшне саобраћајне несреће, након које нас је господин Дупчек напустио.

Изнова и изнова можемо размишљати, колико је стварна била његова важност, зашто нас ова личност фасцинира. Знам да морам да говорим врло сажето, па желим да вас замолим да ми не замерите, што нећу да улазим у дубину, али битно је то да с једне стране имате капиталистички систем, а с друге стране веома јак комунистички систем на крају 20. века, као и концепт социјалдемократије.

Комунистички покрет је био веома јак, јер је Совјетски савез био комунистичка држава а уједно и систем. Стаљин је био вођа и то је био ауторитарни и тоталитарни систем. Али била је неопходна борба против Хитлера. На крају крајева, Совјетски савез је принео толико жртава, посебно његов народ, касније се слика комунизма донекле побољшавала. Многи интелектуалци су подржавали овај совјетски комунистички систем. Не тражите од мене да цитирам све писце, вајаре, новинаре и друге, али победа Совјетског савеза и пораз Хитлера су омогућили да Совјетски савез прошири своју моћ на Пољску, Чехословачку, Мађарску и такође у Југославију, Бугарску и Румунију. И почело је да долази до великог разочарења, јер је комунизам изгубио део своје славе због бирократског система,

који није пружао слободу мишљења и деловања; систем је једноставно био против демократије.

Резултат је био устанак у Источном Берлину 1953. године, али су га угушили совјетски тенкови. Стаљин је умро у пролеће 1953, а затим 1956. године је одржан XX партијски конгрес, који је донео велика очекивања од промена. Мислим да су и догађаји у Мађарској били повезани са донетим закључцима конгреса. Људи су ова обећања схватили веома озбиљно. Република Мађарска је тада била последња, где је покушај промене био угушен војном силом. Не желим да причам о ситуацији у Пољској, која је била другачија. Следи развој у Чехословачкој. То није био устанак у смислу експлозије, као што се догодило у Берлину или Мађарској. То је била промена политике и ово је било први пут да су ове реформе и промене спроводили људи из највише власти. И то је доносило још више наде.

Развој догађаја 1968. у Чехословачкој је за мене заиста фасцинантан. Свакодневно сам читао новине и био сам радознао, какве вести стижу из Прага, из Братиславе, шта каже Јиржи Хајек, шта каже Александар Дупчек, Голдштакер, шта кажу интелектуалци. За мене је то заиста било јединствено. Пратили смо све са великим интересовањем и можемо рећи да је то укључивало појам социјализам са људским лицем. Био је то одређени изазов за интелектуалце: да ли је могуће, или то није изводљиво?

И знате да је Брежњев онемогућио овај развој догађаја, а историја одговара на то питање. У том контексту можемо само нагађати, у ком правцу ће се ове ствари даље развијати. Била би ту шанса, или би се све преокренуло и остала би само илузија да се ауторитарни систем не може променити тако да социјализам постоји са људским лицем?

Волео бих да будем оптимиста, али то се не може постићи. Међутим, желео бих да вам кажем да су овај модел и те наде имали велики утицај не само на Чехословачку и Пољску, Мађарску и друге земље, већ и на интелектуалце у Совјетском савезу. Такође су утицали и на Западну Европу. Године 1967–1968. биле су године, које називамо период студентских покрета или студентских побуна.

Чак и у западним земљама више демократске идеје су се појавиле због демократије, која је овде постојала, али није била савршена. Али морам рећи и да демократија никада не може бити савршена. Ми се трудимо да побољшамо систем, који никада неће бити савршен. Било је много импулса, иницијатива. У Аустрији је, на пример, управо као партијски вођа изабран Бруно Крејски, који је био у опозицији и веома пажљиво је посматрао, шта се дешава у Чехословачкој. Аустријска влада га је критиковала, што није обраћао велику пажњу на промене. И на другој страни тадашњи аустријски амбасадор у Прагу, господин Кирхшлагер, заузео је врло креативан став и након 21. августа неовлашћено издавао пасоше и визе избеглицама, не само 1968, већ до лета 1969. Надали смо се да ће се овај развој наставити.

Никада нећу заборавити ноћ са 20. на 21. август, када ме је аустријски министар правде звао око 5 сати ујутру, наравно да сам спавао, а када сам га питао, шта

се дешава – погледај вести, каже, и чућеш, шта се дешава неколико километара од Беча. Овај 21. август је био катастрофа. Није то била катастрофа само за Дупчека, за Праг, за Прашко пролеће, за прашки покрет, али како се испоставило, то је била и катастрофа за Совјетски савез. Снажно сам убеђен да је управо тај развој на различите начине и са различитим значењима допринео коначном урушавању комунистичког система.

Дупчек је имао толико храбрости на свом положају да се није урушио у том смислу, како су то од њега очекивале бирократе у комунистичкој Европи, већ је он наставио свој живот онако, како га је започео 1968. у Братислави, веома изоловано. Све је то допринело његовом добром имиџу.

Добра политика Вилија Бранта такође је имала везе са његовим искуством у Берлину, у Мађарској и конкретно у Прагу. Овај проблем се мора решити мирно. Рат није решење, рат није оруђе, ратом не можемо ништа да решимо. Мировна алтернатива је неопходна. И то ћемо постићи у дијалозима, јер демократија, са свим својим слабостима, води ка бољем систему. Комунистичка бирократија, Брежњевљева доктрина унутар земље, али ни напољу нису имали будућности.

Година 1970-их пратио сам Бруна Крејског на многим његовим путовањима у иностранству и било ми је фасцинантно да видим, колико се различито понашају лидери комунистичких земаља Европе. На пример, када сте посетили Мађарску касних 1970-их и разговарали са Јаношом Кадаром, осећали сте да постоји извесно разумевање потребе за реформама и демократизацијом. Јанош Кадар је такође био критикован и иако су ти разговори били тајни, нису били отворени. Али постојало је извесно разумевање међу свима.

С друге стране, када смо посетили НДР под Хонекером, имали смо осећај да неки од ових људи покушавају да нас убеди да верују у оно, што говоре. А када смо посетили тих дана Праг, премијера, председника, министра спољних послова, имао сам осећај да је њихова позиција веома цинична, знали су, колико су слаби, који су њихови проблеми. Али њихов одговор је такође био циничан. Неко је рекао да нема ниједне особе у Политбироу, која је веровала у марксизам у постојећем чехословачком систему. А ово је вероватно била права слика ситуације.

У касним 1980-им, Вили Брант је одлучио да напише нову изјаву о правилима Социјалистичке интернационале. Имао је планове за 1989. годину, а главни део овог извештаја била је анализа збивања у Европи и, посебно, анализа развоја комунистичког система. Резултат његових размишљања био је тај да овај систем не може да се настави, да ће сигурно пропасти, да неће дуго трајати. Међутим, ми смо били уверени, као и Вили Брант, да ће систем трајати око 10–15 година. Нисмо били свесни у време једногласно усвојене декларације у пролеће 1989. да није реч о десетогодишњој перспективи, већ да је реч о неколико месеци. Тада то нисмо слутили. После конгреса 1989. у Стокхолму, планиран је први састанак у Женеви новембра 1989. На конгресу смо захтевали да се разраде детаљнија документа о развоју догађаја у источној Европи. Али то се није догодило. Почели смо да радимо

на документима са перспективом од 10 до 15 година, али смо убрзо схватили да ће то бити за 5 година, а можда и мање.

Коначно, када се Савет састао у Женеви да разговара о документу о перспективи, већ смо на телевизији видели дешавања у Прагу, како је систем пао и које су се велике промене десиле. Потребно је рећи да је то био тријумф Александра Дупчека. Али то је био касни тријумф. Јако дуго

времена је прошло од 1968. до 1989. Историчари и политичари ће расправљати о томе, да ли је то био касни тријумф, да ли је заиста било прекасно. Истина је, да је било веома касно. Барем из личног становишта можемо рећи да је било веома, веома касно, јер чак иако је Дупчек био изабран за председника Федералне скупштине, време, које му је преостало у животу, било је веома кратко. Ситуација се у међувремену променила. Аплауз Александру Дупчеку и његовој породици био је спојен са критиком са многих страна, од људи, који нису ризиковали 1960-их, њихова политичка мишљења и ставови су се суштински разликовали од ставова А. Дупчека, чак ни његове историјске заслуге 1968. нису их спречиле да критикују његово политичко опредељење.

Међутим, ситуација ван Чехословачке била је сасвим супротна. Нећу да говорим о Италији, јер има људи, који знају боље од мене, шта се дешавало у Италији, Болоњи и другим градовима. Али поменућу, на пример, посету А. Дупчека Салцбургу, његову свест, његове сусрете са људима на улицама – могли сте видети, како се људи рукују с њим, тражили су од њега аутограм, како су хтели да оду са њим на пиво, како су га окружили у школи, такође на пример у ресторану у Швајцарској. Дупчек је био важна, популарна личност, цењена, а у иностранству није било тако значајне личности као што је Дупчек. Тако да је потребно да кажемо да не треба занемаривати ни ову количину критике, која је постојала. Али у погледу историје коначан одговор још није изречен. На томе се још ради. И вероватно никад неће бити коначног одговора историје. Може се модификовати за 20–30 година. Али историјска улога 60-их – она се не може оспорити. Чињеница је да се Дупчек залагао за промене, залагао се за одређене вредности, које су биле важне у одређеном тренутку, али и у наредним деценијама.

Али данас, у новембру 2003. године, можемо рећи да имамо снагу у социјалдемократском покрету у многим земљама, које се тренутно спремају за улазак у ЕУ. Министарски председници су социјалдемократе у Будимпешти, Варшави

и Букурешту, да је овај покрет повезан са историјским искуством и историјским развојем, чији је део био Александар Дупчек. Комунизам је такође до одређеног степена дискредитовао социјалдемократску странку и требало је уложити много труда да се то поправи.

Управо нам је помоћ и рад Александра Дупчека помогао да превазиђемо дискриминацију социјалдемократије у историјском наслеђу и на позадини злочина Комунистичке партије. Морам да кажем да историјски одговор мора бити, и сигурно ће бити, позитиван. У предстојећем говору за XIX конгрес Социјалистичке интернационале Александар Дупчек се јасно изјаснио против национализма, који је нанео толико штете у прошлом веку – као резултат тога су и данашњи односи у Југославији и то морамо анализирати.

Веома сам захвалан, што сам имао прилику да вам кажем неколико разматрања, неколико личних запажања. Желим успех конференцији и вашим преговорима.

(Конференција новембар 2003, Братислава)

Хајнц Фишер

Пролог мировних револуција донео је Александар Дупчек

„Уверена сам, да је ’Наговештај слободе’, у којем су уживали Чеси и Словаци за владавине Александра Дупчека, био пролог за мировне револуције, које се сада дешавају у источној Европи и у Чехословачкој” – овако је совјетски физичар и добитник Нобелове награде за мир Андреј Сахаров окарактерисао политичку климу током Прашког пролећа 1989, а уједно и резултате политичког деловања Александра Дупчека.

Професор Риџа Сусмиј

Државама Варшавског пакта није било дозвољено да напусте социјалистички источни блок. Такође храбри грађани и политичари попут Александра Дупчека морали су у мислима да се крећу у постојећим условима – увек су били свесни присутне совјетске претње. Чак и они, који су препознали и јасно идентификовали дефиците људских права у социјализму, који су покушали да у три корака остваре мало више слободе да би свом народу омогућили бољи живот, морали су да се прилагоде владајућим условима. Чињеница да су исправно претпоставили да ће Совјетски савез, као и Русија у претходном веку, свој захтев за доминацију у региону формулисати врло јасно, биће потврђена инвазијом пола милиона војника у августу 1968. Дупчеков покушај да распламса пламен слободе је пропао. Прашко пролеће је подсетило народе источног блока након једнако насилног гушења мађарског устанка 1956, колико су уско биле дефинисане слободе народа у социјализму. Године 1981 – дванаест година касније – после Мађара, Чеха и Словака, пољски народ је дошао до границе самоопредељења проглашењем ванредног стања, чиме је требало прекинути протесте савеза Солидарност (Solidarnosc).

Александар Дупчек је ушао у историју као водећа личност Прашког пролећа: Као први секретар словачких комуниста, затим генерални секретар чехословачких комуниста трудио се да спроведе економске и демократске реформе. Покушај реформе државне структуре Чехословачке, која је тада постојала тек пола века, имао је, упркос свом коначном неуспеху, трајни утицај на тадашњу социјалистичку централну и источну Европу. Становништво под његовим руководством, прво у Словачкој, затим од јануара до августа 1968. и у целој Чехословачкој, очекивало је више слобода говора и слобода штампе, рехабилитације осуђених Словака нарочито из политичких разлога, економске реформе до слободе тржишта, па чак и приступ политичкој демократизацији; промовисао је социјализам са људским лицем, без

обзира на то, колико је то било тешко замислити. Са овим сном о хуманом друштву Дупчек је поставио темељ револуција, које ће на крају изазвати пад гвоздене завесе у Европи.

Двадесет година после Прашког пролећа, револуционарне 1989. године, променом власти у Пољској, отварањем гвоздене завесе у Мађарској, заузимањем амбасаде у Прагу од стране грађана НДР-а и, наравно, падом Берлинског зида, отворен је пут према слободи стотина милиона људи у централној и источној Европи. Овде се испунила теза Ханса-Дитриха Геншера, према којој ниједна сила на свету није могла трајно зауставити људско достојанство и слободу: Генерални секретар КПСС Горбачов, који је на функцији био од 1985. године, искористио је основу идеје политике гласности 18 година након насилног угушења Прашког пролећа и перestroјке, отворености и реструктуризације. Немојмо заборавити исповест Горбачова од 26. новембра 1989. да је циљ његовог реформног програма да социјализам добије људско лице. Горбачов је ово подсећање на Дупчека свесно бирао и признао његов историјски успех. У ствари, нису потребни никакви додатни докази о интелектуалном ауторству Александра Дупчека о укидању реалних социјалистичких система широм централне и источне Европе. Његов лаконски коментар сину, када су 1989. као домине падале једна права социјалистичка диктатура за другом: „Ипак је успело!”

Дупчек је, у настојању да социјализму да „људско лице”, ако је то икако могуће, постао мета совјетске Москве. Можда је то био разлог, зашто се залагао за људска права у земљама, у којима је све до краја његовог живота било уведено ропство. Жудео је за хуманим друштвом, за слободом, али је покушао да реформише систем, који је био неповратно корумпиран.

Поводом стогодишњице Александра Дупчека. На његов рођендан заиста се присећамо његове ефективне снаге, која је скоро потпуно променила европски континент. За људе, за слободу. Дупчеков пут је узор свима нама, његова храброст мора да се памти у Европи. Јер либералне вредности, као што су слобода изражавања и могућност остваривања индивидуалне среће сваког појединца, захтевали су много одлучности и још више храбрости пре него што су постали основа наших европских демократија.

Захвални смо Словаку Александру Дупчеку и понизно се сећамо његовог удеа на превазилажењу поделе Немачке. Клањамо се пред његовим животним делом и његовим доприносом томе да данас можемо да живимо као уједињени немачки народ у много мирнијој и слободнијој Европи.

*Евројска посланица Никола Бирова,
иошћредседница Евројској парламентија,
државна министарка*

За демократију, за друштвену равнотежу

Веома сам захвалан Павелу Дупчеку и свима вама, свим пријатељима, што чувате успомену на Александра Дупчека. Прошло је 35 година од 1968, која је утицала, како је рекао господин Фишер, на умове многих људи у Европи. Не желим да причам о прошлости, о њој је свакако много речено, али желим да причам о будућности. Првог маја 2004. Словачка ће постати чланица Европске уније. Апсолутно сам убеђен да кроз две-три године неће сви бити тиме веома одушевљени. Кад погледам политичке одлуке ове земље, које повећавају јаз између сиромашних и богатих, нисам уопште сигуран у то, да ли ће за две-три године свако рећи да је ваше приступање ЕУ била добра ствар, али мислим, и уверен сам да је то добра ствар. Основни проблеми нису европски проблеми и сигуран сам да је 90% онога, што је сада постигнуто, заслуга А. Дупчека. И ја сам сигуран да када не би дошло до те трагедије, те трагичне несреће, данас не би било толико критика. Господин Фишер и ја смо уверени да када се то не би догодило, сигурно би друштвени баланс био другачији.

Знамо да је А. Дупчек увек био не само за демократију, већ и за друштвену равнотежу у заједници. Мало сам забринут, али постоји и нада да, ако сви помогнете, неће кренути у лошем правцу. Нисам сигуран да ли ће се због одлука, које се доносе на народном нивоу, реализовати ваш улазак у ЕУ без потешкоћа. Ми нисмо одлучили на европском нивоу о вашој пореској политици. О томе се није одлучивало у Европској унији. Господине Фишер, господине председниче, помало се плашим тога да ће многе од ових европских земаља кривити ЕУ за сопствене одлуке. Господин Фишер је поменуо, колико је тренутно социјалдемократа на челу различитих држава, нпр. у Пољској, чак и у Румунији, Мађарској, али ипак све земље у ЕУ су у основи међусобно веома конкурентне. Пријатељи у Ирској одлучили су пре неколико година да смање порезе у заједници и мислим да су донели добру одлуку. Да нису донели ту одлуку, имали би проблема, али питам се, ево мог питања: „Зашто се није урадило слично и код вас?“

Имам неке сумње и желим да искористим ову конференцију да кажем да оно, што нам је потребно у свим европским земљама, јесте обећање социјалдемократа, да ће они бити ти, који ће активно уравнотежавати ситуацију да не буду с једне стране богати, а на другој сиромашни, да не буду на једној страни богатији, а на другој сиромашнији становници. Ово би требало да буде прави пут. О томе бих

могао да разgovарам и са премијером Немачке. Ми смо веома добри пријатељи са Герхартом Шредером, али да ли увек идемо у правом смеру? Када се осврнем на идеје Александра Дупчека и Вилија Бранта, онда бих могао да питам... Надам се, и заиста, ја, као Немац, који подржавам европске интеграције од школских дана, верујем да нећемо критиковати европске институције, али сада је то питање за поједине државе: шта да радимо у будућности?

У мају 1990. сам заједно са супругом Ханом, која ме стално опомиње када се ради о интересима Словачке, и Вилијем Брантом били код вас. Била је то Брантова прва посета након револуције. И било је дивно, што смо могли да седимо заједно. Хана и ја смо увек седели у другом реду и видели смо, како су се Вили Брант и Александар Дупчек лепо разумели – било је то у мају 1990.

Брант је одржао веома добар говор на Универзитету Коменског и то морам да кажем да то није био само чехословачки говор, већ пре словачки, који је мало другачији и који је био веома значајан. Био сам мало тужан, када се Чехословачка поделила на две државе, али после једанаест година, морам рећи да то није била најгора одлука.

Сада смо у мировној ситуацији. Словаци су говорили да су лоше одлуке доношене у Прагу, а ми нисмо криви. Чеси кажу да их Словаци превише коштају. Сада обе државе – Чешка и Словачка – приступају ЕУ 1. маја 2004. и прихватамо их тамо веома добро. А ми као банкарци почели смо да сарађујемо са Пољском, Мађарском, Чешком и већ са Словачком и надам се да ћемо заиста радити заједно. То је такође био дух 1968, био је то, наравно, Дупчек, а не Хавел, који је рекао да се враћамо натраг у Европу. Али на крају морам рећи да смо Хајнц Фишер и ја изненађени да је у нашим државама Александар Дупчек више поштован због улоге, коју је одиграо у централној Европи него у приступајућим државама, а то не могу да схватим.

За нас је Александар Дупчек и даље симбол, јер је он обезбедио главни покрет у правцу демократије. Када разговарам са људима из Словачке, Чешке и Пољске, они кажу: Да, да, Александар Дупчек?... Не лежи тако дубоко у срцима људи као на Западу. Зато вас питам, питам се, зашто је то тако? Зашто?

Био је најважнија личност, осим неких представника Солидарности, међу онима, који су припремали пут ка демократији. Зато желим да захвалим Александру Дупчеку за улогу, коју је одиграо, а желим да кажем и Павелу Дупчеку и господину

Ивану Лалухи да ћу наставити да одржавам ову традицију. И следећи пут, на прослави 40-годишњице од 1968, свакако ћемо направити још већу конференцију. Много вам хвала.

(Конференција новембар 2003, Братислава)

Волфганг Рош

Најомена издавача књије:

Озбиљне речи за њраксу и савремених словачких њолићичара. Истѡрију и људске истѡине не ѡреда изврѡајѡи или ѡрераћивајѡи. Тим ѡре замајљивајѡи. Збој ѡѡја, људско зло има ѡтенденцију да ѡѡѡане ѡроизвод ѡаквих акћивносћѡи за добро свеѡа, а не само ѡѡјединаца.

Златних времена Александра Дупчека сећа се др Александар Карољи

„Златне шездесете” године прошлог века је било веома тешко описати. И не само у Чехословачкој, већ и у целој Европи, а метафорички би се могло рећи у целом свету. Економија, привреда, култура, политичка сфера, али и спорт и друге гране људских активности су се веома успешно развијале, међународни односи су били опуштенији, људи као да су били ближи једни другима. Прочитао сам много занимљивих чланака о овим годинама, различита

*Актуелни омбудсман Чешкој олимпијској одбора
др Александар Карољи*

разматрања и хипотезе, али и озбиљне академске анализе. Међутим, нисам приметио да би за овај период постојао неки специфичан или јединствен официјални закључак. У сваком случају, могу да кажем да је и наша тадашња Чехословачка постигла изузетне успехе, на пример у спорту. Да се подсетимо: 3. место на фудбалском првенству – Европском првенству 1960, титула вицешампиона света 1962. у Чилеу, 2. место на Олимпијским играма у Токију 1964, победа фудбалера Слована из Братиславе са ФК Барселона у ПВП финалу 1969, али и пласирање фудбалске репрезентације на Светско првенство у Мексику 1970. Наравно, не можемо заборавити одличне резултате чехословачких спортиста на Олимпијским играма у Токију 1964. или у Мексику Ситију и Греноблу 1968. Сама Вера Чаславска победила је на ове две олимпијаде, између осталог освојила је седам златних медаља и проглашена је за најбољу спортисткињу света 1968. Али могу да наставим, Битлси и Карел Гот или Хана Хегерова започели су велику каријеру шездесетих година прошлог века, незаборавни филм редитеља Јана Кадара и Елмара Клоса Обцход на Корзе (Трговина на Корзоу) је у главној улози са Јозефом Кронером освојио америчког Оскара. Јуриј Гагарин је 1961. био први космонаут на свету, који је облетео свемир, да би само осам година касније Нил Армстронг био први човек, који је крочио на површину Месеца.

Године 1968. био сам ученик 8. разреда основне школе у Бановцима над Бебравом и имао сам среће да је мој тадашњи наставник грађанског васпитања био одличан педагог и човек, г. Тома. Среће зато, јер је знао да објасни садржај овога, ђацима осмог разреда незанимљивог предмета на занимљив начин, који нас је заинтересовао, и у овој старосној категорији нам је омогућио да довољно схватимо

и политички контекст. Наглашавам, у наведеној старосној категорији... Осим тога, господин Тома је ипак имао додатну значајну вредност за мене, јер је био активан фудбалски судија. Желим да кажем да сам се са именом Александра Дупчека у години 1968. сретао довољно и учестало у свим конотацијама. Посебно као са харизматичним политичарем, израженом људском личношћу, али и као особом, која је волела спорт, а највише фудбал. Највише је заправо био „суземљак” јер је растојање између мог родног места Подлужани, Бановци, где сам ишао у основну школу, и Ухровцем било и, наравно, и јесте, што се тиче раздаљине, занемарљиво. Популарност Александра Дупчека била је након његовог избора у јануару за првог секретара Централног комитета Комунистичке партије Чехословачке заиста изванредна, не само у Чехословачкој, већ подразумевана и логична и у иностранству. То је била за нас ученике основне школе у Бановцима, али такође за све становнике града велика част, када смо у Бановцима направили велики шпалир поред главног пута да бисмо поздравили господина Дупчека, када се враћао са својом пратњом из посете родном Ухровцу преко Тренчина и Братиславе у Праг. Било је то у мају месецу 1968. Тада нисам ни слутио да ћу имати прилику овако „близу” да поздравим Александра Дупчека тек након 23 дуге године и преко каквих животних перипетија је господин Дупчек морао да прође кроз овај период.

Опште је било познато да је господин Дупчек велики љубитељ фудбала и то не само са позиције телевизијског гледаоца, већ ако време дозвољава, да и лично присуствује фудбалу. У квалификацијама на Европско првенство 1992. године наши фудбалски репрезентативци су у септембру 1991. у Братислави играли квалификациону утакмицу на Техелном пољу са јаком Француском. Први сусрет изгубили смо 1 : 2 у Парку принчева у Паризу и што се тиче развоја у квалификационој групи смо морали да победимо Французе. Атмосфера у Братислави је била одлична, као и увек, у гледалишту 42.000 гледалаца, а у дресу ЧСР и словачке звезде Коциан, Тител, Моравчик, Пецко, а замена је био и Ондреј Криштофик. Голом Вацлава Немечека са добрих 30 метара повели смо 1 : 0, али нажалост са два гола чувеног француског стрелца Жан-Пјера Папина на крају смо изгубили 1 : 2 и нисмо се пласирали на Европско првенство 1992. На ову фудбалску утакмицу сам из Прага заједно путовао са тадашњим председником Чехословачког фудбалског савеза др Вацлавом Јиром и он ме је обавестио да ће ову важну утакмицу посетити и председник Федералне скупштине ЧСФР Александар Дупчек. Пре меча, током њега, али и после меча, заједно смо створили неку врсту „компактног” тројца, тако да сам

Уважене личности чехословачке историје, које је народ ове земље стварно волео – лево бивши председник Лудвик Свобода и Александар Дупчек

имао довољно простора да разговарам са господином Дупчеком о фудбалу, о нашем родном крају, али и о важним животним темама. Наравно да нисмо избегли ни политику. Логично, после изгубљеног меча са Француском, детаљно смо разматрали састав и тактику селектора Чехословачке Милана Мачале и тачно смо знали,

наглашавам, после меча, које грешке је направио и зашто смо тако изгубили... У друштву је, наравно превлађивало другачије расположење од тога, каква је 1968. била атмосфера друштвених промена у настајању тадашњег „прашког пролећа”. Ипак, било је за мене незаборавно разговарати са човеком, који је, и не само код нас, био толико заслужан за хуманизам, демократију, људска права и

постао толико важна и угледна личност модерне словачке, чехословачке и интернационалне историје. Након овог обостраног и непланираног сусрета господин Дупчек ме је позвао у пријатељску посету Прагу, где смо имали прилику да заједно разговарамо о занимљивим темама у седишту Федералне скупштине. Иако нас је делила велика генерацијска разлика, у дебати са господином Дупчеком се нису никакве старосне разлике, али ни животна искуства, наглашавала. Ја сам веома ценио овај његов лични и неформални људски приступ. Нашем следећем, нажалост, последњем састанку присуствовао је и господин Јан Петровски из Бановаца над Бебравом, дугогодишњи лични пријатељ Александра Дупчека. Г. Петровски је био и дугогодишњи пријатељ наше породице, са мојим оцем, а касније и са мном се редовно састајао, био је и гост на мом венчању. Свакако не треба да описујем детаљно, каква је сјајна атмосфера владала у овом тријумвирату. Овај последњи пријатељски сусрет са г. Александаром Дупчеком спада у моја незаборавна искуства. Његов рани одлазак из живота ме је лично дирнуо, али управо у животу постоје тренуци, када су речи сувишне.

Када ме је господин др Јозеф Шкултети питао да ли бих био вољан да се приликом стогодишњице од рођења Александра Дупчека изразим у овој публикацији, сматрао сам то великом чашћу. Углавном зато што лично поштујем Александра Дупчека због његовог хуманизма, људскости и пристојности, која постепено нестаје из данашњег друштва. Поштујем га и као мог земљака, присталицу спорта, а фудбала посебно. Сигуран сам да ће историја његов незабораван људски и друштвени траг више пута истицати.

*Др Александар Карољи
Омбудсман Чешкој олимпијској комисији*

Нада умире последња!

Имрих Донат је 2002. био именован за хонорарног конзула за савезну државу Хесен и 2008. постао је почасни грађанин града Шаље. Емигрирао је у Немачку 1968. године из Беча. До 2015. радио је као агент осигурања за компанију Алианс (Allianz). Организовањем уметничких изложби активно промовише не само Словачку, већ и његову јеврејску историју и садашњост. На основу његове сагласности смо за књигу Александар Дупчек очима страних политичара и личности припремили следећи интервју са господином И. Донатом:

Господине Донај, мислите ли да Александар Дујчек чак и након одређеног времена ипријада историји Европје? Ако да, зашто?

Време је немилосрдно и Дупчека је удаљило од младе генерације, исто колико од ње удаљава и његову поруку. Тренутно о њему уче као о историјској личности, нпр. као о Марији Терезији. Можда мало претерујем, али желим да сугеришем да је политичко наслеђе његовог живота и дела, иако датира у прошлост, и даље актуелно. На Западу о Дупчеку, наравно, уче у школама. Посебно у вези са историјом социјализма. Уче о томе, да је Дупчек, као историјска личност, својим реформама променио историју Европе.

Како ви, скоро пола века касније, иледаите на 1968. иогину у Чехословачкој и у њој на деловање Александра Дујчека?

Убеђен сам да историја пише и утиче на личности. То је непромењива чињеница. Дупчек је прошао кроз свој лични развој, да би, свакако не први или задњи, постао убедљиви социјалдемократ, иако је раније био комуниста.

Према Народном меморијалном заводу, процењује се да је после 1968. из Словачке (не из Чехословачке Социјалистичке Републике) емигрирало 13 хиљада у Швајцарску, а 12 хиљада у Канаду. У Аустрију 10 хиљада, Немачку 9 хиљада, Израел 3.500, Аустралију 3.100, САД и Италију по 2.000 људи. Ни за једног од нас чехословачких емиграната наш боравак на Западу није био шетња или рај на земљи, али за већину нас је то било најбоље решење.

Уверен сам да ће у историји, шта год да је, истина увек изаћи на видело, само што понекад предуго траје, док се открију одређене чињенице. Многи су схватили

досег Дупчекових реформи 1968. на политичка дешавања у Европи тек након Горбачовљеве перестројке.

Годинама радити у Немачкој, како бисте описали немачко-словачке односе из њерсејективне исцјуњења заосцјавшцине Александра Дуцкека?

Бивши министар спољних послова Ханс Д. Геншер ми је рекао о свом позитивном односу са Дупчеком, кога је поштовао и сматрао добрим човеком, иако можда политички наивним. То не мења чињеницу да је дао значајан и позитиван допринос политичкој историји.

Јавност се више заинтересовала за оно што се дешава у ЧСР тек касније, након објављивања преписке Александра Дупчека, која је на разне начине долазила на Запад. Дупчек је захваљујући протестним писмима у другој половини седамдесетих година 20. века све више улазио у свест јавности.

Моја изложба, посвећена Александру Дупчеку 2008. године у редакцији утицајног немачког листа *Frankfurter Allegmeine Zeitung*, која је трајала три месеца, била је веома интересантна за јавност, такође 2018. године на историјском месту Немачке, у Цркви Светог Павла (Паулскирцхе) у Франкфурту на Мајни.

Alexander Dubček
Staatsmann, Demokrat, Europäer

Die Botschaft der Slowakischen Republik in der Bundesrepublik Deutschland,
das Honorarkonsulat der Slowakischen Republik in Leipzig,
das Slowakische Institut in Berlin,
die Alexander-Dubček-Gesellschaft und
das GWZO Leipzig

laden Sie und Ihre Freunde herzlich ein zur Eröffnung der Ausstellung

Alexander Dubček – Staatsmann, Demokrat, Europäer

Donnerstag, 5. Juni 2008 um 17.00 Uhr
GWZO, Foyer Erdgeschoss

Какав сѣав, ѿо вама, из вашеї искусѣва се сѣиче ѿознаѣом заосѣавшѣи-ном Александра Дуѣчека за Евроѿу из њеїовой времена, када је за своје деловање добио Сахаровову наїраду?

Име Александра Дупчека заувек се везује за борбу за заштиту људских права и за заштиту основне слободе цензуре.

Хуманизам и поштовање човека, отворен дијалог и друштво са људским лицем. За Александра Дупчека је такође симболично да његови мемоари, који су издати посмртно, носе назив „Нада умире последња”!

И ова фотоѿрафија је често коришћена на ѿозивницама на међународне изложбе „А. Дуѣчек – државник, демократија, Европљанин” у Немачкој, али и у друѣим европским земљама. У орѣанизацији мноѣих од њих у Немачкој учесѣвоваво је ѣенерални конзул СР Имрих Донаѣи.

Александар Дупчек, Прашко пролеће и „варљиво лето 68”

„Забринути чујем да је наше руководство незадовољно својим народом, предлагем да себи изабере неки други народ.”

Бертолт Брехт

Године 1968. у Чехословачкој је почео својеврсни експеримент покушаја изградње „социјализма са људским лицем”, у историографији познат под називом „Прашко пролеће”. Кључна особа, која је покушала да спроведе реформе у овој чланици Варшавског пакта, био је Александар Дупчек.

Целокупни покушај реформи чехословачког социјалистичког система завршио је 21. августа 1968. године, када су јединице Варшавског пакта из СССР, Мађарске, Пољске и Немачке Демократске Републике, умарширале у Чехословачку. У формалном смислу, реформе, којима се карактерише Прашко пролеће, окончане су Московским диктатом, након којег је наступио тзв. период нормализације.

У овом кратком тексту није постојала тенденција да се улази у анализу комплексних процеса везаних за Прашко пролеће, као ни да се упушта у описивање Дупчековог лика и дела. Супротно томе, у тексту су у најкраћим цртама изнесени субјективни ставови аутора засновани на историјским фактима, који се односе на активности Александра Дупчека током Прашког пролећа.

Током преговора у Москви, који су завршили потписивањем тзв. Московског диктата, чланови чехословачке делегације су истакли да је интервенција земаља Варшавског уговора у Чехословачкој пореметила мирну коегзистенцију земаља у Европи и да ће она нанети штету социјалистичком блоку. Димитриј Волкогонов, у својој књизи „Аутопсија за царство”, наводи реакцију Леонида Брежњева на овакав став чехословачког руководства:

„... Рајн неће дочети збој вас. Други Тито ће држати јоворе, и Чаушеску ће држати јоворе, други Белинвер ће иакође држати јовор, ја шта онда? Ви рачунајте на комунистички покрет у Европи, али он није ништа урадио у ових десет година...”

Зденек Млинарж (*Zdeněk Mlynář*), најближи сарадник Александра Дупчека и једна од кључних фигура Прашког пролећа, који је осмислио акциони план процеса реформи, описао је, у ком стању се налазио Александар Дупчек, када га је, након дуже изолације (у Пољској и у Ужгороду), видео у Москви, у данима, када је руководство КПЧС било принуђено да потпише тзв. Московски диктат – смртну пресуду Прашког пролећа. Млинарж је у Москву допутовао због његовог суделовања на преговорима, који су завршили потписивањем тзв. Московског диктата, с обзиром на то да је током Прашког пролећа обављао функцију секретара Централног комитета КПЧС. Он је у Москву дошао совјетским војним авионом заједно са осталим чехословачким функционерима, а у пратњи припадника Црвене Армије и КГБ-а. Након доласка у Кремљ, Млинарж је затражио да види Дупчека, што му је и омогућено. У каквом је стању тада био Дупчек, Млинарж описује у својој књизи *Мраз долази из Кремља*: „Лежао је у кревету под покривачем. Било је вруће па је одгурнуо покривач. Био је го до појаса и лежао је непомично, очигледно под утицајем лекова за смирење. На челу му је била мања рана, прелепљена фластером, а на лицу одсутан израз човека омамљеног дрогом. Када сам ушао, ипак је дошао себи, отворио је очи и насмејао се. У том су ми се тренутку у глави почеле смењивати слике Светог Стефана док га муче. Дупчек је тада био у стању нервног слома.”

Овај Млинаржов опис сломљеног Дупчека на сликовити и симболичан начин дочарава слом човека, који је симболисао наду великог броја грађана Чехословачке за променама, а тиме и слом те наде те глобално турбулентне 1968. године. Дупчек, анализиран из данашње перспективе, представља контраверзну личност, кроз коју се у контексту постојећих јавних наратива рефлектује симбол надања, односно тежње за изградњом демократског и равноправног друштва словачке и чешке нације у широј породици европских нација. Уосталом, он је представљао живи симбол још током његових активности током Прашког пролећа, о чему, између осталог, на адекватан начин сведочи жива активност грађана Чехословачке током трајања Прашког пролећа, али и једна од насловних страна престижног магазина *Time* са Дупчековим ликом. Такође, како Дупчек, тако и целокупни фондус реформских активности Прашког пролећа, сагледан из данашње призме обсервације, дефинитивно је могао представљати пример функционалног социјалистичког система, односно доказ да је социјализам у пракси могућ и функционалан. Читав низ студентских побуна, које су 1968. године захватиле свет, без обзира на спољну слику и наглашени бунт, односно на касније митизације истих, нису суштински имале карактер револуције. Ипак, одређени симптоми, у извесном смислу „револуционарне промене режима”, помало иронично, управо су видљиви кроз дешавања у Чехословачкој током трајања Прашког пролећа. Односно, помало апсурдно, али те турбулентне 1968. године управо је у Чехословачкој постојао највећи револуционарни домет, који се рефлектовао низом реформи током трајања Прашког пролећа. Он је пак био миран, без сукоба и уз све поштовање дубинске политике континуитета са режимом, који се мењао. Све реформе, које су спровођене те 1968. године, рефлектују се кроз активности и јавне наступе Александра Дупчека, човека, који је

унео свежину на политичкој и друштвеној сцени чехословачког друштва, али и ригидно етаблираног комунистичког система, који у правом смислу током апсолутне владавине Антонина Новотног, није прошао кроз процес дестаљинизације попут других комунистичких система држава Источног лагера. У политици и реформама, које је предводио Дупчек, суштински се крио у извесном смислу превратнички елемент, иако је свакако погрешно перципирати Дупчека и остале кључне особе Прашког пролећа као антикомунисте. Супротно томе, Дупчек је био суштински комуниста и идеалиста, али је био лишен догматског става и отворен за процес реформи, које је у суштини и предводио са жељом да реформише ригидно успостављени политички и друштвени систем у Чехословачкој. Родио се 1921. године у истој кући као и Људевит Штур, у згради месне школе. Његов отац Штефан Дупчек био је столар и неколико година је радио у САД, где је постао уверени комуниста. Дупчеков отац је заправо био истински идеалиста и управо због тога се вратио из САД-а. Желео је да допринесе стварању новог и праведнијег социјалистичког друштва и социјалистичког човека. Руководећи се управо тим идеалистичким и наизглед утопистичким тенденцијама, 1925. године отишао је у совјетски Киргистан са породицом. Године 1938. Дупчекова породица се преселила у Словачку а већ наредне године, млади Александар Дупчек је постао члан тада илегалне Комунистичке партије Словачке. Изучио је занат машинског бравара и радио у Дубњици на Ваху, а 1944. године је учествовао у Словачком народном устанку. После рата је деловао на различитим политичким функцијама у Тренчину и Банској Бистрици. Како је одлично говорио руски, био је упућен у Москву да студира политичке науке. Од 1962. године је вршио функцију секретара обласног одбора Комунистичке партије Чехословачке у Братислави. У сукоб са тврдолинијашима у Комунистичкој партији предвођенима Антонином Новотним ушао је 1967. године и из партијског сукоба је изашао као победник уз индиректну подршку Леонида Брежњева, који је био свестан непопуларности дотадашњег секретара партије и председника Чехословачке Новотног. Међутим, иако је имао иницијалну подршку президијума СССР-а, тј. руководства прве земље социјализма, недуго након отпочињања за комунистичке земље и сувише либералних реформи, које су доводиле у питање неприкосновени положај партије, ситуација се убрзано мењала, односно дошло је до заостравања, што је на крају, након неуспешних преговора у Дрездену, кулминирало интервенцијом земаља Варшавског уговора у Чехословачкој.

Дупчекове реформе, иако насилно заустављене, остале су као „жива идеја” и у извесном смислу су се донекле реализовале у контексту дешавања током тзв. Плишане револуције две деценије након Прашког пролећа. Свакако, не у иницијално замишљеном смислу, већ у потпуно другачијем друштвено-политичком контексту током процеса дезинтеграције социјалистичких система у Европи. Без обзира на насилни прекид Дупчевих реформи током лета 1968. године, догађаји у Чехословачкој су вишедимензионално консеквентно утицали како на чланице Варшавског пакта, тако и на западне капиталистичке државе. Целокупни процес Дупчевих реформи је заправо започео уклањањем тврдокорне струје у КПЧС,

коју је предводио Антонин Новотни. Дупчек је пак, одмах након преузимања дужности првог секретара Презедијума партије, у извесном смислу започео „тиху револуцију”, опрезно и ненаметљиво, уз перманентно и континуирано декларативно истицање оданости Кремљу, односно СССР-у. Практично одмах након преузимања дужности, Дупчек је са сарадницима одмах приступио либерализацији многих аспеката чехословачког друштвеног и политичког уређења. Прокламујући принцип тзв. комунистичке демократије, драстично је смањена државна, односно партијска цензура, што је, између осталог, узроковало огроман скок у продаји дневних новина и недељника, с обизомна на то да је штампа била прилично либерализована и ослобођена од цензуре, а тиме и пријемчивија за велики број грађана Чехословачке. Ослобађање дисидената, отварање бројних, до тада табуизираних тема и слободних расправа о текућим проблемима чехословачког друштва, комуникација власти са грађанима посредством тзв. јавних форума, као и изложеност партије критици, неке су од круцијалних спецификаума Дупчекових реформи. Такође, смена генерација предвођена Дупчеком, отворила је простор за изношење мишљења студената и нових политичких активиста. У јавности су се појављивала честа мишљења, како би Чехословачка требала да пређе на тржишну привреду, па чак и да се уведе вишестраначје и да се земља отвори много више према Западу. У суштини, тражила се вишедимензионална демократизација друштва по угледу на предратне традиције Прве Чехословачке Републике и према моделима, какви су постојали у системима „западне демократије”. Свакако, Дупчек је опрезно приступао превише либералним и прозападним тежњама дела грађана, с обзиром на то да се он суштински као истински комуниста базирао на основне социјалистичке политичке идеје и базичне премисе теоријских марксистичких и лењинистичких класика. Поред тога, био је свестан да би превелико одступање од курса држава Источног блока и те како изазвало ошту реакцију СССР-а и чланица Варшавског пакта. Заправо, Дупчек се погрешно, али искрено надао да ће Москва правилно разумети да унутрашње реформе у Чехословачкој неће ни најмање угрозити спољнополитичку позицију СССР-а, односно држава Варшавског пакта. Очекивао је чак да ће добити и подршку СССР-а за унутрашње реформе. Ипак, био је потпуно свестан да у својим реформама нипошто не сме ни на који начин да угрози успостављени и неприкосновени монопол Комунистичке партије, па је у складу са тиме ипак одбацивао и сувише либералне тенденције дела чехословачког друштва, какве су се све више појављивале током реформи 1968. године. Међутим, овакво Дупчеково балансирање превише је одступило од начина размишљања тврдих партијских струја у комунистичким државама Источне Европе, тврдолинијаша у Чехословачкој, али и од доминантне комунистичке доктрине успостављене у московским комитетима. Уосталом, иако Дупчек није те 1968. године угрожавао монопол партије, у акционом плану Прашког пролећа је ипак стајала одредба да се кроз једну деценију допусти и организовање других странака, са којима би се Партија надметала на слободним изборима, што је ипак за партијска руководства чланица Варшавског пакта било превише.

Друштво словачких великана на сасјанку у Новом Саду са руководством шамошњеј покрајинској Архива давило се њињањима даље сарадње и садржајем ове књије. На слици слева: Небојша Кузмановић, К. Обшуси, Ј. Шкулџеџи и Ј. Мазар.

Описујући догађаје током Дупчехових реформи током прве половине 1968. године, амерички новинар Марк Курлански у својој књизи *Година, која је уздрмала свеи*, наводи:

„Праг је одисао не само одлучношћу, већ и оптимистичким тоновима. Отварали су се нови клубови (...). Младићи су имали дугу косу, девојке су носиле мини сукње, баршунасте чизмице и мрежасте најлонке, као у Паризу. Са џубоксова је допирала америчка музика. Дана 15. фебруара хиљаде младих су изашли на улице како би прославиле победу чехословачких хокејаша над Совјетима на Олимпијади у Греноблу. Постојао је утисак да је све мугуће”.

Ипак, није било. Совјетски савез, а посебно земље Варшавског уговора попут ДДР-а, закључиле су да су Дупчехове реформе отишле предалеко и да подривају саме темеље социјалистичког система. Након неуспешних Дрезденских преговора, Варшавски пакт је кроз касније конципиран принцип „Брежњевове доктрине”, одлучио да реагује и да насилно прекине реформе сменивши при томе практично целокупни врх ЧСКП окупљен око Дупчека. Уместо њега, кључна фигура Комунистичке партије, а тиме и целокупног политичког система, постао је тврдокорни и идеолошки умеђени комуниста Густав Хусак и присталице тврде струје партије. Уследио је тзв. „процес нормализације”, који се све до пада комунистичког система одликовао интензивним чисткама и прогонима како активних учесника Прашког пролећа и Дупчехових реформи, тако и репресивним апаратом, који је као и у

периоду пре Дупчекових реформи практично контролисао сваку појаву и тенденцију чехословачког система и друштва.

Тед Шулц, тада познати новинар *Њујорк тајмса*, оставио је интересантне забелешке о Дупчековим реформама, с обзиром на то да је посетио Праг током трајања реформи. Шулц је иначе био само један од многих са Запада, који су били фасцинирани и који су подржавали реформе у Чехословачкој. Своје одушевљење општом „друштвеном климом”, која је владала у Прагу 1968. године, можда је најбоље изразио кроз следеће редове:

„Ово је град у свему зајадњачки оријентисан – од њих и квалитетна културној живој до најновије, 'долче вића', моде. Модерно су обучени не само уметници и интелектуалци, него и таксисте и бирократије зајослене у разним министарствима”.

Данас се често у контексту различитих интерпретација догађаја из 1968. године у делу текстова појављују погрешне интерпретације, да су Дупчекове реформе тежиле да изведу Чехословачку из социјалистичког система, односно да је већина грађана Чехословачке била изразито антикомунистички настројена. Оваква тумачења су историјски погрешна и настају из корпуса различитих савремених тенденциозних политичких интерпретација. Супротно томе, судећи по резултатима анкете из маја 1968. године, тј. из периода, када су реформе у Чехословачкој кулминирале, чак 89 процената грађана Чехословачке је подржавало социјалистички систем и изјаснило се негативно према капитализму. Овакви резултати произилазе у великој мери и из чињенице, што је комунистичка идеја у Чехословачкој била најснажније проширена од свих источноевропских чланица Источног блока још у

међуратном периоду, што заправо представља последицу изразито великог степена индустријске производње, каква је постојала у Првој Чехословачкој Републици. Свакако, огромна већина је желела реформе постојећег друштвено-политичког система, тј. подржавала је Дупчеков процес вишедимензионалне либерализације чехословачког друштва. Ипак, упркос томе, реформе нису спроведене и кроз процес тзв. нормализације предвођене Густавом Хусаком, чехословачки комунистички систем се након 1968. године, као и уосталом пре тога, одликовао снажним и догматским начелима, а самим тим и репресивним механизмима потпуне контроле сваког сегмента друштвеног и политичког живота, које је круто спроводио партијски врх све до 1989. године.

На крају, када је реч о Прашком пролећу и Дупчевим реформама, односно о неостваривању и насилном прекиду истих, треба указати да оне заправо нису одговарале ни комунистичким, али ни капиталистичким системима, тј. ни Истоку ни Западу. Међутим, упркос неоствареним надањима и жељама грађана Чехословачке из 1968. године, у контексту тадашњих, али и касније конструисаних јавних наратива, Дупчеков покушај суштинских промена, односно његово дело и личност, остао је у контексту перцепције већине грађана Чехословачке изразито позитиван до данас.

Др Небојша Кузмановић, Кристијан Обиусић

Волео је људе, народ, поклањао себе!

Свако од нас има право да на сваку ствар, сваку причу, сваку историју гледа својим очима. У случају историје односа у свету, из чега извиру, потом и ставове о ширењу истине о догађајима, које нисмо или јесмо преживели, пресудан је квалитет сазнања других веродостојних информација.

Ако треба да искористим прилику да изразим своје мишљење у вези са решавањем сложених

светских питања, на крају крајева, издања књиге, где се изражавају важне политичке личности о ситуацијама, које је сваки народ доживео захваљујући својим великанима, на мени је да поновим оно, што су други давно написали, да је свет био подељен мишљењима, ставовима, начинима живота од памтивека.

На пример, у време револуције 1917. године, записано је у историји, амерички ставови према бившем Совјетском савезу су били непријатељски. Америчке војне трупе су напаале Сибир заједно са шеснаест других армија да би сузбили револуцију. Вудро Вилсон их је послао тамо. Био је либерал. Отприлике од тог тренутка Совјетском савезу је било тешко да не види САД другачије него као непријатеља. Дошао је II светски рат и после тога свет је опет био прерасподељен. Из историје су познате изјаве, нека се Немци и Руси у Европи поубијају.

Затим, након II светског рата на крају је и Черчил јавно признао да је Совјетски савез у рату уништио мотор фашистичке машине. Русија је после рата потпуно осиромашила, сиромаштва је после уљеза остало свуда пуно. Рузвелт и Уједињено Краљевство су јој обећали помоћ. Али је Рузвелт у априлу 1945. умро и заменио га је Труман. Имао је другачији поглед на Совјетски савез. У то време је почео Хладни рат.

Моја маленкост је послератно дете, које је одрасло на Хонту. У земљи сунца, тишине и топлоте. Све је текло као и пре. И из богате литературе јасно је да се све у нашим животима променило и промениће се, судећи по сопственом искуству. Када сам студирао на Правном факултету Карловог универзитета у Братислави, имао сам прилику да изблиза упознам господина доцента Павела Полака и његов живот уз Александра Дупчека, једног од великана не само словачког народа или Словена његовим очима и његовим личним искуствима.

Рођен сам 6. јуна 1966. године, тако да историју овог периода знам само из приповедања и из оног, шта је записано у стручној литератури овог периода.

Године 1989. сам имао 23 године и као и сви други имао сам своје снове и циљеве. И у комуникацији са вршњацима или вршњакињама. Чак и тада сам осећао да је добро поштовати пријатеље и имати људе у свом животу, на које се можете ослонити у свакој ситуацији.

У то време, Чехословачка Република је неговала односе са Совјетским савезом и другим централноевропским земљама и већ тада сам уочио неутралност Финлаца, Швајцараца или Аустрије. Свакако да је такав правац ових земаља имао своје оправдање и утицај на мој животни правац. Ако је у таквом периоду доказао својим цивилизованим преко потребним ставовима за мировни живот на овој планети јавно представљати и бити признат државник Александар Дупчек, штавише, икако сам са дивљењем доживљавао његову љубазност и људскост, нисам спадао у оне, који су га искрено бодрили и дивили му се у његовим фундаменталним ставовима према животима људи на овој планети.

Постепено сам упознавао хронологију његовог живота, али то ми не даје снагу ни ауторитет да будем критичан или пристрасан према свим народима света. Александар Дупчек је својим животом и заоставштином документовао своје опредељење и желео, чезнуо је да се оно примени у Европи или свету на високохуман начин.

Хуманизам, на словачком човекољубивост. Овај термин је био и увек ће остати израз филозофско-етичког става, којим се централно место даје човеку, његовом благостању, потребама и интересовањима и наглашава рационализам. Хуманизам је оријентација на вредност човека, његова права на срећу, слободу, лични развој и реализацију; шире љубав према човеку. Веома сам подржавао и трудићу се да и даље подржавам активности људског добра човека према човеку, народа према народу.

Када ме је Друштво словачких великана позвало да отворим међународну изложбу „Александар Дупчек – политичар, Европљанин, хуманиста”, управо у Бањи Дудинце, а. д., у којој смо на неки начин учествовали, и тамо сам изразио, како доживљавам садашњост. Када смо заједно са председником овог друштва др Јозефом Шкултеттијем заједно симболично пресекли траку код отварања ове изложбе, тада ми је једна личност од многих, које су познавале Александра Дупчека, између осталог рекла: „Храброст не лежи у речима, већ у избору. Добро у речима ствара поверење, добро у размишљању дубину, добро у давању љубав.” Александар Дупчек је у себи носио праву љубав доброте према свим људима. А тражити доброту тамо, где и у тишини човек добија наду у сопствено здравље, сопствену снагу, свој понос, поштеност, љубав према другима, то такође значи свакодневно у свом раду понављати ове речи.

Позвати пријатеље, у нашем случају све, који прихвате понуду сунца, мира у души и благотворно дејство минералне воде на њихово здравље, на пример у нашој бањи, значи и искрено им отворити душу такве понуде. Увући их у оазу мира и тишине под сунцем мира, али и богате историје. Такође бање. Зато сам на отварању међународне изложбе такође рекао следеће:

Био сам веома заинтересован за идеју да сарађујем са оваквом организацијом, за коју раније нисам ништа чуо нити знао. Када су код мене дошли људи, који кроз рад у Друштву словачких великана помажу да се учине видљивим потребе заоставштине словачких великана, а самим тим и целе Словачке Републике, размишљао сам о томе, како трговинско или акционарско друштво може да буде од помоћи таквим идејама.

Дошао сам до закључка да цело наше друштво у ширем, али неопходном, заслужном разумевању има веома богату структуру разних субјеката, не мислим само на органе извршне власти у нашој земљи, јавну управу, већ и удружења грађана, социјалне организације и појединце у њима, на крају крајева не бих изоставио ни саму породицу. Ради се о већини нас, који према ставовима, према мудрости других и користи од ње за све, односно за већину, не би требало да будемо равнодушни.

Наравно, поштујмо поруку акционарских друштава, али ипак имајмо на уму да о њиховом успеху одлучује човек. Његово здравље, мудри и посвећени ставови до просперитета одређене фирме или здравља њених људи. Желели ми то или не у сваком предмету, па и у самој породици, увек се ради о некој врсти услуге. Људи треба да служе људима, човек човеку. Такође у промоцији идеја људског добра, здравља свих нас, укључујући опуштање и многе ствари са свим тим повезане. Људи су главно оруђе свих наших успешних или неуспешних активности, али људи су опет ти, који би требало да добију у питањима ширења људског добра, њиховог здравља и везе са животом, са природом и у природи највише пажње.

Ако о томе размислимо дубље и у ширем контексту, заправо ћемо наћи дедукцију њихових ставова према људском добру, његовој промоцији, потреби унапређења људског добра унаточ целом животном спектру. Ако се то деси и у производним компанијама и у том друштвеном спектру наших живота, који сам поменуо, наилазимо на појам корпоративна култура. Шта је корпоративна култура? То не мора ни да буде записано у документима, већ у главама људи, како и зашто је потребно обострано вишегенерацијски сарађивати у наведеним областима.

Бићу конкретнији – наша Бања Дудинце, а. д., сарађује, на пример, у оквиру своје активности, са Регионалном туристичком организацијом у Дудинцима, месним Јединством пензионера, али и другим организацијама, које су одлучиле да стварају шире вредности корисне за здравље људи. По мом мишљењу, ради се о презентацији и реализацији политика из области рада са људским ресурсима. Неформално. Увек зависи од тога, које место, коју марку жели ово предузеће да има у ужем, на пример, регионалном смислу, а какву у оквиру своје властите земље или у области спољне сарадње.

Када су нас представници Друштва словачких великана уверили конкретним наступима позитивних ставова неколико важних, на пример политичара, али и историчара, али и многих великих малих великана, и које вредности у себи носе, не да крију, већ у Европи или у свету примењују наслеђе Штура, Штефаника или

Дупчека, почели смо озбиљно да размишљамо и дали смо могућност активној сарадњи. Не блиставим фанфарама, већ системским корацима.

Тако сам, у суштини, у свом животу лично прихватао у себи и поштеност и исправност идеја, које је Александар Дупчек преносио свету. Волео је људе, свој народ, поклонио им је себе!

Када је уредник ове књиге дошао код мене да се изразим о наслеђу Александра Дупчека путем књиге Александар Дупчек из перспективе светских политичара и личности, додао сам да је изложбу о завештању Александра Дупчека за свет погледало такође у нашој Бањи Дудинце много занимљивих људи. Најбоље сведочанство ће сигурно бити и власноручни уписи стотина посетилаца у хронику ове изложбе.

И ми смо се у нашој фирми, о којој говорим, увек у нашој делатности понашали директно, не примитивно, тако се према људима и нашим животима опходио и Александар Дупчек. Можда многи, који читају ове редове, неће бити одушевљени. Тражити и познавати истине у свакој озбиљној публикацији о историји заиста важне, односно ударне информације, није лако и једноставно. Не волим да новинарством доприносим томе да људи живе у илузији о нечем непостојећем, неистинитом, злом. Цивилизованом свету такве илузије нису биле потребне и не требају му ни данас. Људско благостање мора бити развијано и подржавано искреношћу људских срца за стварно реално ширење људског добра. У томе је Александар Дупчек био прави пример. За нас Словаке, а верујем да ће то произаћи такође из написане публикације, и за цео цивилизовани свет.

*Др Славомир Брза,
генерални директор Бање Дудинце, а. д.*

Srdečne Vás pozývame
na

SLÁVNOSTNÉ OTVORENIE PUTOVNEJ VÝSTAVY

pri príležitosti
100. výročia narodenia
politika a predstaviteľa Pražskej jari

Alexander Dubček

humanista, demokrat, Európan

streda 7. júl
o 19⁰⁰ hod

Vstupná hala
LD Rubín

Срдачно Вас позивамо на свечано отварање путујуће изложбе приликом стогодишњице рођења политичара и представника Прашког пролећа

„Александар Дујчек

хуманиста, демократа, Европљанин”

Среда 7. јул у 19.00 часова

Улазна хала ЛД Рубин

Повратак нашим животима доживљавам као велики терет

Господина Роберта Јендрола не познајем дуго. Упознао сам га више случајно него планирано, али већ наш први сусрет у његовој канцеларији одузео ми је дах. Количном, стотинама занимљивих књига на полицама његове канцеларије.

„Не, не, не... Не ћврдим, да сам их све ћрочићао. Али знам шћа у којој ћрреба да ћражим”, реаговао је, када сам са њим прешао на тему потребе и за таквим животним стазама. Овај, већ на први поглед симпатичан, зрео мушкарац, једва да је слутио да сам један од оних, који виде неподношљиву одговорност у свету вечног враћања сваком гесту. Овакви повраци леже у мени као ужасан терет, с годинама чак све већа потреба да у сваком кораку у контексту наших живота на овој мајци Земљи оживим нашу заоставштину.

Роберт Јендрол

Када сам из нашег неформалног разговора постепено сазнао да је Роберт пун унутрашње енергије сопственог поштеног и одговорног рада везаног за штедљивост, нерасипање и неуништавање стеченог богатства паметних људи из прошлости, уопште ме није изненадило његово родно место. Роберт Јендрол је рођен у Орави. Прецизније, у Наместову 6. септембра 1973.

Знаћте, ја сам верник. Верујем у добро човека и у живоћом ћроверене исћине, да шћо је народ више линчован, да се не сећа својих ћрадедова, дедова или вредних очева, све више ћуди свој идентитет. Заиста, није узалуд најисано ни у Светћом ћисму – ћошћуј оца своја и маћер своју!

Мој отац, инжењер и заваривач, се са ћородићом ћреселио на ћосао из Ораве у Поважје. Овде сам одрасћао и овде живим. Никада нисам био воћа у дечићим ћрућама, јер сам се обично дружио са сћарићим дечаћима, али ћамо, где сам боравио, увек сам ћражио размишљањем мени сличних. Када сам већ ћохаћао Средњу сћрућну школу у Дубњници на Ваху, након шћо сам дићломирао, инсћирисали су ме људи, који су се исћићали у квалићетћним идејама, а ћоседбно у њиховом осћваривању за наше ћозићивне живоће.

Таква је била и осћала за мене Јанка Дањова из Илаве. Рагујем се њеном усћењу у ћевању, уоћиће ме не чуди шћо се афирмићала и у ћевању и у ћлуми или као мо-

дериџор, чак и као композиџор музичких дела. Са задовољством сам прихватио, што је постојала суџруџа Штефана Буџале, прауника Микулаша Шнајдер-Трнавскоџ.

А да ли сам се давио сџорџом, кад сам био млад? Као дечак, био сам склон фудбалу. У сџуденџском и омладинском дресу Сџарџака Дубница тренери су ми били Силвестџер Кузма и Оџо Јакудик. До 17. године моџ живоџа. Одмах након диџломирања завршио сам војну основну службу у Левицама, јер сам желео да што пре преузнем очево умеће у раду са дрвеџом. Подофицирска школа у окружном центру Тековске обласџи, праду Левице, скренула ми је пажњу на попребу да најбоље упознам самоџ себе, своје вредности за живоџ. Такође да би их временом моџо понудиџи друџима. Наравно, као дете сам мноџо читао. Био сам активан већ као шестогодишњак, када сам од дрвета прадио мџраље, лукове и самостреле за дечке на улици у Кошеци, где сам одрастао. Израдња дункера, историјских замака и двораца, приче из књига Жила Верна или поштености Олд Шейтерхенда познаџа из књига Карла Маја упџдали су упџеве моје младости у будућим данима, недељама, месецима, годинама. Шта је са џврайком у родну Ораву? Нећу дозволиџи киђење моџ родноџ места. Данас то упџише није само носџалиџа, нису само леџа сењања на природу и марљивости људи из региона моџ завичаја, већ и праучавање неисџраженоџ. То је такође покушај обнављања леџише као остџаџака ума и џена наших предака. Заџо сам срећан збоџ својих синова Марека и Тимошеја, који се такође предају кроз своје сџавове и присџупе леџишама и правим вредностима боџаџом историјом величане Словачке. Сложени су упџеви наших садашњих живоџа.

Овако је Роберт Јендрол, извршни директор Древопал, д. о. о., у раду са дрвом приблиџио свој поглед на прошлост кроз садашњост да би ми понудио на праучавање 3. број часописа *Нова Словачка* (Nové Slovensko) од 14. маја, са садржајем фокусираним на период 1939–1943, када је главни и одговорни уредник био Јозеф Варга.

Занимале су ме не само историјске фотографије из Братиславе, Нитре, Тренчина, Ружомберка, Банске Бистрице и Прешова, већ и нпр. црно-бела фотографија, на којој је дело академског вајара, професора Ладислава Мајерског – кнез Прибина, први словачки владар, укључујући и одломак из књиге *Словачка историја* (Slovenské dejiny) др Франтишека Хрушовског. Прибину је оценио као мудрог и разборитог владара, који је владао у Словачкој око 830. године, када је обитавао у Нитри. Др Хрушовски у поменутом одломку осим осталог наводи: (цитирам)

Кнез Прибина је схватио да мали народ на овој опасној раскрсници може да се одбрани од својих моћних суседа само ако се изједначи са њиховом кулџуром. Овим постоупком је водио Прибина свој народ ка изворима истинскоџ образовања и стоџа заслужује поштовање и захвалности свих џенераџија словачкоџ народа.

Тамо сам прочитао и леп, уредан словачки рукопис министра правосуђа др Гејзе Фрица из година 1939–1943, написан и потписан властитом руком (цитирам): „Наше деловање је морално оправдано и праведно, само када служи за добробит целокупне народне словачке заједнице – јер је само народ највиша и вечна вредност.”

Једнако занимљиво својим лепим рукописом своје гледиште о заштити независности државе је написао тадашњи министар финансија др Микулаш Пружински. Цитирам из његовог власноручно написаног и својом руком потписаног:

Развој културних активности захтева школе, исстраживачке институције, књиге, часописе, за шта су потребна материјална средства. Није узалуд издато слово: „Словаци, идејајте да се ободитијте.“ Даље ише: „Економски ћемо преживети, теже ћемо да се ободитијмо вршећи најпре две економске врлине, а то: марљивошћу и шћедљивошћу...

Ове примере из давне прошлости не наводим случајно, иако сам до њиховог садржаја дошао више случајно него намерно. Али они у мени потврђују још једну посебност и занимљивост: **Постоје само две могућности за развој цивилизованог друштва: или ће нестати, или ће изградити и усвојити реални програм социјалне правде, који ће све више и више у стварном облику поштовати законе природе у животима људи под небом мира.**

Када сам након прелиставања поменутич часописом изнео овај мој став и понудио г. Роберту Јендролу тромесечник *Словачки великани*, за чије читаоце смо обојица одлучили да таквим новинарством приближимо следеће редове, између осталог, он је одговорио:

Не волим да оцењујем њихову величину, али вреднујем многе, којима се враћамо у нашим животима. Наравно, великани Људевита Шћура, Милана Расислава

Штефаника, Александра Дуичека, али и друге није довољно кориснији у нашим животињама само једном, када су нам њихове њорухе да бисмо задовољили наше сојствено „ја”. Моћ сваког народа није у материјалним стварима, већ у његовој енерџији и њоносу. Ово се њакође може закључити из њоруха већ њоменутих – Људевитија Штура, Милана Расиислава Штефаника или Александра Дуичека.

Уз Роберта Јендрола усуђујем се за крај да цитирам руског писца Александра Исаевича Солжењичина:

Ако народ исцрпљу своју духовну енерџију, чак ни најбољи њолиџички њоредак или индустријски развој ња неће стасити од њада. Дрво са њрулим деблом неће дуго издржити.

Временом покушавам да разговарам са Робертом изнова и изнова у истој канцеларији. Гледам у бисту Александра Дуичека у присуству још двојице господина, и почињем:

Шездесетих њодина њрошлог века још нисте били рођени, али како видити овај њериод, када се, на њриме, њовори о заоставштини Александра Дуичека за на-долазећа њоколења? ... А он ми је на то искрено одговорио.

Знаје, ја нисам ни њолиџиколог ни научник. Друштвене науке се у својим студијама баве многим из овог њериода. Мислим на историју, филозофију, економију, али њакође на основу живих сведока њокушавам да саставим конструкцију реформских корака, каквој се њрисуйало, на њриме, њре једне деценије и како се њомерала све до садашњег времена. Зашто њошћујем сведочења савременика, а њоседно људи, који су њодинама живели у близини Александра Дуичека. Рећи ћу ово фиџуративно, који су свакодневно били њрисувани у његовом животињу.

Стало и ја мислим из онога, што сам усдео да њрочитам, или да научим од савременика, да њочеци реформског њериода даџирају у њрву њоловину 60-их и врхунац су достигли у њознаџој и вама њоменуџој 1968. њодини. Не могу да њроценим, јер у њо време нисам њроживљавао динамику и настџојања да се развију њолиџичка дешавања у свету, али на основу информација оних, који су окруживали Александра Дуичека, верујем, да је Александар Дуичек већ у њо време у њоледу развоја словачке њолиџике био веома значајна личност. Његова њородица и он у њој и са њом, добро су њознавали животињу у САД или Совјетском савезу, јер су и они живели у Америци и у дившем Совјетском савезу, и зашто је Александар Дуичек могао да квалиџетно анализира стаситус других народа у овом, чак и данас захтевном свету да се њреџознају њџори владајућих земаља у њему.

Лично ња, међуџим, њамџим као невероватног, доброг човека, човека доброг срца, а еџаје његовог животиња из 1990-их увериле су ме да су му намере у вези са својим реформским корацима за наш народ у сваком њоледу биле веома искрене. Био је, њо мом мишљењу, особа са високим њраџом осетљивости на њиџања хуманизма и демократски њринџиџи нашег животиња.

Овај разговор, који насјављамо о мојим живојним јујовањима са мојом дубоком католичком вером, јродудљује моје дивљење и растућу наклоност јрема овој личности. Коначно, није било случајно, шјо су му на јресјижним светјским универзитјетјима били додељени доктјорати. Покушавам да се јриклоним јтаквим јредјавницима иновација вредностји, које они, који о њима јишу или вичу из различитјих фотјела, својим живојном искрено јредјављају. Свакако јо не моју битји разни ајентји или халајљивци за јудским дојатјством. Александар Дујчек никада није јријадао јтамо.

Не разумем данашње стјално ширење маказа између сиромашних и дојатјих, које класном добром јредјављају зајраво јуди, који јројоведају воду, а јију само вино. Не ради се ју о хуманизму. У овој изјави не мислим на масу, која манијулише, већ на свакој човека, јрађанина нашеј народа. Јао ми је, шјо се код мнојих захваљујући манијулацији са масама јуде јтакви јтермини за наше живојте, какви су били и јредало би да достјијну јулс дана ојетј јошјеностј, најоран рад, али не увећавањем величине лојатје.

Александар Дујчек није узалуд у овом јојледу доносио размјтрања о научно-јтехничком развоју или чак научно-јтехничкој револуцији. Озбитјна јијтања за данашностј и будућностј. Ово је моја јерцейција, зашјо је Александар Дујчек у јтешком реформском јериоду уживао јтолику јодришку и јажњу. Ценим сваки јруд, али сисјемајичан и искрен сисјемски, да би у различитјим реформским јроцедурама различитјих јолијичких јрујација њејове јоруке добијале јтрајну широку, најодјектјивније вођену и медијску, у овом случају вероватјно књижевну јажњу. И збој јоја сам јрихватјио вашу јонуду да јрокоментјаришем своју јерцейцију свејта и реформских корака у њему. Чак ценим, шјо јостјоје јуди, који на овом светју јтраже добро у сваком од нас. Помоћ већ јтамо јочиње. Самом себи да би била корисна и искрена и за оне, којима је јо најјотјредније.

Како је Адамец добио буквар о људској мудрости

Кад сам себи дозволио да му поставим питање да ли потиче из рода Адамеца, као што је фудбалска звезда бивше, славне, ако хоћете, велике Трнавe, или премијера у некадашњој Чехословачкој Социјалистичкој Републици 1988–1989, насмешио се и реаговао на следећи начин:

Долазим из Тренчјанске Заваде и школовао сам се за машинској дравара за Цементару Хорње Срње. Мој отац је био школовани ковач, радио је као дравар у Склообалу Немшова, све док се није пензионисао. У једној породици нас је одрасло шесторо деце и тако су се у нашој породици, захваљујући историци дечака, низали и други занатли. На пример столарија, стакларство, али што је још важније и оно што вероватно желиш да чујеш, волео сам победе својих, нарочито када сам почео да одлазим на квалитетан хокеј у Тренчин, и у нашем лејом традицију Тренчину стасали су одлични хокејаша за репрезентацију и светски хокеј. На један начин, хокеј ми је помогао и тако што сам почео да радим на Универзитету „Александар Дуйчек” у Тренчину, још у време, када је академик, професор Иван Пландер постао први ректор универзитета.

Нећу рећи ништа ново ако потврдим да је ова уважена особа, поред којег сам почео да радим на поменутом универзитету као први возач, био човек, кога је занимало све што се креће и имало је динамику.

Изабериш ли ти вам је поједно за садржај књиге, за коју знам да ће издати Друштво словачких великана поводом 100 година од рођења Александра Дуйчека. Књига о животи и раду поменутог академика објављена је после његове смрти, данас ни фудбалера Јозефа Адамеца више нема међу живима, који је славном Бразилу дао на једном мечу 3 гола, није жив ни Ладислав Адамец или Александар Дуйчек.

Речи оца две ћерке Иветке и Петронелке су ме веома изненадиле, а када ми је касније открио, да је војни рок одслужио на Аеродрому „Леош Јаначек” у Острави-Мошноу, који је данас највећи регионални аеродром у Чешкој и важан центар ваздушног саобраћаја, нисам могао да не реагујем овако:

Вилијам Адамец је током активности академског савеза такође видео и унутрашњост чувеног Болоњског универзитета

Господине Вилијам Агамец, рођени сине 12. децембра 1960. године, где сине све чинили буквар за свој радни век? А он ми рече:

Поледајте, као 18-годишњак први пут сам почео да радим у ЧСАД-у у Тренчину у радионици за поправку. Ту сам радио до одласка на основну војну службу као бравар, уједно сам кроз војну вежбу стекао и возачку дозволу. По повратку из раја прешао сам да радим као возач теретних возила за снабдевање. После неког времена, био сам распоређен на конфекцијски превоз преуређеног аутобуса широм ЧСР. Дошла је приватизација, ја нисам имао финансија да купим аутобус, иако да сам прешао на сопствени превоз. Овде сам радио до 1992. године. Понудили су ми да идем да радим у Дому пионира и омладине на њиховом минибусу. Али до истека моје отказне рока, то радно место је било укинута. Остао сам на биром за запошљавање, који ме је послао у фирму Луи-Транс. Превозила је туристе на Коста Браву. Након завршетка сезоне, власник ми је понудио посао да камионом пресељавам људе између Србије и Хрватске, где је у току био војни сукоб. Овај посао, пре тога рекао авантюра, показао ми је, како још невини људи, када се власт не могу договорити.

Као ђак, касније ни као војник, нисам био узоран студент или политичке обуке Шимова, политички нисам ни касније блистао сјајним дојама јојединачних периода. Када сам био возач аутобуса и на познатом прашком терону Флоренц новинари су ме као возача аутобуске линије после 1989. питали, како ја доживљавам тадашњи период, ја сам потврдио само оно, шта ми је моја савест говорила. То можете видети у једној анкети тадашње часописа „Млади свет“ (Mladý svět) из 1992, где сам о свом виђењу посланика тадашње парламента Чехословачке Републике рекао да многи у њему покушавају да сачувају своје позиције пред изборе. Занимале су их само фотје. Добили смо лепе речи, али на чешком – чињеница је дејство (skutek utek)! Било је довољно тада слушати парламент и одмах ћеш схватити, каква је то фарса... Као забавни програм. Оно, шта се тамо дешава, могло би се схватити као једина забава за лепе ђаре друћих.

Међутим, када схватимо да би посланици требало да одговарају за своје политичке одлуке, непрофесионалности, несигурности да се ради позитивно, у користи бирача, а не себе, дође ми се најбоље. Парфразирам оно, што сам тада рекао новинарима. Данас се питамо, да ли то изгледа код нас, на пример и сада у нашем парламенту малчице боље?

Из онога што је рекао, схватио сам да га је сам живот научио да живи тако да се никада не стиди онога шта је радио и шта ради. Када ми је поменуо да се од тадашњих хокејаша дивио не само хокејашком умећу Љуба Секераша, већ и његовом (по)хокејашком животу, у коме је вешто започео у Словачкој Републици организовани хокеј студената, да је учио из буквара писаног животима мудрих и срцем добрих људи. Све је запечатио реченицом:

Знајте, свиј је примамљив, леј, али и леје и добре жене желе да вас имају код куће као поштованог и поштовано радећег мужа, али желе и новац.

Вилијам Адамец је учио из буквара, који не мотивише да се поларизују људи или друштво. Па сам му то добацио у нормалној дебати. Знате ли, како је реаговао?

Ишао сам и још увек идем међу људе. Аутомобилом и пешке. Данас сам овде на Јанков Вршок сјидео на мотоциклу. Где јој сам ошидео, јео сам. Не може се живети без хране. Не моју да кажем за храну, коју нисам окусио, да ли је била лоша или добра, нијих моју рећи да је човек лош док ја не ујознам. Али моју помоћи свима. Чак и онима, који израже и налазе људско добро.

Сигурно сте упознали Александра Дупчека. Какав је то човек био, гласило је још једно од мојих радозналих питања. Одговорио је:

Нисам лично јуно разговарао са њим. Више јуша сам срео јосјодина Дујчека током јосејне др Владимиру Крајчију из Тренчина. Његов син Владо је мој друћ из разреда и дан-данас смо добри јријатељи. Живео је у улици, којом сам ишао скоро сваки дан са јосла кући. Али није се дојодило, да када је ошјоздрављао, да његово лице није озарио осмех.

Преко Влада Крајчија, који је радио у фирми „Чезар Рајози“, ујознао сам се са његовим великим јријатељем из Италије Витторијом Кафеом, који је свашта доживео у Друћом свијском рају, са којим сам ошјао у добрим односима до његовој

одласка са овој свети. Мало пре његове смрти, Владо и ја смо га посећили у болници. Као члан делегације био сам и на његовој сахрани. Александар Дуичек је неколико пута посетио његову кућу у Казалекио ди Рену. Тамо му је чак имао, као школовани бравар, да иакође поправи ораду на својој викендици. Господин Дуичек је иакође одлично познавао и професора Гвидо Гамбети. То ми је добро дошло ове године, када сам довезао у Италију садашњег ректора Универзитета у Тренчину Александра Дуичека на разговоре са професором Гамбетом, и када ме је професор Гвидо Гамбети приметио издалека, дошао је до мене са својом женом и рекао: „Ово су моји драгоцени гости из давне прошлости.“

На овом састанку професор ме је замолио да се сликам са његовом супругом испред зграде *Alma mater studiorum*. Врло радо сам прихватио. Фотографија са оваквим човеком је за мене драгоцено сећање на овај тренутак.

Сећања и професора Гамбети, и Викторија Кафеа налазе се у словачким публикацијама захваљујући њиховим мемоарима. Не желим да будем међу онима, којима би величина и рад Александра Дуичека помогли да најређе на послу, да буде познат и популаран. Професор Гвидо Гамбети, како у цитраној штампи, иако и у Словачкој Републици, не само једним писаним поступком је документовао да Александар Дуичек истражи историју, истражи Европу, истражи човечанству. Покушајте да поновите оно, што су и у овој књизи и у неким другим словачким публикацијама написали он и господин Кафео. Добре идеје из прошлости преба надовезивају и сећају их се кроз резултате садашњости. Имао сам прилику да срећем господина Кафеа, када је дивши градоначелник града Тренчин, инж. Јозеф Жишка посетио наш патристички град у Италији. Био сам возач у Италији, чак и када је у Казалекио ди Рену отворена Кућа солидарности Александра Дуичека. Све вредности и заоставшћине, које би наши људи предало да знају. Не писају само о границама између држава, већ и до дејала реализованих у пракси кроз наслеђе, шта нас спаја, како ово развијемо и данас ојачавамо, иако да те границе буду повезане у јединствену европску целину, која уједињује људе, који се одликују практичним примерима сједињавања људској добра.

Људско добро, које народ жели да дубоко доживљава са оваквим државницима, какав је био и он. Александар Дуичек. О коме би могао многа да прича и Јошко Шкулетић.

Чини ми се да већина нас Словака, постојеће ако су већ на важним позицијима, је таква, да ако немају ништа лично из описаних односа, радије не би одржали ништа корисно. Данас у Европи има много хало ефеката. Такав је Виторио Кафео, човек, носилац мудре психологије за живите обичних људи, у заједничку са политичарима у себи и у добром карактерном чињању других могао би да ише шракише.

У слободној дебати господин Адамец није заборавио да истакне да је Александар Дупчек припадао генерацији, која је у послератној еуфорији због победе над фашизмом активно учествовала у градитељским напорима. Александар Дупчек је био два пута рањен током борби у СТП-у и у околини Тренчина, а његов брат Јулије је погинуо у СТП. Тада се поново срео у Велчицама са девојком из детињства Аном Борсек, која је постала његов верни сапутник и супруга. Притом није заборавио исечцима из цитата Александра Дупчека да укаже на ово:

Нека живите без оружја и насиља, без ратних реторики и политике савременицима оружје – значи нова квалитетна људској животи.

Опет пример из буквара живота, из којег је научио да чита о поштењу и изострава властити карактер и господин Вилијам Адамец да би властитим животом потврдио проверене истине.

Александар Дупчек као човек и политичар очима свештеника

Нисам политичар ни историчар. Ја сам само држављанин Словачке Републике, који воли свој регион, своју државу, свој родни град и свој посао. Као свештеник Православне цркве имам велико искуство са људским трансформацијама, које умеју да унапреде достојанство човека, колико човек жели, а са друге стране сам нажалост видео и супротан правац човека, који покушава да елиминишем. Као што није могао Спаситељ Исус Христос нити је хтео присилно да мења човека, ни за свештеника као што сам ја то није могуће. Међутим, упркос томе, напор да се одржи и допринесе јединству и вери, је искрен, тим пре, што је око нас видљива неправедност или незаконитост друштвено-политичких односа. Чест неуспех људског фактора као резултат дуготрајног неповерења тамо, где је светло на крају тунела још увек видљиво, сложеније, чак компликовано.

Личност Александра Дупчека доживљавам у две равни. И то као политичара, а с друге стране као човека, који се бори сам са собом да повеже своју савест са одговорношћу, коју је сам преузео на своја рамена. Године 1992. када је Александар Дупчек подлегао повредама у саобраћајној несрећи, имао сам 12 година, али упркос таквом узрасту, приметио сам расположења, гестове или говоре, у којима сам осим околине имао и своја осећања.

Садашњи свет доживљавам као хаос, који је вођен на неки начин, „што горе, то боље”. Нарушавање вредности и културе последица је корупције, клијентелизма и протекционизма. На места стручњака долазе нестручњаци, а на места образовања и културе долазе некултурни људи. Стога се могу поистоветити само са Сократом, који је рекао:

„Демократско уређење ће платити цену за све, зато што ће хтети да удовољи свима. Сиромашни ће хтети део богатства богатих и демократија ће им га дати. Млади ће хтети права старих, жене ће желети права мушкараца и странци права грађана, а демократија ће им то дати. Злочинци ће желети да обављају јавне функције, а демократија ће им то омогућити. А када криминалци на крају превладају демократију, јер криминалци по природи жуде за положајима моћи, настаће тиранија гора од најгоре монархије или олигархије.”

Вилијам Агамец је током активности академској сенији такође видео и унутрашњости чувеној Болоњској универзитетима

Размишљања и наслеђе Александра Дупчека доживљавам у његовом деловању као политичара. Углавном његов напор, да свој труд унесе у систем, у коме је живео „социјализам са људским лицем”. Желим да кажем, да и у данашње време постоји потреба да се тражи то људско лице још више него у прошлости, јер ароганција моћи расте на изненађење много више него у прошлости, али то вероватно има везе са „храном” западних сила и њиховим интересима за нашу територију. Тешко је проценити прошлост на његовом месту првог секретара ЦК КПСС, јер то захтева анализу његових дубљих личних мисли. Дефинитивно је тамо видљив напор, да се промене ствари на боље. Волео бих да као позитиван пример наведем моравског кнеза Растислава, који је као владар Велике Мораве 860. године сигурно имао велике амбиције за свој народ, па му је дао (својом молбом у свом писму цару Михаилу III да пошаље побожне људе да вери поуче наш народ СЛОВЕНСКИ) оно, што је народу потребно као со – то је Свето писмо на простом језику, византијска култура, а самим тим и савест, која мора бити заснована на Десет заповести. Растислав је као политичар био свестан тога, да народ неће бити уједињен само у хлебу, већ мора бити уједињен и у вери. И то зато што су издаје и интриге вребале са сваке стране, којих средњи век као да није могао да се ослободи као зло наслеђе. И нико није могао и не може да се ослони на невернике. Када ће то и актуелни политичари да схвате, немогуће је рећи. Али Александар Дупчек је дефинитивно покушао као политичар да ублажи напету ситуацију између Москве и наших политичара ЦК КСЧ, али није успео, јер је био лишен свих функција. Политици се вратио тек 1989. године на функцији председника Федералне скупштине, где добија дужно поштовање, које је, верујем, поделио у суштини са сваким грађанином наше државе. Такође је било задивљујуће, што није помишљао на освету, или на задовољење неправде према својој личности. Али то само потврђује да се не можемо огрешити о то, да је то првенствено био Човек на свом месту са или без функције.

Савременог човека доживљавам као некога, ко тражи самог себе и све је збуњенији упркос толиком броју извора информација. Убеђен сам да човек, који воли своју породицу и завичај, дође себи довољно брзо да уме да разликује добро од зла. Он ће врло брзо моћи да пронађе начине да помогне нашем словачком народу.

У потрази за трајним истинама нисам се двоумио. Ипак, дошло је време да схватим, да човек није, у суштини, носилац истине, јер човек често понекад разочара, не успе, стога би било наивно мислити да ће нас неко тек тако водити и сви ћемо бити срећни као на сликама часописа *Кула сѝражара*. Зато сам побегао ка истинама и веронауци Православне цркве, из које црпење ме ни након више година не умара, јер као да је извор Живе воде, о којој је Христос говорио Самарићанки.

Што се тиче црквених истина, ја сваким даном све више верујем у њих, пошто се тачно испуњавају речи и пророчанства Светог писма о свему, што смо преживели и свему, што нас још увек чека. А што се историје уопште тиче, морам да се насмејем, како се историја изврће, на пример о II светском рату. Ти напори ће увек

бити ту, али, нажалост, реалност је таква да маркетинг побеђује и да своје хероје тражи од издајника и неверника, олигарха.

Не знам да ли ће моје речи помоћи да се обогати књига о Дупчеку, за коју сте од мене тражили да пишем, али мени је било задовољство, што сте ми се обратили. Због тога, што сте ми се обратили, не осећам се изузетним. Уместо тога, ја то видим као да су нас судбине или Божије предвиђање сједињило на леп начин и тако могу и ја да се изразим. Сигурно има много паметнијих и ученијих свештеника од мене, али верујем и да то није било случајно. У случајност не верујем.

Не знам да се изразим за нетачности, митове или полуистине о Александру Дупчеку, јер нисам компетентан да ово коментаришем. Рекао сам само оно што знам, осећам и како га ја доживљавам. Хвала вам на поверењу, које високо ценим. Старији људи имају оно, што млади људи можда никада неће имати – а то је искуство. Јако ми је жао, што млади људи омаловажају искуства старијих људи и наших дедова.

Годину 1968. видим као годину тестирања карактера Александра Дупчека. Ја тада нисам био рођен, али из онога, што сам проучавао, видим да је било исхитрених корака, који су се касније показали контрапродуктивним. Мислим да ће тема трупа Варшавског пакта тек имати свој повратак. Такође сам убеђен да ће откривањем одређених докумената многи бити пријатно/непријатно изненађени.

Великани су увек одступали од редова, као и натпросечно интелигентни људи. Мислим да је заоставштина наших великана Александра Дупчека, Људевита Штура, али и Милана Растислава Штефаника политичарима одговарала само пре

избора. По мом мишљењу, поштовати их може само онај, који је поносни патриота и родољуб. Ако у прошлости или данас добијају од председника/це Словачке Републике Награду „Људевит Штур” људи који никада нису желели Словачку државу, не чуди ме што на овај начин газе нашу историју, коју не поштују. Као и по нашим великанима и њиховој заоставштини. Верујем да ће доћи време, када ће се из пепела дићи нови великани, који ће подићи и оне погажене.

Њрош. мр Мирослав Хумењик, ДиС.арџ

Оно, што моје срце осећа, а ум подржава

Ослушкивање његових речи обично буде поука. Када је рођен, био је 25. март 1968. Зато, након уводне добродошлице и након што смо изразили наше намере да са њим желимо да у књизи укажемо на то, како он доживљава поверење у Александра Дупчека у Европи, почео је на следећи начин:

„Нисам политичар, нити сам студирао такву научну дисциплину, која би ми дала право на то, сигурно ћу бити више од користи, ако се вратим свом животу са и без спорта.” Прихватили смо изазов и били смо одушевљени, што смо открили да много воли да се сећа свог професора физичког васпитања Томаша Стејскала, тадашњег начелника одељења физичког васпитања тадашњег Универзитета „Павел Јозеф Шафарик” у Прешову, јер му је најближе од свих спортова било пливање и ватерполо. Професор је имао у овом правцу врхунске информације светске класе, вероватно и зато, јер се стално образовао у овом правцу у једном од најпрестижнијих универзитета познатих по знању о пливању и ватерполу у Будимпешти. Врло добро је говорио мађарски. Када смо му рекли да ћемо тако написати и у књизи, која ће бити и на енглеском језику, додао је:

„Истакните да је много боље говорио мађарски него словачки, јер је био први професор физичког васпитања на територији Словачке, који је успешно завршио студије овог предмета у иностранству. Био је веома елегантан и путем спортских активности и константним интересовањем за примену научних сазнања у појединим спортским дисциплинама са акцентом и на практичну употребу психологије у спорту оправдано невероватан ауторитет како у школи, тако и у друштвеном животу.”

После ових речи дозволили смо себи да поново прекинемо Патрика Томича констатацијом да је са становишта словачких ауторитета Александар Дупчек такође имао своје људске предности и способности, тако да смо на правом месту.

Након таквог прекида, на тренутак се замислио, да би додао. У књизи *Александар Дупчек, њолиничар, државник, хуманисџа* пише о томе, на пример, већ умрли Драхослав Махала. Дозволили смо себи да поново Патрика прекинемо на свој начин.

„Није нам циљ да садржајем књиге и научним истраживањима потврђујемо или оповргавамо, ко је био, одн. није био Александар Дупчек, јер су о томе већ тада

Патрик Томич

говорили на поменутој конференцији важни гости попут Хајнца Фишера, који је такође познат по томе, што је постао председник Аустрије, и такође др Волфганг Рот, тадашњи вицегувернер Европске инвестиционе банке. Али претпостављам да смо донели исправну одлуку да поново направимо места у овој публикацији, да би након извесног времена вратили у живот објављивање њихових чланака од пре више од 20 година. У време, када сте имали довољно година да приближите своје виђење и перцепцију света у то време.”

Разумем да желите да искористите поглед на слободно кретање психичких снага и моје убеђење, као што видим, да се данас манипулише моралом света у односу на време, када се десила конференција, коју сте поменули. Прво морам да истакнем да сам у школи и код куће добио добар васпитни морал спортом. Мој отац, кога и данас сви у Прешову познају само под надимком „Коминар” (оџачар), био је такође активан врхунски спортиста. Играо је ватерполо још у време, када су позвали ЧХ Кошице, тачније њен ватерполо клуб, на турнире у Канади, одн. у тадашњи свет Запада наше старе Европе. Имена Чоповци, Ботљик, Штофан, Кладек, али и друга и њиховог познатог тренера господина Бартоломеја Шчавничког данас познају и помињу многе занимљиве личности не само из света ватерпола. Након мог рођења, био сам један од оних, који су такође имали лепо и срећно детињство. Прошло је више година од недаћа II. светског рата. У то време нам није недостајало објективних информација о дешавањима „целог света”. Нисам имао разлога, а немам га ни данас, да делим људе на добре и лоше. Под посебним околностима, а то јесу моја сазнања, Словачка губи драгоцене личности нашег словачког народа, које су успеле да се поносе својим народом, својим суграђанима чак и у веома компликованим временима.

Имао сам 21 годину, када сам био активан учесник, и такође сам звецкао кључевима, јер као младог привлачила ме је и атмосфера заноса учити о другим, новим стварима, које моја генерација није имала могућности да упозна. Нешто се догодило. На сцени смо навијали за Александра Дупчека, веровали смо му. Неочекивано га је смрт истргла са политичке сцене после саобраћајне несреће на аутопуту од Братиславе до Прага, а његово наслеђе и данас поприма све већу форму на тај начин, да се на челу Словачке налазе многи, којима је било врло добро и пре. Слободу имају они, који имају новца. Оженио сам се као учитељ са ниском платом,

који нерадо губи у животу. Био сам на путу да стекнем знање о стварној истини, како се са њом поступа тамо, где сви имају обезбеђену социјалну сигурност, нико никоме не краде, нико никога не уцењује, не проповеда воду, да би могао да пије вино.

Живот показује да и даље живимо од онога, што су наши очеви овде изградили. Пролазимо кроз режиме, које су у многим деловима света одбацила друга друштва, у ком смо живели. На пример, чак и тамо, где је постојао капитализам. Дупчек је био природни ауторитет, филантроп, али такве диктатори не воле. Наши дедови, који су са оружјем у руци преживели ужас II светског рата и под вођством армијског генерала Лудвика Слободе, почели су да живе код куће, очекујући од оних својих људско добро, ипак су 50-их година прошлог века доспели у веома тешке затворе, јер се нису плашили да одустану од тога да поносно раде за народни препород. Они су у пракси били Словени, нису се дали продати за Јудин новац. О томе се не пише у литератури, али су живи сведоци то потврђивали својим изјавама. Сиротиња ни у то време није могла да понуди никакав новац, јер га није имала ни за сопствено издржавање. Али и она иста сиротиња, против које су се борили они, о којима говорим, поново се данас пита: Зашто не можемо сами да узгајамо шаргарепу? Зашто се за 30 година и поред нас повећавају милионери? Зашто се неки изравно на забави славних личности питају, од чега је млеко? Они, који су под утицајем дрога, кажу: Из кутија! Већ почињемо да радимо иза затворених врата онако, како господа кажу. Ово је било ту. Такође преузимам свој део кривице за садашњост. Можда и зато, јер желим и ја својој породици да купим лепе ствари. Многима је 68, као и 89. година касније, понудила сунце на крају мрачног тунела. Сунце за уништење људских недела. Ми смо стратешко подручје у надлежности света. Остајемо полако без властитог дома. Нисмо били поносни, јер смо престали да ценимо оно, за шта су се наши исељеници још у 17. веку по цену сопственог живота заложили, да „словачки филаделфијски акценат” звучи на америчком енглеском. Квалитетни научници и вешти васпитачи и методици наставе енглеског језика знају, о чему говорим, а ви, ако то не избаците у новинарству, посебно они, који су прави стручњаци у настави енглеског језика, шта значи акценат милозвучног словачког у области Филаделфије.

У наше школе на наставу су послали неквалификоване педагоге из Америке. Било нам је довољно, што су из Америке, али су им педагошки квалитети били на нули, Александар Дупчек више није био са нама, нема ко да се заложи за народ. Недостаје државник, патриота. У свету нема искреног дијалога. Вага правде је на једној страни. Шта кажете ви на такав поглед? Нисам уверен, да ће то помоћи да променимо оно, што нам је најпотребније, здрав живот, квалитетно образовање, социјализација са искреним осмехом на лицу ће нам све више недостајати. Лоши почечи почињу. Пишете књигу за одбрану сиромаштва и правде. Питам се, да ли сте добили барем мотивишућу, али искрену подршку руководства садашње Словачке Републике?

Са међународном изложбом „Александар Дупчек – политичар, Европљанин, хуманиста” пре неколико година одмах после његове смрти сам посетио неколико европских земаља. Био сам очити сведок, да се тамо политичар труди да буде слуга кроз помагање другима након добијања подршке бирача. Како то изгледа код нас, процените сами. Можда ће ме многи осудити и мрзети због изражавања оног, што моје срце осећа, а ум подржава на основу доживљених чињеница. Доста песимистичка, али утолико искренија оцена након пута, за који су многи од пре више од деценије мислили да ће то заиста бити пут независности, на коме ћемо озбиљно учити да сами себом владамо. Али како и са ким, кад паметни из просвете и других сектора наших живота много пута не својом кривицом одлазе из наших живота.

Р. С. Александар Дупчек није био симбол социјализма са људским лицем, Александар Дупчек је сам био „Човек са људским лицем”, а за многе је он и даље светло на крају тунела...

Тамо їде су били А. Дупчек и млади, їо їравилу су били и осмеси и искрено срећна људска срца

Дупчек из Кисача

„Нисам сам, који смо укореењени у стопе предака. Мој прадеда, у Опави у Словачкој су га звали Ђуровка бачи, је дошао из малог села региона Хонт код Великог Кртиша. Био је поносни Словак. Моја породица се доселила у Доњу земљу у Србију давно. Нисам одрастао уз оца, јер је умро врло млад овде, у селу Кисач, у Аутономној Покрајини Војводини, округ Нови Сад. Ја сам рођен пре осамдесет година у управо поменутом селу, о којем први писани помен датира из 13. века. Мој отац је умро од туберкулозе, када сам имао 4 године...

Јан Ђуровка преузима Злајну медаљу Александра Дуйчека из руку председника Друштва словачких великана Јозефа Шкулетишија у Новом Саду за његов посвећен рад на промовисању идеја и деловања Александра Дуйчека

Да, живот је то већ тако средно, Словаци су дошли да живе из Горње земље у Србију, одакле су се многи наши земљаци касније одселили у Словачку. Тамо у Братислави живи мој комшија из детињства академски сликар Владимир Карделис. У Братислави је студирао и академски сликар Милан Суђи, који је такође рођен овде у Кисачу. Њих је очарао свет боја, а мене живот на њиви. Такође са богатим колоритом рада земљорадника.

Кроз живот свако од нас пише своју причу, поменути наши земљаци су постали значајна карика уметничке сарадње нас – Словена, али имам пријатеље, који су ту сарадњу са добро развијеном пољопривредом ширили у Словачкој шездесетих година прошлог века, јер су тамо рођени и остали су верни својој традиционалној мисији,” рекао је Јан Ђуровка, којег у родном Кисачу нико не зове другачије него Дупчек.

Када сам га питао, да ли је то истина, насмејао се и рекао:

„Не поричем, почаствован сам, што ме људи упоређују са најпознатијим Словаком 20. века. Али ја немам амбицију да се упоређујем са овом невероватном личношћу богате историје словачког народа, али, тврдим, и Европе. Ја сам ипак њему веома благонаклоњен, присталица његових идеја, чак фанатик. Можда ће неки бити другачији, али када сам недељу дана почев од 18. августа 1968. године био на размени нас пољопривредника из овог региона у словачкој Јаблоници и у околним селима око Мијаве, доживео сам овај период својом перцепцијом једноставног човека. До смрти ћу се сећати облепљених ограда породичних кућа портретима

Александра Дупчека и Лудвика Свободе, који су били представници приврженог патриотизма словачком и чешком народу и у овом критичном периоду, када су на територију Чехословачке ушле војне силе тадашњег Варшавског пакта. Говорио сам сам себи, да су и Дупчек и Свобода, на основу оног, шта сам чуо и видео, волели свој народ. Нису га лагали, као што то чине неки политичари.

Затим, по повратку кући у Србију, пратио сам харизматичну личност г. Дупчека, али и Лудвика Свободе, о чијим животима сам добијао све више и више информација. Наравно, поред поменутог Загорја, посетио сам и родно место свог рода, чак сам у Опави пронашао и запуштен гроб мог прадеде Петра Ђуровке, упознао сам се не само са животом људи у овом малом селу у округу Велики Кртиш, већ сам посетио и Чебовце и друга села овог региона.

Те незаборавне 1968. године посетио сам и Модру и стајао поред статуе Људевита Штура. Нисам похађао Основну школу „Људевит Штур” у Кисачу, јер у то време још није била изграђена. Ишао сам у црквену основну школу. Данас живим у близини Основне школе „Људевит Штур”. Желим да посетим Ухровец, родно место два великана словачког народа. Драго ми је, што у нашој школи овде у Кисачу постоје одељења, у којима се учи словачки језик. У Кисач је пре много година долазио да ме види и мој добар пријатељ из Ухровца Јошко Шкултети, и ако кажеш, да и он пише књигу, јер је и сам помагао другима, када им је помоћ била најпотребнија. Напиши свету да су наша деца добила такву помоћ, када је Србија била бомбардована из америчких авиона. Јошко је дошао из Словачке, узео их је више од 500, ставио их у аутобусе да не проживе и не доживе невоље овога света. Колико ми људи можемо бити безбожни, а тако често се обраћамо Богу. Шта радити, Јозеф, многи људи данас нису племенити, већ, претпостављам, покварени због новца. Они су као салата, која има нарезано добро и лоше у себи, а када се то све помеша, настају забуна и сукоби. Природа често буде дегустатор. Она може бити округна, али она је и невероватан помоћник.

Будимо добри, говоримо искрено, понашајмо се храбро и поштено да нас не би казнила. Са Јошком Шкултетичем то желимо више него што многи, који ће читати ове редове, могу да замисле. Не знам за читаоца ове књиге искреније словачки да то објасним. Али радујемо се у Новом Саду, јер смо сазнали да ће на 100. годишњицу рођења Александра Дупчека бити одржана изложба о животу и вредностима

Да ли је овој фотографији пошребан дубљи коментар?...

овог Европљанина, демократе, хуманисте, пореклом из Ухровца. Било је то давне 1995. године, када ме је Јошко Шкултети замолио да се састанемо. Одговорио сам му да бих волео да се састанемо, али ја радим на њиви, и ако му буде одговарало, можемо се састати у 23.45 у кафани у селу Кисач. Заиста смо до касно у ноћ имали посла на њиви са житарицама. Наш први састанак трајао је до 3.50 ујутру. Састали смо се са истом унутрашњом енергијом, а чак и сада тврдим, да смо се добро упознали.”

Када сам пре објаве овог есеја дао да прочита, шта ми је рекао наш Јанко Дупчек из Кисача, Јозеф Шкултети је одговорио: „Заиста ценим овог поштеног, вредног човека. И његова прича ми је потврдила да су људи добрих, корисних дела ретко кад били беспослени и очекивали, да ће их добре ствари и мир у души тек тако задесити. Излазили су напоље и хватали се у коштац са проблемима...” Помоћ из прорачунатости никада није била и никада неће бити помоћ.

Неколико недеља касније, на међународној изложби у Новом Саду већ је додељивао истом Јану Ђуровки Спомен златну медаљу Александра Дупчека. Ову највишу награду, Златну медаљу Александра Дупчека, коју је, на пример, 26. маја 2005. на презентацији исте изложбе преузела и тадашња председница Ирске Мери Тереза Винифред Робинсон, доделило је Друштво словачких великана, укључујући и Спомен диплому и њему, Јану Ђуровки из села Кисач.

Из истог села Друштво словачких великана наградило је и активисту словачког фолклора у свету, пропагатора идеја хуманизма и светске сарадње у области ширења идеје друштвене равнотеже у свету и путем словачког фолклора, Јана Славика.

Управо захваљујући њему можемо приближити нашим читаоцима пре објављивања у овој публикацији њиме ауторизовани текст захвалнице на отварању изложбе у Новом Саду, који је тамо изнео већ поменути земљорадник, велики благодонаклоник и пропагатор Александра Дупчека у Србији, Јан Ђуровка, кога нико не ословљава другачије, него са „Наш Дупчек”.

Да ли сада разумете, зашто такво уводно излагање Јозефа Шкултетија? У овој изјави се може осетити велики део поштености и марљивости искреног срца Јана Ђуровке. Он је на изложби 12. маја те године након што су награђени преузели почести, рекао:

„Велика ми је част бити данас овде у друштву са вама и преузети награду, осећам велико поштовање, како према самој награди, тако и према личностима, које су награђене заједно са мном.

Свакако смо сви свесни чињенице да ово високо признање припада пре свега онима, који покушавају да сачувају успомену на словачке великане, какав је био и Александар Дупчек. Управо у овом моменту не налазим праве речи, јер ми у грлу застаје реч, када заиста желим да у име награђених изразим ову искрену захвалност.

Ову златну медаљу прихватам са великим поштовањем, понизношћу и захвалношћу...

С поштовањем према конкретном раду у свом животу, који нам је словачки великан Александар Дупчек оставио иза себе у виду необичног наслеђа цењеног широм Европе.

С понизношћу према вредностима разумевања, љубави, праштања, пристојности и правде, које су у то време изгледале немодерне, али су сада свакако важније него што су се чиниле у прошлости.

У закључку, искрено хвала свима, а посебно предлагачима, на овој драгоцену награди, коју сам данас примио и коју веома ценим.

Знам да је на презентацији исте изложбе, коју смо видели и отворили данас у Новом Саду, Златну медаљу Александра Дупчека, рецимо, преузела и, председница Ирске Мери Тереза Винифред Робинсон. И њој је награда била додељена у мају 2005. године од стране Друштва словачких великана. Чак ће ме и спомен-диплома, коју сам преузео, подсећати на човека, који је невероватно обиловао људским добром. Укратко, хвала вам на свему и нећу заборавити овај диван тренутак и велику част!”

Није случајно, што је 29. август Дан словачких великана и Словена на Јанковом Вршћу. Није случајно, да је захваљујући поменућом друшћиву издаћа и ова публикација. У светиу идеја оних најамећнијих највећу вредности имају правда, поштићење, марљивости и љубав. Данас већ помножена сваки сећањем на великана словачког народа Александра Дујчека његовом изјавом: Верујем у добро људи. Прелећа идеја за исцраћај садржаја ове публикације у свети ка читаоцима многих народа.

Веште руке, велико поштено срце и ковачко умеће Роберта Ригоа

Гласине о његовим спретним рукама, великом срцу људске поштености и ковачком умећу су захваљујући резултатима његовог професионалног рада и емпатичној комуникацији позитивно ширена у разним деловима Европе. Када му након првог руковања поставите питање:

„Које особине из породице вашег оца сте ви и ваша браћа сматрали најважнијим на лествици вредности?“, можда ће и вама данас одговорити умало седамдесетогодишњак Роберт Риго, гледајући право у очи, постепено, без много размишљања – правда, врлина, поштеност, мудрост и одважност. После ће можда кренути да прича овако:

„Знате, уз ковачку уметност породице Риго у овом нашем региону постоје спојене развојне етапе оплемењивања и развој ковачког заната како у нашој породици, тако и у другим породицама. Имао сам можда 5 година, када сам почео да се врзмам око овог заната ширеног према историчарима више од 500 година од стране Цигана, како су многи називали данашње Роме.

Свака група, националност, може се различито називати и пратити њен развој, историја и доприноси за свет.

Наше дрво живота породице Риго вуче корене из Нових Кошариска, тј. са територије данашње Дунајске Лужне и околине. Овде је живело неколико националности, а међу њима осим Словака, Немаца, Мађара такође су живели пријатељским, сложним животом и Цигани. Лично у животу не правим разлике према раси, боји коже, али примећујем поступке, размишљање и доприносе група и појединаца за наш словачки народ, ширење неформалног пријатељства и људског добра.

Мој отац је био вредан ковач, који је већ у 4 сата ујутру радио са гвожђем на наковњу. Мислим на ковачки наковањ, на коме је умео да искује оруђе за овдашње земљораднике, неопходне делове коњске запреге, али и да поткује коње, припреми ексеру испод ватре из ковачког огњишта. У својој вештини, али и у свом очевом срцу, скривао је многе ковачке предности. Поседовао је много самодисциплине, коју је на ненасиљан начин, личним примером, захтевао и од нас деце.

Ковачка уметности Роберта Ригоа и његових следбеника у себи крије многу сиручности и срца са садржајем невероватне љубави према таквом уметничком занату

Рођен сам 8. маја 1953. Поменуо сам да сам већ као петогошњак чекао, када ће отац одмарати, јер за време врућина, односно од 11 часова пре ручка чекић у руке није стављао, радије је отишао у породичну кућу, и тада је надлазило моје време. Разматрао сам, када сам обилазио његово радно место сам, како исковати, рецимо, резач. Управо резач је био мој први ковачки продукт. Ко други, мој отац је био мој учитељ. Он ми је помогао у томе, показао ми је, како се рукује чекићем, ватром...

Када сам годинама касније почео да организујем међународне симпозијуме у Дунајској Лужној о уметничком ковачком занату, понудио сам свету глобус, који смо сви ковачи из

Дунајске Лужне за први симпозијум исковали. Глобус од кованог гвожђа је наслеђе уметничких ковача, који треба да изрази јединство Рома широм света. У производњи кованог глобуса присећали смо се свих претходних генерација ковача из Дунајске Лужне, као и мог оца.

Мој отац никада није био ни у једној политичкој странци, али међу староседеоцима и у региону су га поштовали, јер је био природно интелигентан. Такође и остали ковачи, које сам више пута поменуо у вези са изразом глобуса, о њему и о његовој стручности су овако говорили.

Био је први вођа са природним ауторитетом захваљујући наведеном у Ководружству Братислава. Било је то шездесетих година прошлог века. У то време, школа за ковачки занат није била на списку у Чехословачкој. Међутим, у то време смо имали велике ковачке мајсторе, као што су Ходоши из Шаморина, где се ковачко занатство наслеђивало с колена на колена, или Пакши из Подунајских Бискупица.

Мој отац је знао да мудро планира и да управља послом, јер је имао природно поштовање захваљујући људској мудрости. Ми деца и мајка и остали ковачи смо били веома тужни, када га је трагична смрт истргла из наших редова.

Знате, многи кажу да словачке великане не треба заборавити.

Моја браћа Франтишек, Карол, Фердинанд или Јозеф и моја мајка Ана такође би о нашем оцу могли да причају мудре ствари у наше и о нашим животима.

А ако питате за активност мог оца у селу, он је дуги низ година био у општинском већу, а после њега сам и ја почео активно да радим у већу.

А ако питате за политичаре? За нас коваче дошло је прво озбиљно отопљавање у Чехословачкој, и то јавно у то време, односно крајем шездесетих година прошлог века. Александар Дупчек се свима љубазно обраћао речима, које смо разумели. Никад нам у животу нису цветале руже, али никада се нисмо стидели свог живота.

Када сам у октобру 2008. поклонио британској краљици Елизабети II у Спишкој Соботи, која је у то време посетила Словачку, ковану дечију дршку са срцем на длану, знајте да сам свашта у том тренутку у себи проживљавао. Такође и како смо за време Мечиара после револуције лепо ковачким занатом у разним областима нашим ковачким умећем и вештином стварали вредности и за поштен рад тада зарадили пристојну суму новца. Данас је свет компликован, сећамо се, како су нас различити људи посећивали и посећују нас, како говоре на различите начине.

Наше ковачке душе и даље бију исто, желимо да повећамо квалитет сопственог креативног рада, бићемо задовољни, ако се животни стандард свих нас повећа. Знате, поменуо сам господина Дупчека, сећам се периода, када је код нас почело да се развија уметничко ковачко занатство. Сваки би требало да крене од себе. На функционерском положају је веома важно, какав пример нуди високи државни функционер нама, простом народу. Како својим радом искрено помаже народу, тј. малим људима у тражењу правог људског добра. Можда то не звучи учено, како искрено чини оно, што са великих трибина проповеда свом народу.

Узмите образовање као пример. Какав квалитет доносимо и нудимо деци у овој области? Уверен сам да своју децу треба да школујемо на нивоу. Али и сами са својим искуством морамо добити квалитетне импулсе за животе нас, који смо раније рођени. Био сам у директном контакту са познатим виолинистом Јаном Беркијем Мреницом ст. Ево, дошао је код нас, у ову радионицу, и рекао да ми морамо понудити свету лепоту и доброту. Господин Дупчек је тако радио. То се могло осетити из његових ставова и поступака. Нисам филозоф, али ми душа говори да је господин Дупчек искрено волео људе, јер је у многима видео много поштења. И ја се трудим да верујем таквим људима. Г. Дупчек је веровао у снагу свог народа. Ишао је одважно захтевним путем у време тешких личних испита. Не само сто дана или годину. Његов животопис је богат и пун примера за наш свакодневни живот. Питам се, ценимо ли такве тренутке и поруке? Имамо ли храбрости да будемо захтевни, свако према себи? Говорим о путовању за цео живот. Кренуо сам тим путем, јер ме је мој отац тако упутио. Драго ми је што вас и моје мишљење, ставови, чак и приче на таквом путу занимају. Александар Дупчек, који је то такође желео, по мом мишљењу, морао је да има и веома храброг

Овако је изгледао њоклон за председника Словачке Републике Михала Ковача. Радионицу Роберта Ришоа посетили су председници СР Михал Ковач, Рудолф Шустер и Иван Гашиарович.

оца, који му је испунио живот поштеним радом.

Тако ја доживљавам поруке, за које ме питате. Чак и мали великани својим животима доносе велика дела, јер су и огромни храмови саграђени од ситног камења. Знам да је све напорно и захтевно. И наше уметничко ковачко занатство и ваш рад о заоставштини Александра Дупчека за оне, који сада живе са нама или ће доћи после нас. Био сам пријатно изненађен, што у таквој галерији мишљења нисте заборавили на једноставне људе.”

Поклон за краљицу Елизабету II

BUCKINGHAM PALACE

29th October, 2008.

Dear Mr Rigó

The Queen has asked me to thank you for the kind gift of a sculpture of a hand cradling a heart that you presented during Her Majesty's State Visit to Slovakia. It was a very thoughtful gesture.

Yours sincerely

Doug King
Assistant Private Secretary to The Queen

Mr. Róbert Rigó.

Драгоценна дела и речи олимпијског победника, али ипак искреног човека

Његов живот је занимљив и вредан дивљења. Не бори се са људима као са врхунским играчима, као што је то некад радио у рингу са боксерским рукавицама. Не критикује своје тело, не жали се, већ напротив, он и даље младалачки реагује на савремене импулсе споља. Веома инспиративно за многе.

Као амбасадор Друштва словачких великана индиректно дневно доприноси у области реализације заоставштине живота

Александра Дупчека у пракси. Једном, био је 1. мај, када смо заједно садили дрвеће на Јанковом Вршку, рече ми:

„Долазио сам овамо из Тренчина на бициклу са својим оцем. У предвече II светског рата. Претпостављам да се у то време овде већ окупљало доста интересантних људи. Таквих, који су вероватно желели да дају наду и добро другима за њихов будући живот.”

Већ тада сам у слободној дебати схватио, зашто је он и даље добар отац, али и човек, који воли да послуша речи других. Он схвата да у животу све савршено никада није постојало, нити ће постојати, али добра породица за уредан живот остаје камен темељац светости људског добра за вечност.

Други пут, када смо се те године спремали да током Дана словачких великана на Јанковом Вршку заједно гледамо културни програм младих људи, који могу себе а и друге забавити свирањем на хармоници хелигонки или лепим певањем уз пратњу других музичких инструмената са старијом генерацијом, рекао ми је и ово:

„И овде је прилика за образовање уз забаву. Практични изазов волети живот више, више грлити добро искрених речи у садржају песама, волети и представљати своју љубав лепим вредностима за наредне дане, недеље, месеце, године. Ипак, када желе да говорим о себи, у таквом друштву осећам, да данас свету паметних морају да се обраћају други.”

Лепшу исповест амбасадора Друштва словачких великана, олимпијског победника Јанка Захаре, вероватно не бих могао овако емотивно проживети нигде другде осим на месту, које је такође врло радо, уз много великих и лепих састанака, посећивао и Александар Дупчек.

И даље нам је задовољство, ако можемо и у књизи да пресликамо и јавности света изнесемо информације о нашем врхунском словачком спортисти,

олимпијском победнику у боксу, господину Јанку Захари, непосредно после прославе његовог 93. рођендана.

Прилика за овакве осврте био је и овогодишњи 4–5 септембар 2021, када се у Спортској хали у Дубњици на Ваху одвијао по реду VI међународни боксерски турнир у боксу сениора за Награду „Јанко Захара”.

Поред портала „Словачки великани” волимо да пишемо о Јанку Захари и у штампани медиј са истим називом и због тога, што је и сам прошао високом школом спорта у некадашњем АТК Праг (касније УДА и Дукла) и током слободних разговора се сећа златних времена, на пример са Емилом и Даном Затопковцима или Вилемом Мандљиком, који је био не само словачки репрезентативац у атлетици, већ и лигашки фудбалер.

Зато смо тако учинили приликом прославе његовог поменутог рођендана и на порталу Duklasport.sk на словачком језику.

„Тако човек, на пример, сазна, како је данас већ покојни Емил Затопек могао отворено и критички комуницирати о проблемима спорта са врхунским политичарима тадашњег послератног периода у Чехословачкој, када сам у овом спортском колективу живео и радио, чиме могу да употпуним праву величину личности овог најбољег спортисте света 1949. и 1952, а нарочито ако сам успео са њим апсолвирати више личних разговора о разним темама,” присетио се Јанко Захара.

Захваљујући свом богатом животу и добром памћењу. Већ је Платон тврдио, да када постоји сећање, чак и мисли о сопственом животу и стварима у њему морају бити добро проверене у пракси, јер памћење претпоставља нешто, што мирује и што траје.

Као Емил Затопек и Јанко Захара били су, јесу и заувек ће остати, упркос напорима неких јадних писаца, великани не само светског олимпијског спорта са фер-плејом у њему, већ и у целом свом животу.

Чак и просечно образован човек зна да се у случају Јанка Захаре ради о нашем незаборавном олимпијском победнику у боксу са Олимпијских игара у Хелсинкију. Управо он је тада за време Олимпијаде становао заједно у једној просторији са Емилом Затопеком, као и са наведеним Вилемом Мандљиком. Ведрине и искрености, али и радости због резултата на овој Олимпијади, чак и захваљујући оваквим личностима и каснијем новинарском интересовању, није понестало ни за млађу спортску јавност. Истина, ако је заинтересована.

Давно је прошла 1952. година. Победа Јанка Захаре у олимпијској години 1952. остаће трајно у мислима оних, које је фасцинирао свет спорта и скромност и поштена срца врхунских спортиста света.

Поред напорног рада, дивне љубави према породици и домовини, ове особине у себи носи амбасадор Друштва словачких великана Јанко Захара. Овај, физички мали, али ипак духовно и вредносно невероватно велики човек. Неупадљив на први поглед, али о то вреднији.

„Стално ме питају, зашто идем на Јанков Вршок. Обично одговарам ово:

Нисам велики говорник или писац, али срце ми наређује, да се присетим оних, који су позитивно утицали на наше животе и дали свету изазове, поруке.”

Овако је реаговао као тада, када је више нас имало прилику да са њим сади на Јанковом Вршку, код Бановаца на Бебрави, дрвеће, међу којима није недостајао на пример ни Франтишек Кмећ, европски шампион ветерана у вожњи узбрдо на историјској формули.

Управо овај вишеструки шампион Чехословачке и Словачке Републике, док је још био активни тркач Звезарма Словцепа, Франтишек Кмећ, након поменуте добровољне бригаде, рекао је:

„Тај Захара није само олимпијски победник, већ и витез спорта у контексту нашег свакодневног живота.”

Захваљујући марљивости, скромном држању и невероватној пажњи са изразитом људскошћу према другима, у њему је овако изнутра резултирала Захарова ангажованост с годинама међу многим добровољцима. Више од 15 њих тада је дошло у помоћ снагама природе садњом других младих стабала, неопходних здравих плућа за наше садашње животе тамо, на Јанков Вршок, где су многи изгубили своје животе у борби, за време СНП-а, за савремен слободан живот.

„Турнир Јанка Захаре у Дубњици на Ваху снабдева словачки бокс, захваљујући присуству господина Јанка Захаре, још увек новим, неопходним кисеоником за словачки бокс. Ни ове године нису пропустили поменути међународни турнир у организацији Бокс тим (Бох теам) Дубњица, врхунских боксера из Словачке Републике, али и суседних земаља Чешке, Пољске или Мађарске. Од наших смо видели, а са својим боксерским умећем је спортски и друштвени ниво манифестације обогатило неколико дубничких боксерских клубова из Дубњице на Ваху, Ружинов-Братиславе, Банске Бистрице, Златих Моравца, Прјевидзе, Зволена и других. Био је то свакако леп и необичан поклон за 93. рођендан мог учитеља бокса и утицајног шириоца љубави према спорту, господина Јанка Захаре.”

– биле су речи некадашњег успешног селектора Словачке Републике у боксу Душана Бучка, чијим је тренерским рукописом прошао, између осталих, нпр. З. на Светском првенству у Европи, међу врхунским боксерима и данас познат и популаран Рудо Диди, који данас живи са породицом на Кипру.

У овом контексту можемо поменути и друге, као што је Марио Забојњик, петоструки словачки боксерски шампион, који је већ имао свој меч у професионалном рингу 11. септембра 2021. у Плзењу против Грузијца Бека Мурцикнелија, јер је тамо доспео захваљујући својим резултатима, квалитету тренинга, стилу живота и сопственој жељи да се што више афирмише међу професионалцима.

О тренерским квалитетима питомца школе бокса Јанка Захаре, данас више од 70-годишњака Душана Бучка, који је 8 година био селектор репрезентације, могао би да говори на пример Адриан Валентини из Прјевидзе, боксер у категорији тежине до 91 кг, у дресу Бокс тима Дубњице на Ваху.

Управо Душана Бучка смо, уз његову сагласност, позвали да нам да опсежне информације о манифестацији, која носи име нашег незаборавног олимпијца Јанка Зацхаре. Нагласио је:

„Ако већ одлучите да о VI Међународној боксерској манифестацији за Награду 'Јанко Захара' наведете било шта, не заборавите да напишете и нагласите да је покретач стварања овог турнира био је и инж. Јарослав Шлесар, који је овом идејом, у мом присуству као тренера, играо пре 2010. године, тј. у време, када је функционерски ушао у свет спорта бокса у Дубњици на Ваху. На позицију његовог шефа. То значи, да од 2010. године пише Турнир 'Јанко Зацхара' у Дубњици на Ваху своју историју. Ове 2021. године ипак је то био јавни и непланирани поздрав и здравица за 93-годишњег господина Јанка Захару. Његов родни лист открива да их је доживео 27. августа.”

Тада смо се, уз бројне љубитеље спорта придружили искреним гратулантима. Слављенику Јанку Захари смо и на овај начин пожелели још много лепих година проживљених у добром здрављу са својим типичним активним деловањем међу свим људима, који носе у себи људско добро, јер је он сам непоновљиви представник људског добра на нашој мајци – Земљи.

А то, што смо га уврстили међу драгоцене личности ове књиге? Многи од нас су у новије време знали, каквим говором и делима се свету у својим годинама обраћа овај словачки великан.

Амбасадор поштених душа, амбасадор живота истине искреног деловања поштеним радом са чистом душом. Родољуб поносан на свој народ и сународнике.

Александар Дупчек је био сличан у том погледу. С том разликом, што на значајном посту државника, чија је величина, захваљујући ономе, што пишемо у овој књизи, заслуга и других људи, па га и данас достојанствено и искрено поштују многи људи широм света. Јан Зацхара управо спада међу такве.

„Ја сам само један од многих. Не кријем, драго ми је, што могу да кажем лично, у овим мојим годинама и у тренутку, када обележавамо 100 година од рођења Александра Дупчека. Хвала вам што сте ми то омогућили.”

– биле су, као у његовом случају увек, његове искрене, али са великом понишношћу и с љубављу изречене речи.

Епилог

Значајни политичари у најмоћнијим земљама света тврде да су ширитељи демократије у свету. У свету честе противречности у многоне и многим практичним и теоријским средствима. И ја сам покушавао од младости, на основу мотивације мојих тадашњих педагога, детаљније сагледавати свет детаљнијим испитивањем његове историје. На пример и земаља, у којима је владао цар, другде на пример краљ или други моћници, али увек и у свакој од њих је било нешто сачувано и за периоде реконструкције наредне етапе

људског развоја. Лично, немам гене за политичку каријеру, али из преживљеног увек у свакој етапи свог живота примећујем, како друштво успева да се развија корак по корак. Постепено тако, што људи на функцијама успевају спроводити законе усвојене у свакој земљи. Потрага за стварном истином и људским добром на овој земљи никад није била и никада неће бити лака.

Нека свако од нас, који читамо ове редове, покуша да се заустави и објективно оцени сопствене животе. На пример, чак и тада, када смо као мала деца пали на тврду земљу. Како смо тада уствари устали? А захваљујући чему или коме? Упознавање и познавање детаља из сопствених живота нас приморава да изјавимо да смо много пута у сопственим животима учинили кораке, које је током година било тешко разумети и објаснити. Међутим, никада се нисам насмејао, ако ме на догађаје, које сам доживео са великим емотивним болом, подсећа деценијама млађи човек својим погледом, својим искуством, на основу своје унутрашње перцепције. При томе, уопште није важно, да ли их говори научник, психолог, политичар, спортиста, свештеник или мајстор ковачког заната. У садржају ове књиге издавач Друштво словачких великана, у блиској вези са уређивачком радионицом Great solution d. o. o., такође настоји да се поштује став да образовање није само одлазак у школу и стицање дипломе. Ради се о сталном ширењу свог знања и људске способности да прихвати животом проверене истине.

Стога је простор у овој публикацији дат онима, који говором сопственог срца нису дозволили чак и у тешким тренуцима, да се окрњи оно, што је одређивала њихова поштеност, марљивост, храброст, посвећеност. Често и у тренуцима, када

Аутор епилога ове књиге у разговору са нећаком италијанској хришћанско-демократској политичару, бившеј италијанској премијеру Ђулијана Андреотија Пјером Ђорђином Андреотијем

је моћ разбијала и борила се против људске мудрости, често и достојанство и народни понос.

Наравно, у Словачкој и у свету има њима много сличних. За оне, којима је издавач дао већи простор, имали смо прилику да приметимо још једну њихову сјајну девизу: природно поштовање, дивили смо се њиховом разумним питањима о непознатој теми, пажљивом слушању, њиховим мирним одговорима, а када нису имали шта да кажу, престали су да причају.

Још један тренутак је видљив код свих, нико од њих се није правио да је најпаветнији и незаменљив!

Данас на много начина прихватамо детаље 20. века. Многи од нас тврде да су испреплетани и полуистинама, неистинама, чак се у овом комплексу информација често користи и мит, тј. феномен изненађујуће сличан, упркос чињеници да је често настајао у другом времену и простору. Све ово, наравно, није заобишло и још увек не заобилази ни овакву доброћудну људску личност, каквом је био Александар Дупчек. То потврђују сви у овој књизи, чије чланке ова књига садржи.

Људско добро шири добар човек, добрим мислима може бити искрено склон само човек од карактера. Ширење људског добра и његове благонаклоности према другима показује се личним примером. Александар Дупчек свој карактер није лако градио, чак ни неприметно. Само захваљујући искуствима, које је преживео са целом породицом, укључујући тешка и велика искушења страдања, јачао је своју душу и ширио међу својим народом, који је неизмерно волео, искрену љубав и преданост за будућа дела са јасним визијама за унапређење управо људског добра. У овом смеру је био невероватно инспиративна личност. Ко зна, зашто нова генерација многих политичара ни данас није благонаклона спровођењу његових идеја у дело. Ми смо се у то уверили, када смо објавили ову публикацију, коју ћете управо прочитати. Стална потрага за истином у животу и историји, из перспективе квалитета успешности, мора се заснивати на обогаћивању и поносу на историјску свест наших великана, који више нису међу нама, али то не значи да их треба избријати из сећања младих нараштаја да своју поруку не пренесе истинито онима, који долазе после нас. Зато из тог разлога не премашује садржај и дистрибуција написаног, ауторизованог од стране оних, који су успешно дали изјаве у овој књизи. Поруцибинама већ код настајања самог обликовања написаног у књижевну целину.

Постављамо себи питање и питамо се јавно: Сметају ли јавности истините изјаве простих људи о поносу на свој народ, своје наслеђе? Неће ли код изборних кутија бити потребни гласови једноставних, али марљивих и поштених људи?

Јозеф Мазар

Чак и такве мисли за расуђивање, али углавном деловање крије публикација: „Александар Дупчек из перспективе светских политичара и личности”.

Међутим, књига нуди и идеју коришћења природних ауторитета у даљем управљању наше државе. Једноставно, немојте поистовећивати назив политичар и државник. Александар Дупчек је био државник и телом и душом. Исто као и наш, и у свету из II светског рата познати и популаран, одан свом народу армијски генерал Лудвик Свобода. Оба наведена, Александар Дупчек и Лудвик Свобода, у директним интервјуима са сваким човеком давали су управо овим људима, који су им се обраћали искрено, осећај њихове сопствене величине. Нису очекивали, додуше, нису хтели, нису јавно тражили сопствено величање. Нису заменили служење грађанину за стицање благодети од своје политичке функције за себе, јер имам функцију у овој држави!

Још један веома озбиљан гест, који смо са поносом и радошћу учинили и у овој књизи. Ово је још једно обogaћење и новина, као и пример, зашто и како се комуницира искрено о заоставштини правих великана са малим великим великанима словачког народа.

На хиљаде младих људи је уживало у ирисусџву Александра Дуџчека на џеритџориџи џадашње Чехословачке Реџублике 1968. џодине. Наравно, сви су желели да са овоџ сусреџа џонесу вредну усџомену за цео живоџ – власноручни џоџџис овоџ државника и носиоца џудскоџ добра.

Садржај

- Предговор српском издању - 3 -
- Уместо увода - 7 -
- Одјекнуло је пре двадесет година у Бриселу - 11 -
- Строг према себи, љубазан према људима! - 14 -
- Значај личности А. Дупчека за Словачку, Европу и свет - 17 -
- Европеизам Александра Дупчека - 25 -
- Александар Дупчек у Стразбуру у јануару 1990. године - 37 -
- Александар Дупчек припада историји, припада Европи, припада човечанству - 41 -
- Александар Дупчек – велики реформатор – мој узор - 45 -
- Када је Златну медаљу Александра Дупчека преузео Ханс-Дитрих Геншер - 48 -
- Историјска улога А. Дупчека 1960-их не може се оспорити - 52 -
- Пролог мировних револуција донео је Александар Дупчек - 57 -
- За демократију, за друштвену равнотежу - 59 -
- Златних времена Александра Дупчека сећа се др Александар Карољи - 62 -
- Нада умире последња! - 65 -
- Александар Дупчек, Прашко пролеће и „варљиво лето 68” - 68 -
- Волео је људе, народ, поклањао себе! - 75 -
- Повратак нашим животима доживљавам као велики терет - 80 -
- Како је Адамец добио буквар о људској мудрости - 85 -
- Александар Дупчек као човек и политичар очима свештеника - 90 -
- Оно, што моје срце осећа, а ум подржава - 94 -
- Дупчек из Кисача - 98 -
- Веште руке, велико поштено срце и ковачко умеће Роберта Ригоа - 103 -
- Драгоцене дела и речи олимпијског победника, али ипак искреног човека - 107 -
- Епилог - 111 -

*Држава је тју за људе, а не људи за државу.
Алберт Ајнштајн*

Александар Дупчек у порукама:

- Оставио је мемоаре, који су изашли посмртно под називом: **„Нада умире последња”**

Награде:

- 1989 – Сахарова награда за слободоумље
- 1990 – Годишња награда за људска права, Међународна група за ЉП, Вашингтон
- 1991 – Награда за људска права, Светски јеврејски конгрес, Аустралијски институт за јеврејска питања, Аустралија
- 1991 – Међународна награда „Алфонс Комин”, Барселона
- 1991 – Награда „Паул Харис”, Мумбај
- 1991 – Медаља „М. Р. Штефаник” I реда за изузетну делатност у домаћем и иностраном покрету отпора, доделио је ЦО Словачког савеза противфашистичких бораца
- 1995 – председник Михал Ковач му је позајмио државно признање Орден „Људевит Штур” I реда, In memoriam
- 2000 – Прибинов крст I реда In memoriam за истрајну борбу за хуманизам и демократизацију живота, доделио је председник Рудолф Шустер

Почасни докторати:

- Dr. h. c. – **Universita degli Studi di Bologna (1988)**
- Dr. h. c. – **Universidad. Complutense de Madrid (1990)**
- Dr. h. c. – **The American University, Washington (1990)**
- Dr. h. c. – **Université Libre de Bruxelles (1990)**
- Dr. h. c. – **University of Dublin, Trinity College, Dublin (1991)**
- Dr. h. c. – **Univerzitet Komenskog, Bratislava (1991)**

Референце:

- Александар Дупчек:** „Од тоталитета до демократије”, ВЕДА 2003
- Иван Лалуха и кол.:** „Александар Дупчек, његово доба и садашњост”, ВЕДА 2015
- Љубош Јурик:** „Година дужа од века”, Матица словачка 2015
- Иван Лалуха,
Мирослав Пекњик:** „Александер Дубчек анд Политицс витх а Хуман Фаце”, ВЕДА 2020
- Јозеф Банаш:** „Зауоставите Дупчека”, Икар 2009
- Антонин Бенчик:** „Александар Дупчек”, Издаваштво ХУЗ 2010
- Јозеф Шкултети:** „Како смо га познавали”
- Штампани медиј:** тромесечник „Словачки великани”
бројеви: 1, 2, 3, 4, 5
– издаје Друштво словачких великана

Повратак путем фотодокументације

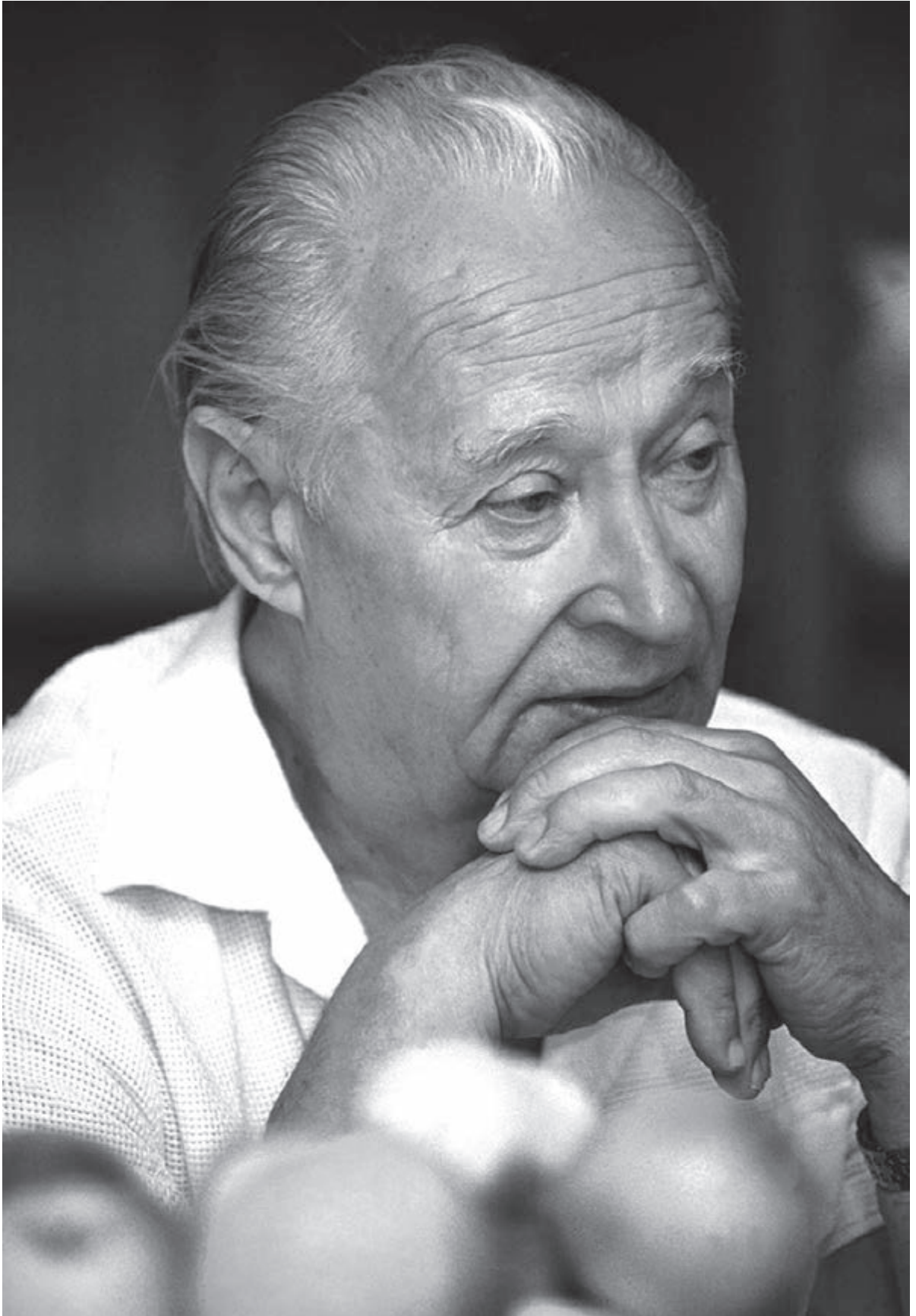

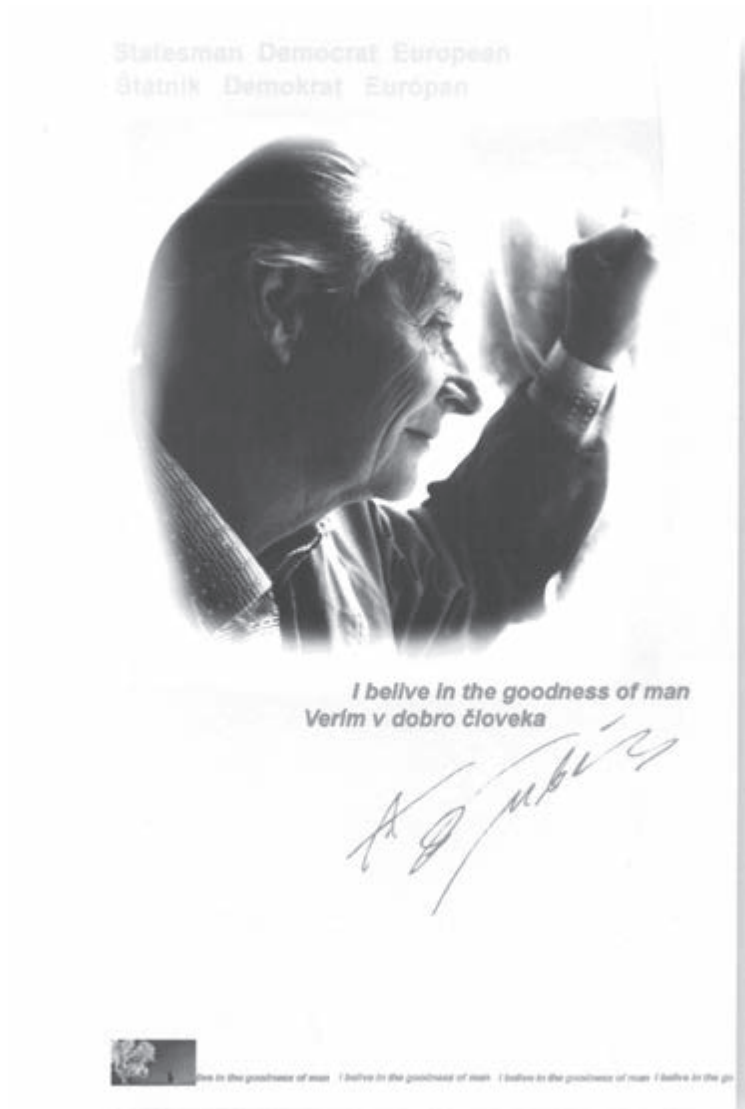
Петта јодишњица Дана словачких великана и Словена

Државник – демократија – Европљанин

*Slávnostné otvorenie výstavy
pri príležitosti nedožitých 80-tych narodenín
Alexandra Dubčeka*

*Európsky parlament
Brusel
19. 11. - 23. 11. 2001*

*Свечано отварање изложбе
приликом недоживљеної
80. рођендана
Александра Дуйчека*

*Европски парламенти
Брисел
19. 11. – 23. 11. 2001.*

Kiitos vällyiltä itämielisen ystävyyden
velhon puolesta: tervetuloa - A.

Dubrovnik -

Meidän ja joko vanhaakin iiri meidän
no meidän.

19-11-2001

Edmund Kuis

Ilmoitteen puolesta ja kiitosna A. Dubrovnik
joka puolesta kiitosna
Ostoville ja poliittisiin
Kuis Kuis

est une très belle
et c'est tout.

Merci, J. Jones
(Dubrovnik)

*Добродошлица свим учесницима изложбе о великом пријатељу Словака – А.
Дуичеку. Нека се сећање на њега шири по целом свету.*

*Са великом радошћу и поносом на А. Дуичека смо припремили ову изложбу
о великом човеку и политичару*

Јозеф Шкултети, Јозеф Мазар и колектив
АЛЕКСАНДАР ДУПЧЕК
из перспективе светских политичара и личности

Издавачи

Архив Војводине
www.arhivvojvodine.org.rs
Друштво словачких великана

За издаваче

Др Небојша Кузмановић, директор Архива Војводине
Др Јозеф Шкултети, председник Удружења словачких великана

Преводилац на српски језик

Марија Домоњи

Лектура и коректура

Ивана Гојковић

Графички дизајн словачког издања књије

Марек Хреусик

Фотографије

Владимир Бенко, Франтишек Фурдан и архива аутора појединачних чланака

Штампа

САЈНОС, Нови Сад

Тираж

300 примерака

ISBN 978-86-81930-87-8

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотеке Матице српске, Нови Сад

32:929 Dubček A.

АЛЕКСАНДАР Дупчек : из перспективе светских политичара и личности / Јозеф Шкултети, Јозеф Мазар ... [и др.] ; [преводилац на српски језик Марија Домоњи ; фотографије Владимир Бенко, Франтишек Фурдан]. - Нови Сад : Архив Војводине : Друштво словачких великана, 2022 (Нови Сад : Сајнос). - 129 стр. : илустр. ; 29 см. - (Библиотека Посебна издања)

Тираж 300. - Библиографија.

ISBN 978-86-81930-87-8

а) Дупчек, Александар (1921-1992)

COBISS.SR-ID 79003401

Je prie ma chère sœur,
de sorte que vos deux noms soient
écrits sur la même page et dans le même
document de la même manière.

Александар Дупчек
Верујем у добро човека

Visite de
Monsieur
Alexander
Dubcek

Président de
l'Assemblée Fédérale
de Tchécoslovaquie
le 17 janvier 1970.